

9- SOSYAL YAPI

TRB2 BÖLGESİ MEVCUT DURUM ANALİZİ

Bu Raporun oluşturulmasında
DAKA PPKB Birim Başkanı M. Emin ÇAKAY'a ayrıca
DAKA PPKB Uzmanları Harun KAPTANER ve Günsu GÖKTAŞ'a
teşekkürlerimizi sunarız.

6	1. NÜFUS
6	1.1. Nüfus Büyüklüğü, Nüfus Artış Hızı, Nüfus Yoğunluğu ve Projeksiyonu
10	1.2. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı
13	2. KENTLEŞME
15	3. GÖÇ
18	4. EĞİTİM
20	4.1. Bilgi Toplumu
21	4.2. Bölgede Okur-Yazarlık
23	4.3. Okul Öncesi Eğitim
25	4.4. İlköğretim (İlkokul ve Ortaokul)
27	4.5. Ortaöğretim (Lise)
30	4.6. Yükseköğretim
32	4.7. Fatih Projesi
34	4.8. Yükseköğretim Kurumlarının Akademik Performansı
36	4.9. Hayat Boyu Öğrenme
38	4.10. Eğitim Sektörü Kamu Yatırımları (1984-2014 Dönemi)
40	5. GENÇLİK-SPOR
41	6. KÜLTÜR
41	6.1. Kütüphaneler
41	6.2. Tiyatrolar
42	6.3. Sinemalar
43	6.4. Yazılı Basın
44	7. SAĞLIK
47	7.1. Hijyen ve Sanitasyon
50	7.2. Sağlık Sektörü Kamu Yatırımları (2009-2014 Dönemi)
51	8. SOSYAL İÇERME ve SOSYAL DIŞLANMA
53	8.1. İller Arası Rekabette Beşeri ve Sosyal Sermaye
55	8.2. Bölgesel Hoşnutsuzluk Endeksi
56	8.3. Sivil Toplum Kuruluşları
57	8.4. Sosyal Hizmetler
58	8.5. Öncelikli Yaşam Kalitesi Göstergeleri
59	8.6. Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP)
62	8.7. Sosyal Destek Programı (SODES)
64	8.8. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
66	8.9. İnsani Yoksulluk
70	8.10. İntiharlar
72	8.11. Engelliler
73	8.12. Çocuklar

7	Tablo 1	: 1945-2013 TRB2 İlleri ve Türkiye Nüfusu-Artış Hızı (%)
9	Tablo 2	: 2014-2023 Nüfus Projeksiyonu
11	Tablo 3	: Yaş Gruplarına göre Çocuk Nüfusu-2013
12	Tablo 4	: Evlenme, boşanma, doğurganlık ve ölüm istatistiki sıralaması
12	Tablo 5	: Ortanca Yaş Sıralaması-2013 - 2023
13	Tablo 6	: Türkiye ve Bölgenin Kentleşme Oranları (%) (1980-2013)
15	Tablo 7	: İllere göre 0-17 Yaş Çocuk Nüfus Bulunan Hane Halkı Oranı-2013
18	Tablo 8	: Nüfusa Kayıtlı Olduğu Yer TRB2 Olup Başka Yerde İkamet Edenler ve Nüfusa Kayıtlı Olduğu Yer TRB2 Dışı Olup TRB2'de İkamet Edenler Dağılımı
19	Tablo 9	: Örgün Eğitim Devamsızlık Oranı
22	Tablo 10	: TRB2 Bölgesi İlleri Okuma-Yazma Bilmeyen Nüfusun Cinsiyete göre Dağılımı 2013
24	Tablo 11	: Okul Öncesi 3-5 Yaş Grubu Okullaşma Oranları ²
25	Tablo 12	: İlkokul ve Ortaokul Okullaşma Oranı ⁴
27	Tablo 13	: Genel Lise Okullaşma Oranı ⁷
28	Tablo 14	: Meslek Lisesi Okullaşma Oranı ⁸
29	Tablo 15	: Lisans Yerleştirme Sınavı 81 İl Sıralaması ¹⁰
30	Tablo 16	: TRB2 Bölgesi 15 Yaş ve Üzeri Yüksek Öğrenim Mezun Durumu (%)
30	Tablo 17	: Bölgedeki Üniversitelerin Öğrenci Sayısı ¹¹
31	Tablo 18	: Bölge Üniversitelerinin 2014-2015 Öğretim Yılı Fakülte Dağılımı ¹⁴
34	Tablo 19	: Bitlis Eren Üniversitesi Türkiye ve Dünya Sıralaması (Alan Bazlı) - 2014
34	Tablo 20	: Hakkari Üniversitesi Türkiye ve Dünya Sıralaması (Alan Bazlı) - 2014
35	Tablo 21	: Muş Alparslan Üniversitesi Türkiye ve Dünya Sıralaması - (Alan Bazlı) 2014
35	Tablo 22	: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türkiye ve Dünya Sıralaması - (Alan Bazlı) 2014
38	Tablo 23	: Eğitim (Milli Eğitim Bakanlığı) Sektörü Kamu Yatırımları 2010-2014
39	Tablo 24	: Eğitim (Yüksek Öğrenim Kurumları) Sektörü Kamu Yatırımları 1984-2014
40	Tablo 25	: İllere Göre Lisanslı ve Sezon Sonu İtibariyle Faal Sporcu Sayıları
40	Tablo 26	: Spor Kulüplerinin Sayısal Dağılımı
42	Tablo 27	: Tiyatro İstatistikleri
42	Tablo 28	: Sinema İstatistikleri
43	Tablo 29	: Günlük Çıkan Yerel Gazete Sayısı ve Tirajı ¹⁶
44	Tablo 30	: Sağlık Personel Sayısı
45	Tablo 31	: Sağlık Kurumları Sayısı
48	Tablo 32	: Bebek Ölümü Sayısı
48	Tablo 33	: Bebek Ölüm Hızı 2009- 2012
49	Tablo 34	: Temel Doğurganlık Göstergeleri
50	Tablo 35	: Sağlık Sektörü Kamu Yatırımları
52	Tablo 36	: TRB2 Bölgesi Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP) Durumu
54	Tablo 37	: Beşeri Sermayesi ve Yaşam Kalitesi Alt Endeksi Sıralaması
55	Tablo 38	: Sosyal Sermaye ve İnsan Sermayesi Sıralaması
57	Tablo 39	: TRB2 Bölgesi Faal Dernek Sayısı (2014)
58	Tablo 40	: TRB2 Bölgesi Sosyal Hizmet Veren Kurum Sayısı ¹⁷
58	Tablo 41	: Sosyal Hizmet Kurumlarından Yararlanan Kişi Sayısı ¹⁷
59	Tablo 42	: Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Kişi Sayısı ve Türkiye Nüfusuna Oranı
60	Tablo 43	: Sosyal Kalkınma Bileşeni Projelerin İllere göre Dağılımı
60	Tablo 44	: Sosyal Kalkınma Bileşeni Hibe Miktarının İllere göre Dağılımı
63	Tablo 45	: SODES Proje Sayısı ve Hibe Miktarı 2010 - 2013
65	Tablo 46	: Yereller için Toplumsal Cinsiyet Güçlenme Endeksi
67	Tablo 47	: İllerin İnsani Yoksulluk Endeks Değerleri ve Sıralaması
71	Tablo 48	: Nedenlerine göre İntiharlar

75	Tablo 49	: En Az 1 Engeli Olan Kişi Durumu
73	Tablo 50	: Bitlis İli İsnat Edilen Suç Türüne ve Yaş Grubuna göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen 17 Yaş ve Altı Çocuklar 73
74	Tablo 51	: Hakkari İli İsnat Edilen Suç Türüne ve Yaş Grubuna göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen 17 Yaş ve Altı Çocuklar 74
74	Tablo 52	: Muş İli İsnat Edilen Suç Türüne ve Yaş Grubuna göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen 17 Yaş ve Altı Çocuklar 74
75	Tablo 53	: Van İli İsnat Edilen Suç Türüne ve Yaş Grubuna göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen 17 Yaş ve Altı Çocuklar 75

7	Şekil 1	: TRB2 Bölgesi-Türkiye Nüfus Artış Hızı (%)
8	Şekil 3	: 2013 TRB2 Bölgesi Nüfus Yoğunluğu (km ²)
8	Şekil 2	: 2013 İlçelerin Nüfus Büyüklüğü
9	Şekil 4	: Düzey 2 2013 Yılı Nüfus Büyüklüğü Sıralaması
10	Şekil 5	: Yaş Bağımlılık Oranları
11	Şekil 6	: TRB2 Bölgesi 2013 Nüfus Piramidi
11	Şekil 7	: Türkiye 2013 Nüfus Piramidi
12	Şekil 8	: TRB2 Bölgesi Medyan Yaş Haritası
14	Şekil 9	: 2013 Yılı TRB2 Bölgesi Kentleşme Oranı (%)
14	Şekil 10	: Hane Halkı Büyüklüğü
15	Şekil 11	: Düzey2 Bölgeleri Net Göç Hızı Sıralaması 2012-2013
16	Şekil 12	: TRB2 Bölgesi 1975-2000 Net Göç Hızı (%)
16	Şeki I 13	: TRB2 Bölgesi 2007-2013 Net Göç Hızı (%)
17	Şekil 14	: Nüfus Kaydı TRB2 Bölgesi'nde Olup Başka İllerde İkamet Edenlerin Dağılımı-2013
21	Şekil 15	: TRB2 Bölgesi ve Türkiye (6+Yaş ve Üzeri) Okuma-Yazma Bilenlerin Oranı 1940-2013
22	Şekil 16	: Düzey 2 Bölgeleri Okuma-Yazma Bilenlerin Oranı Sıralaması (6 + yaş) - 2013
23	Şekil 17	: Okulöncesi Eğitimde (4-5 Yaş) İllere Göre Net Okullaşma Oranları, 2013-14
24	Şekil 18	: İlçelerin Okul Öncesi Düzeyde Dersliğe ve Öğretmen Başına Düşen Öğrenci sayıları 2012 - 2013 ³
26	Şekil 19	: İlçelerin İlkokul Düzeyinde Dersliğe ve Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayıları 2012-2013 ⁵
26	Şekil 20	: İlçelerin Ortaokul Düzeyinde Dersliğe ve Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayıları 2012-2013 ⁶
29	Şekil 21	: İlçelerin Lise Düzeyinde Dersliğe ve Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayıları 2012-2013 ⁹
31	Şekil 22	: Bölge Üniversiteleri Ön Lisans, Lisans, Y. Lisans ve Doktora Öğrencisi Cinsiyete göre Dağılımı ¹³
41	Şekil 23	: TRB2 Bölgesi Kütüphane İstatistikleri
41	Şekil 24	: Tiyatro Seyirci Sayısının İl Nüfusuna Oranı (Düzey 2 Sıralaması)
42	Şekil 25	: Sinema Seyirci Sayısının İl Nüfusuna Oranı (%) (Düzey 2 Sıralaması)
43	Şekil 26	: Kişi Başına Düşen Gazete/Dergi Sayısı Düzey 2 Bölge Sıralaması
45	Şekil 27	: Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı
46	Şekil 28	: Yüz Bin Kişiye Düşen Toplam Hekim Sayısı
48	Şekil 29	: Bebek Ölüm Oranı Sıralaması - 2013
49	Şekil 30	: Genel Doğurganlık Hızı
51	Şekil 31	: TRB2 Bölgesi/Türkiye Sosyal Yardım Oranları (%)
52	Şekil 32	: KASDEP Projesi'nden Sağlanan Toplam Destek Miktarı (TRB2/Türkiye)
56	Şekil 33	: Bölgesel Hoşnutsuzluk Endeksi Sıralaması 2010
61	Şekil 34	: Sosyal Kalkınma Bileşeninde Proje Sahiplerinin Yasal Statüleri
63	Şekil 35	: SODES – TRB2 Bölgesi Kuruluş Türüne göre Proje Dağılımı
63	Şekil 36	: SODES – TRB2 Bölgesi Kuruluş Türüne göre Proje Dağılımı (2010-2012)
64	Şekil 37	: SODES – TRB2 Bölgesi Proje Türüne göre Dağılım (2010-2012)
72	Şekil 38	: En Az 1 Engeli Olan Kişi Sayısı

1. NÜFUS

1.1. NÜFUS BÜYÜKLÜĞÜ, NÜFUS ARTIŞ HIZI, NÜFUS YOĞUNLUĞU VE PROJEKSİYONU

En sade anlatım ile dünyada sınırları belirli bir alanda yaşayan insanların toplam sayısına nüfus denilmektedir. Birleşmiş Milletler'in tahminlerine göre, 2014 dünya nüfusu yaklaşık 7 milyar 273 milyon kişi olup 148.939.062 km² karasal yüzölçümünde km²'ye 48 kişi düşmektedir. TÜİK'in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre, 31 Aralık 2013 itibari ile Türkiye 76.667.864 nüfusa sahip olup dünya nüfusunun % 1,1'lik kısmını oluşturmakta ve nüfus bakımından ülkeler sıralamasında 18. sırada yer almaktadır (770.760 km² karasal yüzölçümü ile km² başına 99 kişi düşmektedir). Nüfus yoğunluğu açısından ülkemiz dünya ortalamasının oldukça üstündedir.

Nüfusun yıllar içerisindeki seyrine bakıldığında, son 50 yılda dünya nüfusu ikiye katlanmıştır. Türkiye'de ise 1927-2000 yılları arasında nüfus miktarı ve yoğunluğu sürekli hızlı bir şekilde artmış, ancak 2000'den sonra nüfus miktarı ve yoğunluğunun artış hızı düşmüştür. TRB2 Bölgesi ve illeri için de nüfus genel olarak Türkiye ile paralel seyretmiş, fakat 2000'den sonra TRB2 ve Türkiye'nin aksine, Bitlis ve Muş nüfusunda bir azalma yaşanmıştır. Yaşanan bu azalmaya sebep olarak ekonomik sorunların artmasıyla beraber il dışına göçlerin hızlanması, kentleşme ve sanayileşme olgusuyla beraber doğum oranlarının düşmesi, kadınların çalışma hayatına girmesi ve aile planlamasına yönelik yapılan çalışmaların yavaş yavaş olumlu sonuçlar vermesi gösterilebilir (Sönmez, 2010).

Nüfusun bir yıl içerisinde göstermiş olduğu değişimi ifade eden yıllık nüfus artış hızı aynı zamanda nüfusun eğitim düzeyi, kültürel seviyesi ve ekonomik durumu hakkında bir çeşit gösterge niteliği taşımaktadır. Eğitim ve kültürel düzeyin geri olduğu ekonomik durumun kırsal üretime bağlı olduğu bölgelerde yıllık nüfus artış hızının yüksek değerler aldığı bilinmektedir.

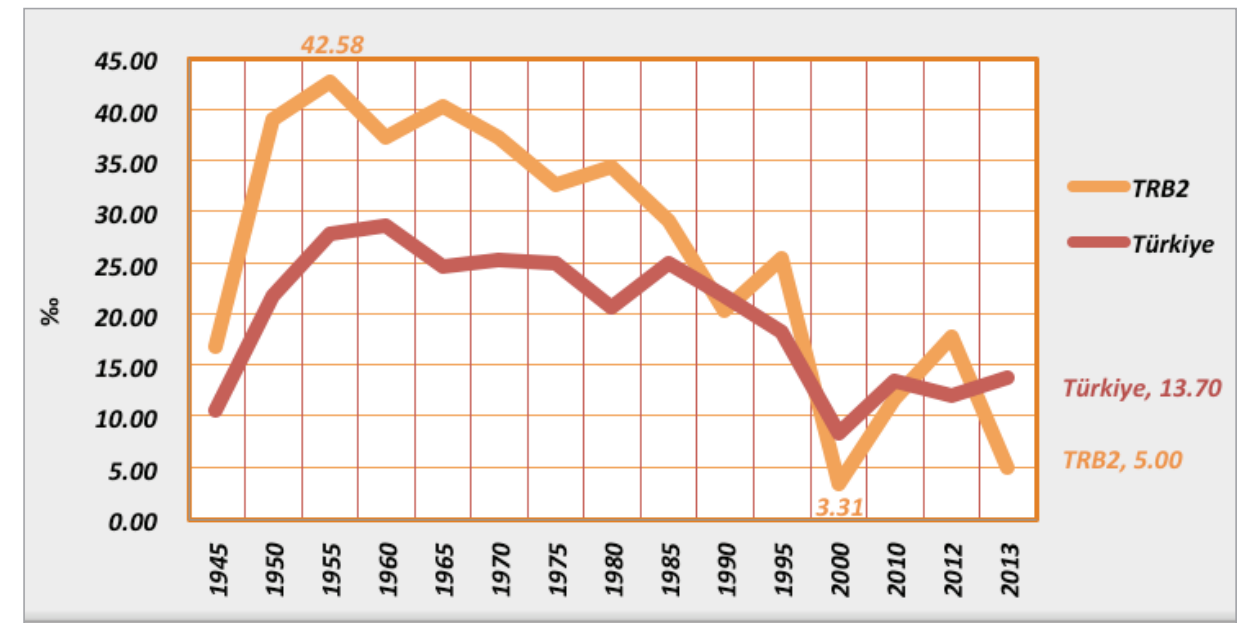
Türkiye ile TRB2 Bölgesi'nin nüfus artış hızında yıllar itibari ile neredeyse bir paralellik görülmekle beraber, 1960 yılına kadar artış, 1960'dan sonra ise dönem dönem artışlar yaşansa da daha çok düşüş görülmüştür ve Bölge nüfus artış hızı her zaman ülke nüfus artış hızının üzerinde seyretmiştir. Bölge'nin yıllık nüfus artış hızı; 2000, 2010 ve 2013 yıllarında ülke ortalamasının gerisinde kalmıştır.

Tablo 1 : 1945-2013 TRB2 İlleri ve Türkiye Nüfusu-Artış Hızı (%)

Yıl	Nüfus ve Artış Hızı (%)											
	Bitlis		Hakkâri		Muş		Van		TRB2		Türkiye	
	Nüfus	Artış hızı	Nüfus	Artış hızı	Nüfus	Artış hızı	Nüfus	Artış hızı	Nüfus	Artış hızı	Nüfus	Artış hızı
1945	71.950	8,9	35.124	-7,4	82.699	22,4	127.858	24,8	317.631	16,7	18.790.174	10,6
1950	88.634	41,7	44.207	46,0	107.286	52,1	145.944	26,5	386.071	39,0	20.947.188	21,7
1955	111.187	45,3	54.824	43,0	136.401	48,0	175.250	36,6	477.662	42,6	24.064.763	27,7
1960	128.966	29,7	67.766	42,4	167.638	41,2	211.034	37,2	575.404	37,2	27.754.820	28,5
1965	154.069	35,6	83.937	42,8	198.716	34,0	266.840	46,9	703.562	40,2	31.391.421	24,6
1970	185.473	37,1	102.312	39,6	234.250	32,9	325.763	39,9	847.798	37,3	35.605.176	25,2
1975	218.305	32,6	126.036	41,7	267.203	26,3	386.314	34,1	997.858	32,6	40.347.719	25,0
1980	257.908	33,3	155.463	42,0	302.406	24,8	468.646	38,6	1.184.423	34,3	44.736.957	20,7
1985	300.843	30,8	182.645	32,2	339.492	23,1	547.216	31,0	1.370.196	29,1	50.664.458	24,9
1990	330.115	18,6	172.479	-11,5	376.543	20,7	637.433	30,5	1.516.570	20,3	56.473.035	21,7
2000	388.678	16,3	236.581	31,6	453.654	18,6	877.524	32,0	1.956.437	25,5	67.803.927	18,3
2010	328.767	0,85	251.302	-21,49	406.886	5,92	1.035.418	12,74	2.022.373	5,12	73.722.988	15,8
2011	336.624	23,6	272.165	79,8	414.706	19,0	1.022.532	-12,5	2.046.027	11,6	74.724.269	13,5
2012	337.253	1,9	279.982	28,3	413.260	-3,5	1.051.975	28,4	2.082.470	17,7	75.627.384	12,0
2013	337.156	-0,3	273.041	-25,1	412.553	-1,7	1.070.113	17,1	2.092.863	5,0	76.667.864	13,7

(TÜİK, 2000) (TÜİK, ADNKS, 2014)

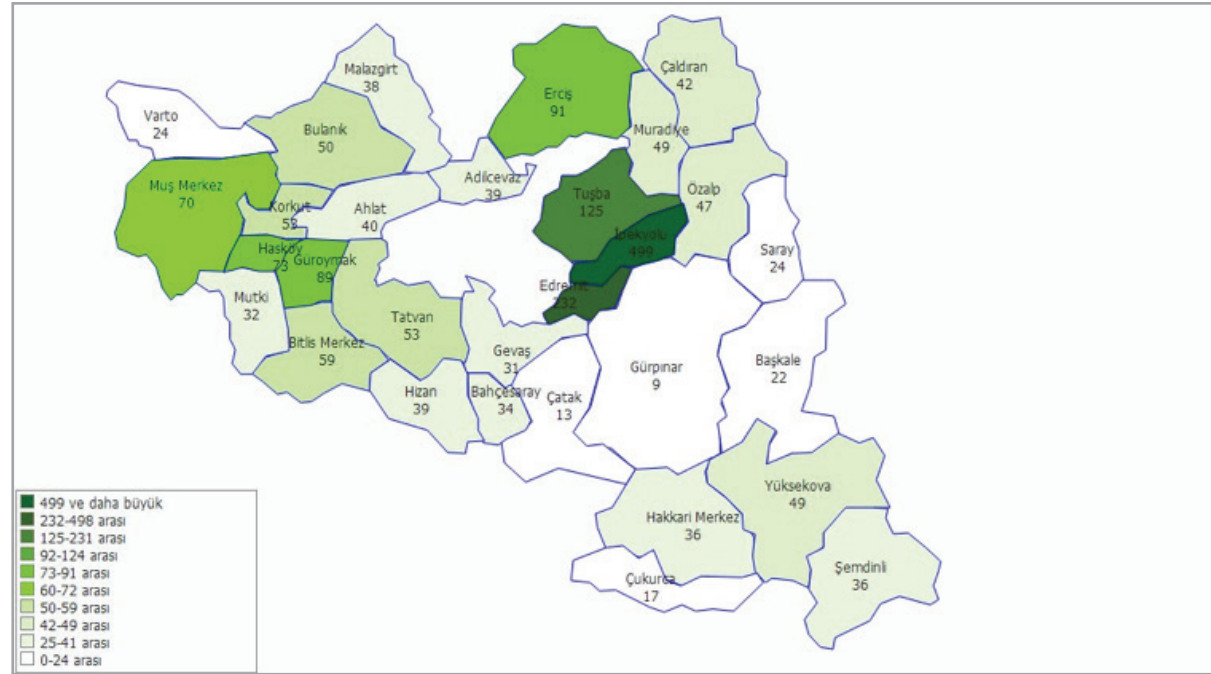
Şekil 1 : TRB2 Bölgesi-Türkiye Nüfus Artış Hızı (%)

(TÜİK, 2000) (TÜİK, ADNKS, 2014)

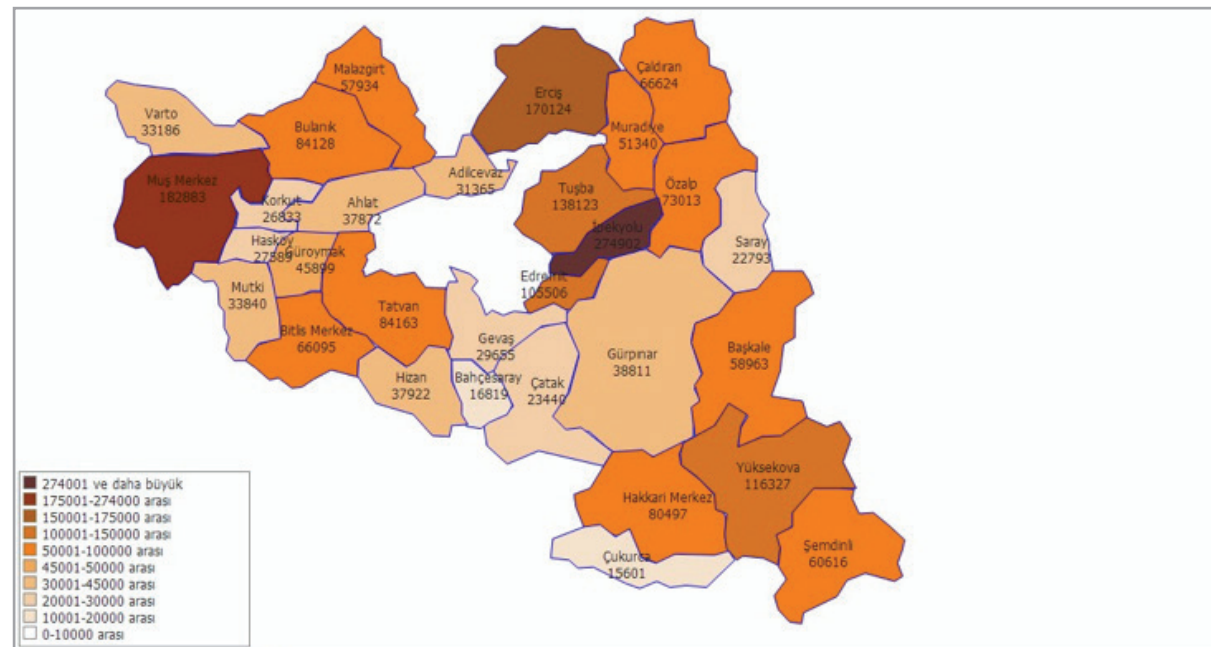
2013 yılı ADNKS verilerine göre TRB2 Bölgesi, Bitlis 337.156, Hakkâri 273.041, Muş 412.553 ve Van 1.070.113 nüfusa sahip olarak 26 Düzey 2 Bölgesi arasında 2.092.863 nüfus ile 18. sırada yer almaktadır. Bölge’de km²’ye düşen nüfus 48 kişi ile ülke nüfus yoğunluğunun (km²: 99 kişi) yarısına denk gelmektedir. Nüfus yoğunluğu bakımından en yoğun il, km²’ye 55,5 kişi ile Van olurken, takiben Muş (km²: 51 kişi), Bitlis (km²: 48 kişi) ve Hakkâri (km²: 38 kişi) gelmekte olup Bölge’nin nüfus yoğunluğu bakımından en az yoğun olan ili, Hakkâri’dir.

Şekil 3 : 2013 TRB2 Bölgesi Nüfus Yoğunluğu (km²)

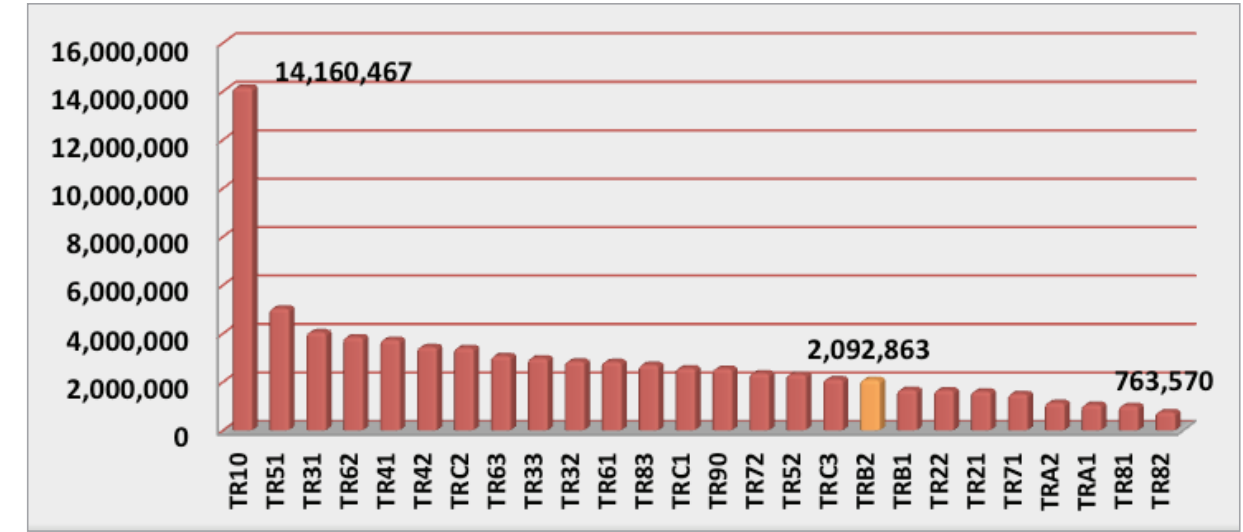
(TUIK, ADNKS, 2014)

Şekil 2 : 2013 İlçelerin Nüfus Büyüklüğü

(TUIK, ADNKS, 2014)

Şekil 4 : Düzey2 2013 Yılı Nüfus Büyüklüğü Sıralaması

(TUIK, ADNKS, 2014)

İlçeler düzeyinde bakıldığında ise, öncelikle 12.11.2012 tarihinde On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına dair 6360 nolu Kanun’da, Van ili Merkez ilçe sınırları içinde İpekyolu ve Tuşba ilçeleri kurulduğunu belirtmek gerekmektedir. Nüfus yoğunluğu 1 kilometrekarelik bir alanda yaşayan insan sayısını ifade etmektedir. 2013 yılı verilerine göre TRB2 Bölgesi’nin en fazla nüfusa sahip ilçeleri sırasıyla İpekyolu, Muş Merkez, Erciş, Tuşba, Yüksekova ve Edremit; en az nüfusa sahip ilçeleri ise sırasıyla Çukurca, Bahçesaray, Saray, Çatak ve Korkut’tur.

Tablo 2 : 2014-2023 Nüfus Projeksiyonu

	YILLAR									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
BITLİS	341.926	344.267	346.584	348.916	351.222	353.507	355.778	357.981	360.123	362.168
HAKKÂRİ	284.881	287.108	289.233	291.245	293.165	294.970	296.658	298.193	299.582	300.793
MUŞ	415.980	417.424	418.884	420.381	421.921	423.495	425.080	426.652	428.212	429.714
VAN	1.075.689	1.087.719	1.099.847	1.112.035	1.124.211	1.136.351	1.148.392	1.160.228	1.171.831	1.183.062
TRB2	2.118.476	2.136.518	2.154.548	2.172.577	2.190.519	2.208.323	2.225.908	2.243.054	2.259.748	2.275.737
TR	77.323.892	78.151.750	78.965.645	79.766.012	80.551.266	81.321.569	82.076.788	82.816.250	83.540.076	84.247.088

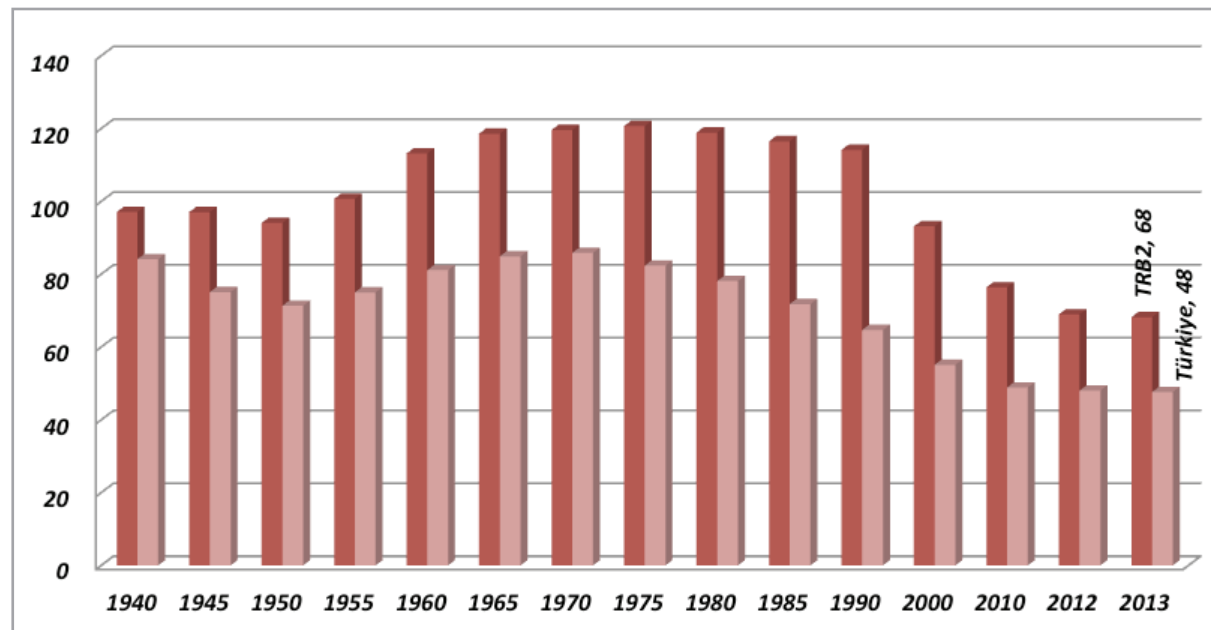
(TUIK, ADNKS, 2014)

1.2. NÜFUSUN YAŞ VE CİNSİYET YAPISI

2013 ADNKS sonuçlarına göre, Türkiye’de erkek ve kadın nüfusun toplam nüfusa oranı % 50’dir. Türkiye 15-64 yaş grubunda bulunan çalışma çağındaki nüfusun oranı % 67,7, 0-14 yaş grubundaki nüfusun oranı % 24,6, 65 ve üstü yaştaki nüfusun oranı da % 7,7’dir. TRB2 Bölgesi’nde ise erkek nüfusun oranı % 51,5 ve kadın nüfusu oranı % 48,5’tir. TRB2 Bölgesi 15-64 yaş grubunda bulunan ve çalışma çağındaki nüfusun oranı % 59,5, 0-14 yaş grubundaki nüfusun oranı % 36,9, 65 ve üstü yaştaki nüfusun oranı da % 3,6’dır. Bölge nüfusunun cinsiyet dağılımı hemen hemen ülke ile aynı durumda iken yaş yapısına göre dağılımında Bölge genç nüfus oranının ülke genç nüfus oranından oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu da Bölge’ye yapılacak yatırımların özellikle genç nüfusun eğitim, sağlık, spor, kültür gibi alanlardaki temel ihtiyaçları üzerine yoğunlaşmasını gerekli kılmaktadır.

Aktif nüfus olarak kabul edilen 15-64 yaş grubundaki her 100 kişinin teorik olarak bakmak zorunda olduğu, toplumdaki üretim faaliyetlerine katılmadıkları varsayılan 0-14 ile 65 ve üstü yaş grubu, nüfusu toplam yaş bağımlılık oranını vermektedir. Bu yüzden, bu 0-14 ile 65 ve üstü yaş gruplarına bağımlı nüfus da denilebilir. Yaş bağımlılık oranı, aktif nüfus olarak nitelenen 15-64 yaş arası her 100 kişinin bakmakla yükümlü olduğu çocuk ve yaşlı nüfus sayısını ifade etmektedir. Bir bölgede yaş bağımlılık oranının yüksek olması, kalkınmayı olumsuz yönde etkilemektedir. Bağımlı nüfusun az olması arzu edilendir. Bölge’nin toplam yaş bağımlılık oranının (% 68,2) ülke ortalamasının (% 47,6) üzerinde yer almasının en önemli nedeni, Bölge toplam nüfusu içinde genç nüfus büyüklüğünün önemli bir yer tutmasından kaynaklanmaktadır.

Şekil 5 : Yaş Bağımlılık Oranları

(TÜİK, 2000) (TÜİK, ADNKS, 2014)

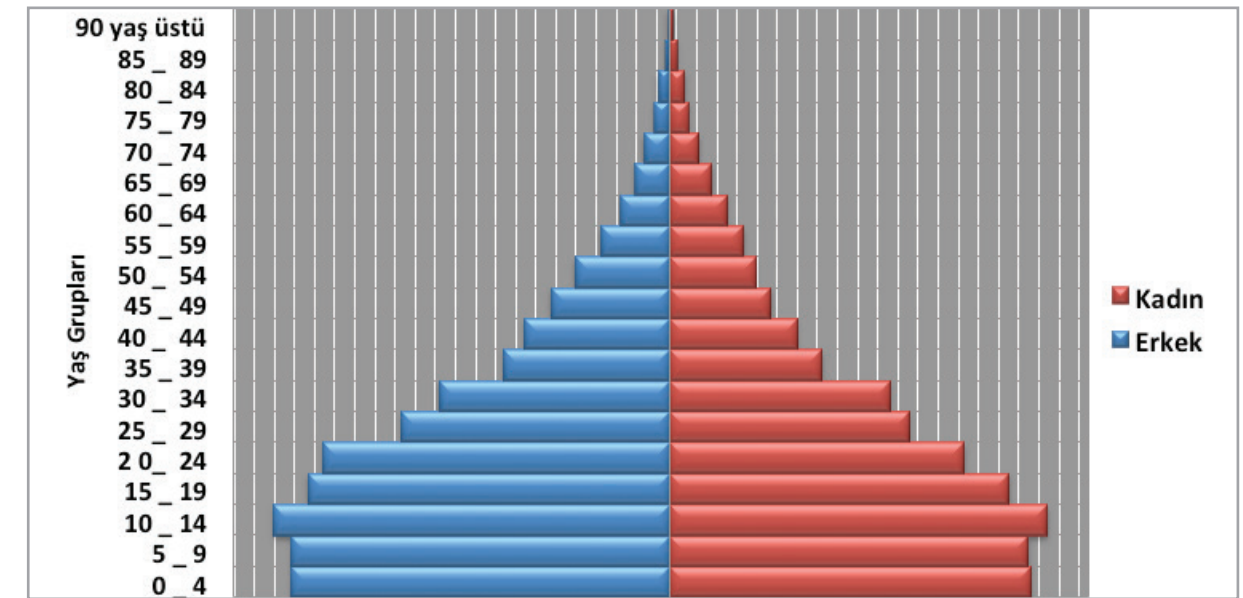
2013 yılı verilerine göre toplam yaş bağımlılık oranı en fazla olan ilçe Çaldıran iken en az olanı Çukurca’dır.

Tablo 3 : Yaş Gruplarına göre Çocuk Nüfusu-2013

Yaş Gruplarına Göre Çocuk Nüfusu- 2013	Toplam Nüfus	Toplam Çocuk Nüfusu	0-4 Yaş	5-9 Yaş	10-14 Yaş	15-17 Yaş	İllere Göre Çocuk Nüfus Oranı (%)	
							2013	2023
Bitlis	337.156	147.306	40.491	40.030	43.573	24.212	43,7	37
Hakkari	273.041	113.189	28.671	32.108	33.478	18.932	41,5	30,8
Muş	412.553	188.724	51.675	51.554	55.121	30.374	45,7	40,3
Van	1.070.113	486.571	136.973	133.445	138.806	77.347	45,5	38,1
TRB2	2.092.863	935.790	257.810	257.137	270.978	150.865	44,1	36,55
Türkiye	76.667.864	22.761.702	6.206.415	6.271.234	6.372.165	3.911.888	29,7	25,7

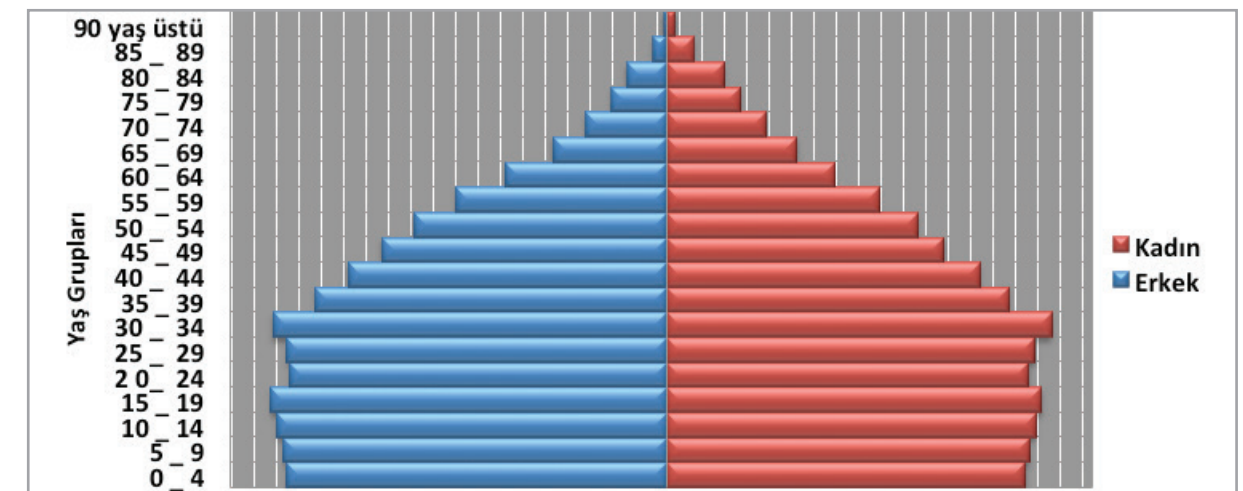
(TÜİK, ADNKS, 2014)

Şekil 6 : TRB2 Bölgesi 2013 Nüfus Piramidi

(TÜİK, ADNKS, 2014)

Şekil 7 : Türkiye 2013 Nüfus Piramidi

(TÜİK, ADNKS, 2014)

Tablo 4 : Evlenme, boşanma, doğurganlık ve ölüm istatistiki sıralaması

2013	Kaba Evlenme Hızı		Kaba Boşanma Hızı		Toplam Doğurganlık Hızı		Kaba Doğum Hızı		Kaba Ölüm Hızı		Bebek Ölüm Hızı	
	%	81 il Sırası	%	81 il Sırası	Çocuk Sayısı	81 il Sırası	%	81 il Sırası	%	81 il Sırası	Çocuk Sayısı	81 il Sırası
Bitlis	8,4	20	0,2	79	3,4	7	26,2	7	3,4	72	15,2	10
Hakkari	7	61	0,1	81	2,9	14	21,8	14	2,7	80	15,3	9
Muş	8,9	8	0,3	77	3,5	6	27,2	5	3,2	75	13	21
Van	9,6	5	0,3	77	3,6	5	28,6	4	3,4	72	17,1	4
TRB2	8,5	–	0,2	–	3,4	–	26	–	3,2	–	15,2	–
Türkiye	7,9	–	1,7	–	2,1	–	16,9	–	4,9	–	10,8	–

(TÜİK, ADNKS, 2014)

TRB2 Bölgesi'nde yer alan illerin toplam doğurganlık hızı, kaba evlenme hızı, kaba doğum hızı ve bebek ölüm hızı ülke ortalamasının oldukça üstünde yer almaktadır.

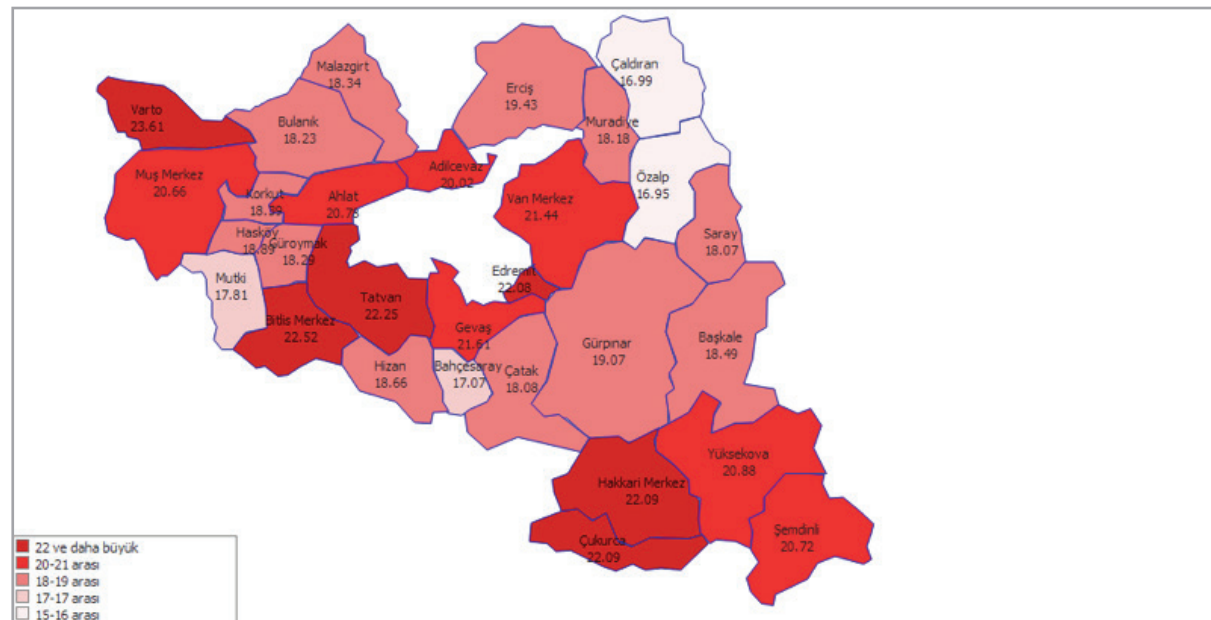
TRB2 Bölgesi nüfusunun yaş özelliklerinden bir diğeri, nüfusun zaman içinde giderek ülke ortalamasına kıyasla daha az bir oranda olsa da yaşlanma eğilimi göstermesidir.

Tablo 5 : Ortanca Yaş Sıralaması-2013 - 2023

İl Sıralaması	İl	2013 Toplam	2013 Erkek	2013 Kadın	2023 Toplam	2023 Erkek	2023 Kadın
72	Hakkâri	21,4	21,7	20,7	24,3	23,7	25,9
74	Bitlis	20,9	20,8	20,9	24,1	24,1	24,1
76	Van	20	19,9	20,1	23,9	23,8	23,9
77	Muş	19,9	19,8	20,1	22,9	22,9	22,8
-	Türkiye Ortalaması	30,4	29,8	31,0	34	33,3	34,6

(TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar, 2013)

Şekil 8 : TRB2 Bölgesi Medyan Yaş Haritası

(TÜİK, ADNKS, 2014)

Nüfusun yaş yapısı hakkında fikir veren kavramlardan bir diğeri ise medyan yaştır. Bölge 2012 yılı medyan yaş değerlerine bakıldığında ise en genç nüfusa sahip olan ilçe Özalp olup ardından Bahçesaray gelmektedir.

2. KENTLEŞME

1980 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre toplam nüfusu 1.184.423 olan Bölge'nin kentleşme oranı % 30'dur. Bu oranın 1980, 1990, 2000, 2010 ve 2013 yılları nüfus sayım sonuçlarından elde edilen oranlarla karşılaştırıldığında, kentleşme sürecinin 1980-2000 yıllarını kapsayan dönemde hızlı bir şekilde devam ettiği, 2000-2012 döneminde ise aynı kaldığı görülmektedir. 2013 yılı ADNKS verilerine göre, Düzey 2 Bölgeleri sıralamasında TRB2 Bölgesi kentleşme oranları bakımından 26 bölge arasında 22. sırada yer almaktadır. Ancak bu sıralamada kullanılan kentleşme oranları, (Bölge'nin kentleşme oranı %75, ülkenin kentleşme oranı %91) Büyükşehir ilan edilen şehirlerdeki kırsal alanların %0 kabul etmesiyle hesaplanmaktadır. Bu nedenle kentleşme oranındaki gerçeğe yakın değerleri bulmak adına 2012 ve 2013 yılı nüfus verileri Van İli temelinde mahalle-köy ölçeğinde kıyaslayarak hesaplanmıştır. Hesaplama sonuçları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 6 : Türkiye ve Bölgenin Kentleşme Oranları (%) (1980-2013)

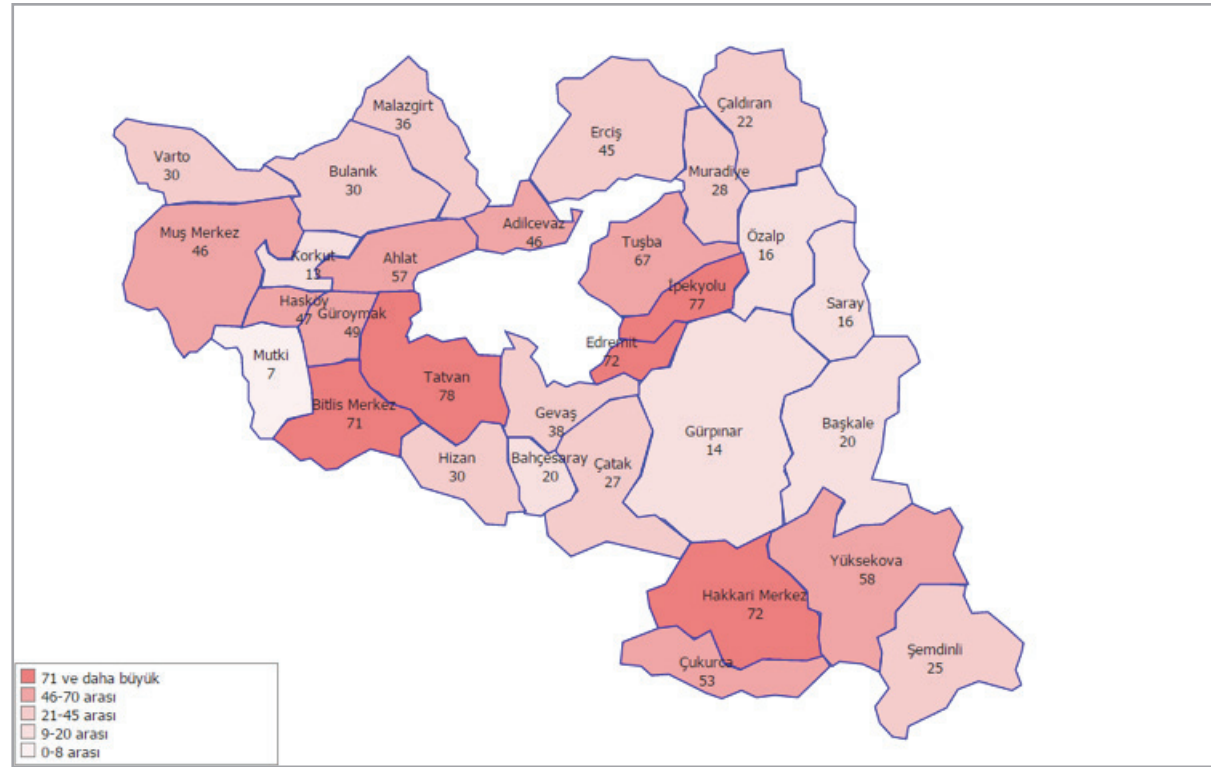
	1980		1990		2000		2010		2012		2013	
	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
Bitlis	36	64	44	56	56	44	51	49	54	46	55	45
Hakkâri	28	72	41	59	59	41	54	46	56	44	55	45
Muş	24	76	27	73	35	65	35	65	37	63	38	62
Van ¹	33	67	41	59	51	49	52	48	52	48	50	50
TRB2	30	70	38	62	49	51	48	52	50	50	49	51
Türkiye	44	56	59	41	65	35	76	24	77	23	91	9

(TÜİK, 2000) (TÜİK, ADNKS, 2014)

Bölge'nin kentleşme oranı, kırdan almış olduğu göçlerle son otuz üç yılda % 19'luk bir artış göstermiştir. Kentleşme oranlarına bakıldığında, en hızlı artış Van'da yaşanırken Muş İli kentleşme hızında en son sırada kalmıştır. Bölge genel olarak kırsal nüfusu ile ülke ortalamasının %16'sını oluşturmaktadır.

¹ Van İl'ine ait 2013 Yılı kentleşme oranı TÜİK Van Bölge Müdürlüğü'nden alınan veriler ve TÜİK ADNKS 2013 Yılı verileri kullanarak Ajans tarafından hazırlanmıştır.

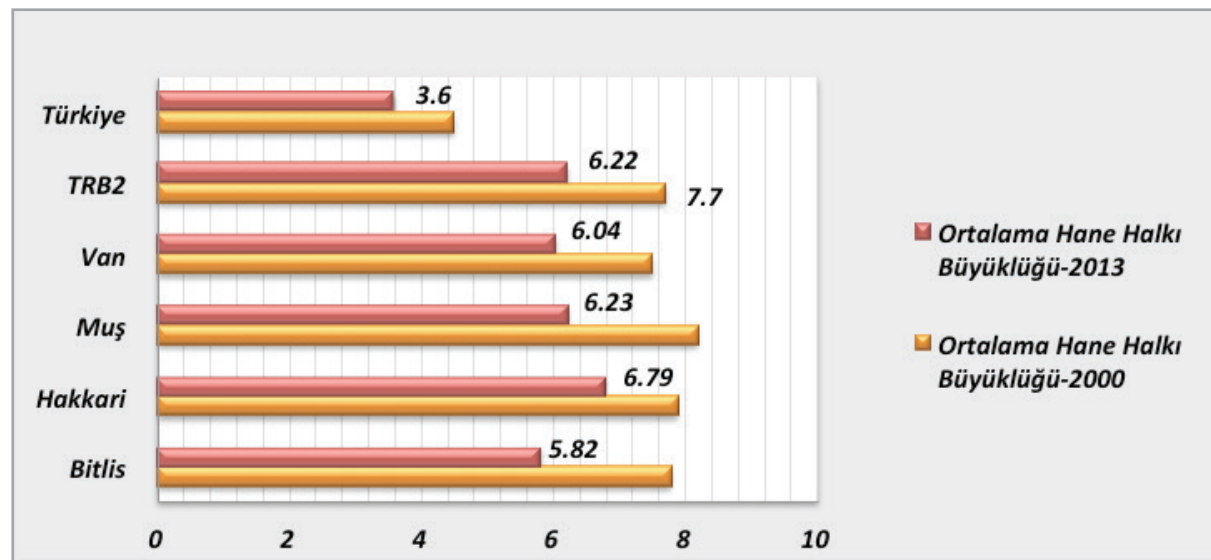
Şekil 9 : 2013 Yılı TRB2 Bölgesi Kentleşme Oranı (%)

(TÜİK, ADNKS, 2014)

2013 yılı verilerine göre ilçeler bazında kentleşme oranı sırasıyla en yüksek olan Tatvan (% 78), İpekyolu (% 77), Edremit (% 72), Hakkâri Merkez (% 72), Bitlis Merkez (% 71) ve Tuşba (% 66) iken en düşük kentleşme oranı ise Mutki (% 7), Korkut (% 13), Gülpınar (% 14), Özalp (% 15) ve Saray (% 16) ilçelerinde görülmektedir.

Şekil 10 : Hane Halkı Büyüklüğü

(TÜİK, 2000) (TÜİK, 2013)

2013 yılı verilerine göre, TRB2 Bölgesi ortalama hane halkı büyüklüğü (6,2) ile ülke ortalamasının (3,6) oldukça üstünde yer almaktadır. Bu durum, Bölge'de geleneksel aile yapısının hala yaygın olduğunu net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Tablo 7 : İllere göre 0-17 Yaş Çocuk Nüfus Bulunan Hane Halkı Oranı-2013

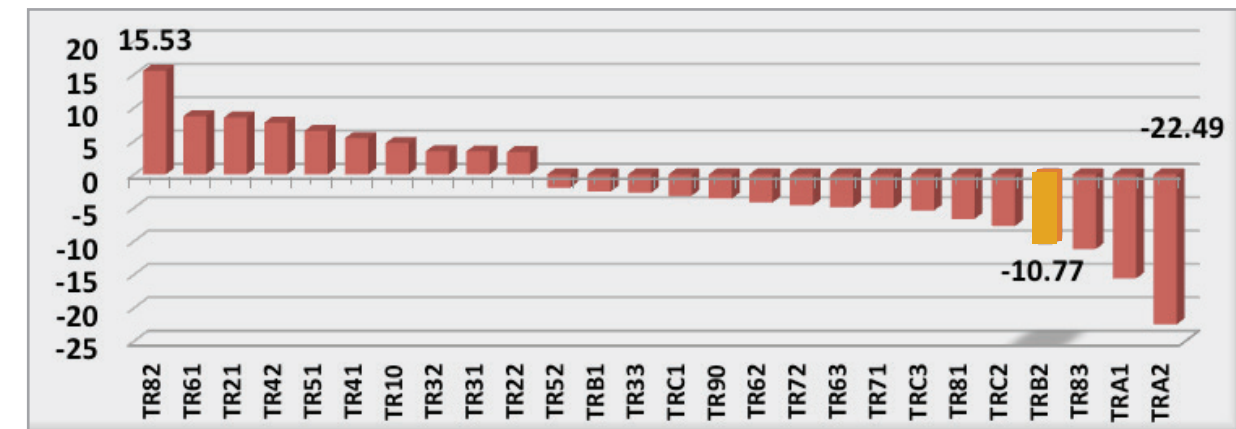
Sıra No		0-17 yaş grubunda çocuk bulunan hanelerin oranı (%)	0-17 yaşta ki çocuk sayısı				
			1	2	3	4	5+
			(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
1	Şırnak	81	9	11	12	12	41
2	Hakkâri	81	17	20	17	13	30
3	Van	80	12	17	16	13	27
4	Şanlıurfa	79	12	15	15	12	27
5	Muş	79	12	15	15	13	28
6	Ağrı	78	16	19	20	17	29
7	Batman	78	12	16	14	13	26
8	Siirt	78	12	15	13	12	29
9	Diyarbakır	76	20	25	20	14	21
10	Bitlis	75	19	21	19	14	26
Türkiye Ort.		53	40	36	15	5	5

İllere göre çocuk nüfus bulunan hane sıralamasında TRB2 Bölgesi illeri 81 il içinde son on sırada yer almaktadır.

3. GÖÇ

İktisadi, politik, kültürel gibi birçok faktöre bağlı olarak gelişen göç hareketi, yine aynı yönlerde toplumu etkileyen sosyolojik bir olgudur. Göç olgusunun gelişimini tek taraflı olarak incelemek hatalı olabilmektedir. Hem göç alan, hem de göç veren merkezlerin niteliksel ve niceliksel özelliklerinin belirlenmesi ve merkezlerin karakteristik özellikleri ile bir arada analiz edilmesi gerekmektedir.

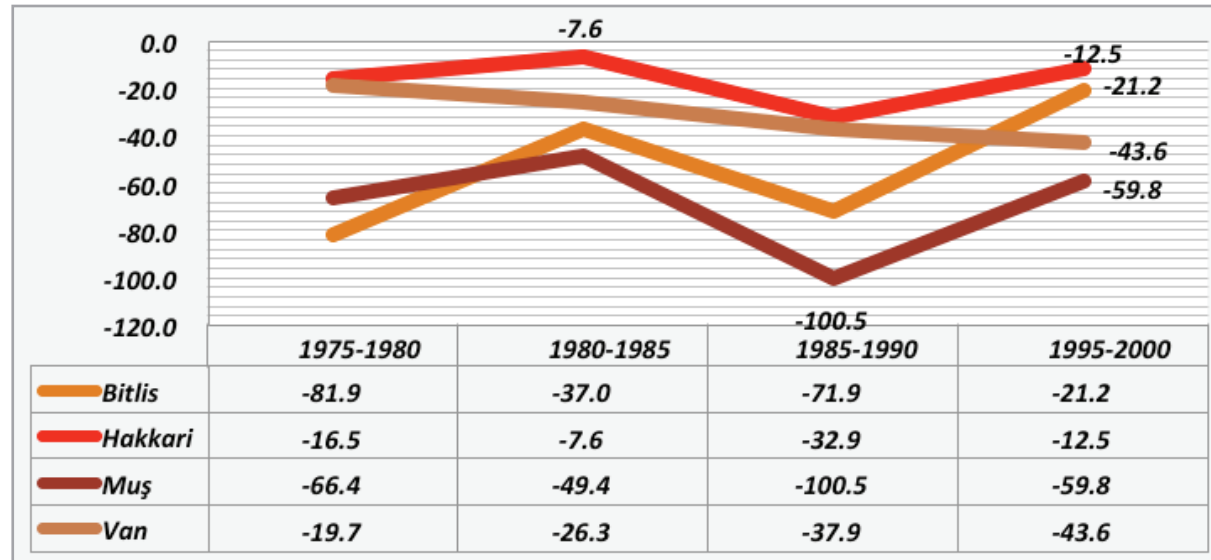
Şekil 11 : Düzey2 Bölgeleri Net Göç Hızı Sıralaması 2012-2013

(TÜİK, ADNKS, 2014)

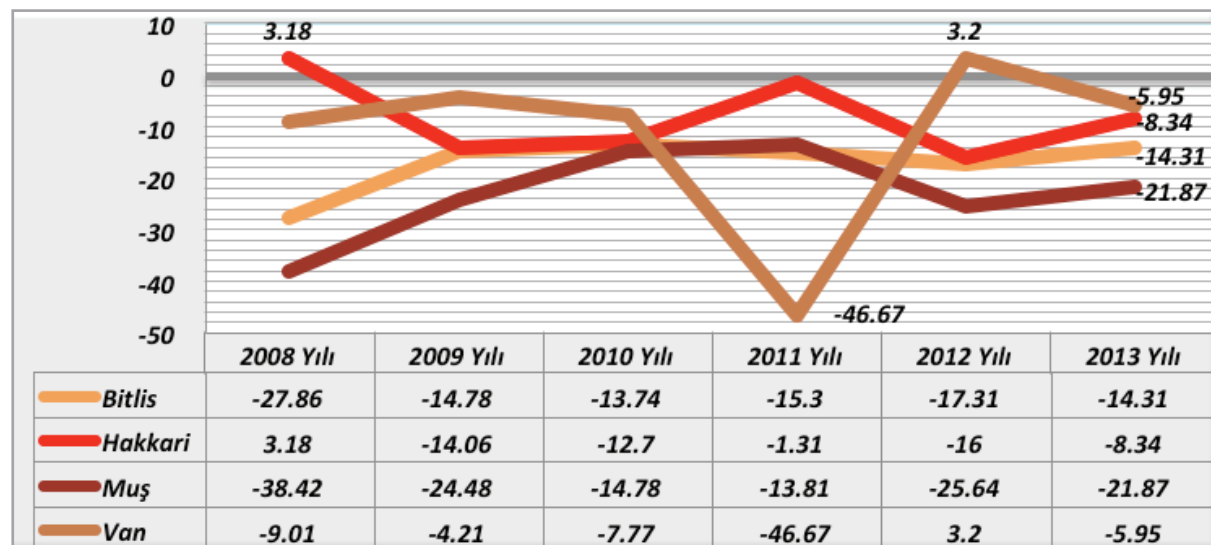
Doğu Anadolu Bölgesi'nde göç olgusu, bilhassa 1980'li yılların ortalarından itibaren yaşanan terör ortamının neden olduğu güvenlik ve iktisadi sorunlardan kaynaklanan bir etken olarak ortaya çıkarak oldukça büyük bir nüfus grubunun yaşadıkları yerleşim yerlerini terk etmesine neden olmuştur. Son otuz beş yıllık göç seyrine bakıldığında 1985-1990 yıllarını kapsayan beş yıllık süreç, TRB2 Bölgesi'nin en fazla göç verdiği dönem olarak görülmektedir. Aynı zamanda, Bölge'de kırsal alanlarda yeterli iş imkanı olmaması, miras yoluyla arazilerin bölünmesi veya çiftçilikle geçinen ailelerin toprak sahibi olamamaları, kan davası, yayla yasağı vb. bölge içi ve dışına göçün başlıca nedenleri arasında sayılabilir. Göç sürecinde, diğer kimlikler kadar önemli olmasına rağmen göç üzerine yapılan çalışmalarda genel olarak cinsiyet ile ilgili bir ayrıma gidilmediği ve bu olgunun pek fazla çözümlenmediği gözlenmektedir.

Şekil 12 : TRB2 Bölgesi 1975-2000 Net Göç Hızı (‰)

(TÜİK, 2000)

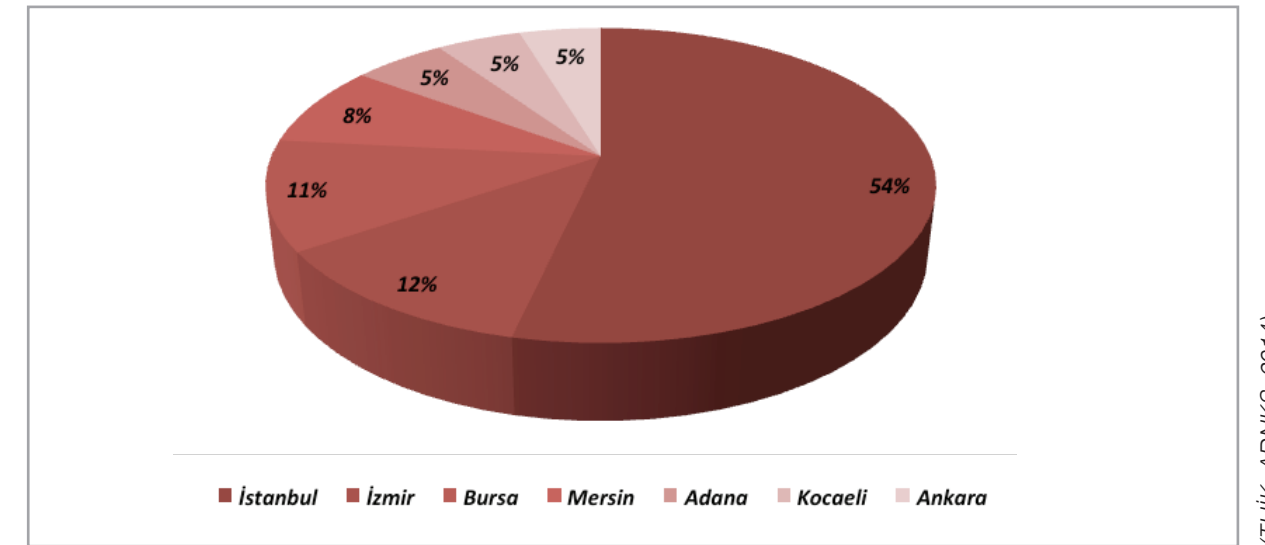
Şekil 13 : TRB2 Bölgesi 2007-2013 Net Göç Hızı (‰)

(TÜİK, ADNKS, 2014)

13. şekil incelendiğinde; TRB2 Bölgesi'nde 2013 yılı içinde en fazla göç veren il Muş iken en az göç veren il Van'dır. En fazla göç veren iller sıralamasında Bölge'nin illeri Van (‰-5,95) 55., Hakkari (‰-8,34) 66., Bitlis (‰-14,31) 72. ve Muş (‰-21,87) 76. sırada yer almaktadır. 2013 yılı verilerine göre nüfus büyüklüğü bakımından 19 .il olan Van, 81 il içinde en fazla göç alan 19. ve en fazla göç veren 21. il durumundadır.

Şekil 14 : Nüfus Kaydı TRB2 Bölgesi'nde Olup Başka İllerde İkamet Edenlerin Dağılımı-2013

(TÜİK, ADNKS, 2014)

Türkiye'de sosyo-ekonomik gelişme bakımından bölgeler arasında farklılıklar mevcuttur. Ülkenin doğusu gelişmemiş iken batısı, doğusuna göre daha gelişmiş bir bölge konumundadır. Bölgeler arası farklılık, göçün yönünü (doğu-batı) etkilemeye devam etmektedir. Marmara, Ege ve Akdeniz bölgeleri, göçün önemli bir bölümünü çekmektedir. Aynı eğilim, il bazındaki göçlerde de gözlemlenmektedir. Sosyo-ekonomik yönden gelişmiş olan iller göç almaktadır. İstanbul her zaman ülke düzeyinde en önemli çekim merkezi konumunda olmuştur. İstanbul'un yanı sıra Ankara, Kocaeli, Antalya, Tekirdağ, Bursa, Adana, İçel, Manisa, Kocaeli, İzmir, Çanakkale, Eskişehir, Aydın ve Muğla, belli başlı çekim merkezleridir. Çekim merkezi konumundaki iller, çekim alanlarını zamanla çevredeki yerleşim birimlerine doğru genişletmiştir. TRB2 Bölgesi nüfusuna kayıtlı nüfus dikkate alındığında ise en fazla İstanbul, İzmir, Bursa, Mersin, Adana, Kocaeli ve Ankara illerinde ikamet edilmektedir. Bölge illerinin ikamet durumu incelendiğinde ise en fazla çevre illerden bir göç akımı söz konusudur. Bölge'nin nüfusa kayıtlılık durumuna bakıldığında ise; 2013 Yılında Bölge'de yaşayan nüfusun yaklaşık %89'u Bölge illerinin nüfusuna kayıtlı olduğunu görülmektedir. Bölge'nin kendi içine dönüldüğünde Van'ın diğer üç il arasında en fazla Hakkâri ili için bir çekim merkezi olduğu (33.101 kişi) görülmektedir. 2013 Yılı verilerine göre Bölge'de yer alan illerin tamamı göç vermiştir ve bu göç eden nüfusun % 73,3'ünü aktif nüfus (15-64 yaş) oluşturmaktadır.

Tablo 8 : Nüfusa Kayıtlı Olduğu Yer TRB2 Olup Başka Yerde İkamet Edenler ve Nüfusa Kayıtlı Olduğu Yer TRB2 Dışı Olup TRB2'de İkamet Edenler Dağılımı

	Nüfusa Kayıtlı Olduğu Yer TRB2 Dışı Olup TRB2 Bölgesi'nde İkamet Edenlerin Dağılımı		Nüfusa Kayıtlı Olduğu Yer TRB2 Olup Başka Yerde İkamet Edenlerin Dağılımı	
1	Ağrı	18.267	İstanbul	505.030
2	Şırnak	15.246	İzmir	112.005
3	Siirt	11.424	Bursa	106.333
4	Diyarbakır	9.596	Mersin	78.952
5	Batman	6.951	Adana	50.440
6	Erzurum	5.119	Kocaeli	46.014
7	Bingöl	3.956	Ankara	44.435
8	Konya	3.550	Manisa	40.125
9	Adana	3.502	Antalya	37.429
10	Kahramanmaraş	3.407	Aydın	37.055
11	Diğer İller	83.278	Diğer İller	228.704
	Toplam	164.296	Toplam	1.286.522

(TÜİK, ADNKS, 2014)

4. EĞİTİM

İnsanı değiştirmedikçe gerçek anlamda kalkınmadan söz edilemez. Bunun en pratik yolu, beşeri sermayenin geliştirilmesinden geçer. Beşeri sermayeyi geliştirmenin en önemli vasıtası eğitimidir. Eğitime yatırım yapmadıkça yapacağımız hiçbir plan ve program tam manasıyla hayata geçirilemez. BM Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitimin On Yılı (2005-2014) Programı'nda eğitimin her alanında sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecek programların uygulanması, kaliteli eğitimin yapılması, güncel stratejilerin geliştirilmesi gerekliliğinden bahsedilmektedir.

DAP Ana Planı'nda sosyal hedeflerin alt başlığında belirtildiği üzere, eğitim hizmetleri ile kent altyapısının kalitesi ve düzeyini yükseltmek hala ulaşılması gereken başlıca hedefler arasında bulunmaktadır. İlköğretimden yükseköğretime kadar okullaşma oranlarında cinsiyete göre farklılıklar bulunmaktadır (DPT, 2000).

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi'nin (ÇOÇA) 27-29 Nisan 2012 tarihinde Bölge'de yaptığı görüşmelerin bulguları, Bölge'de gözlemlenen yüksek devamsızlık oranlarının temel nedenlerinden birinin ekonomik zorluk olduğuna, özellikle köylerde yaşanan ulaşım sorunlarının devamı etkilediğine ve eğitim kalitesinin düşüklüğünün eğitime olan ilgiyi azalttığına işaret etmiştir. Bununla birlikte görüşme yapılan öğrencilerin depremde önce de okulların

bakımsızlığından şikâyet ettikleri gözlemlenmiştir. 2011'de Van'da yaşanan depremler, eğitim sisteminin doğal afetler karşısındaki hazırlıksızlığını ve zayıflığını bir kere daha göstermiştir. Özellikle, deprem sonrası süreçte müfredat gereksinimlere göre uyarlanmamış, kamu tarafından sunulan eğitim etkinliklerine sınav odaklı yaklaşım hâkim olmuştur. Yapılan araştırma raporunun değerlendirme kısmında "Anadili sorunu, eğitimin kalitesizliği, öğretmen açığı, rehber öğretmen sayısındaki azlık, eğitime olan ilgiyi büsbütün zayıflatmış, Bölge genelinde, özellikle Van ve Erciş'te zaten Türkiye ortalamasının altında olan eğitim göstergelerinin depremde sonra doğal afetin yarattığı tahribat ile daha da gerilediği ileri sürülmüştür ((ÇOÇA), 2012).

Ajans tarafından yapılan saha çalışmalarında Bölge'de eğitim alanında yaşanan en önemli sorunun öğretmen sirkülasyonu olduğu sonucuna varılmıştır. Öğretmen sirkülasyonu sonucunda eğitim hizmeti nitelik düzeyi yeterli olmayan ücretli öğretmenler tarafından verilmektedir. Bu sirkülasyonun nedenleri sorgulandığında ise öğretmenlerin bu Bölge'ye gelmek istemedikleri ortaya çıkmıştır. Öğretmenler, Bölge'de kendilerine sunulan yaşam şartlarını (özellikle barınma ve sosyal aktivite) oldukça yetersiz bulmaktadırlar. Öğretmen sirkülasyonunun önüne geçilmesi için çözüm önerileri sorulduğunda ise ilk söylenen, bu Bölge'ye uygulanan ücret politikasının değiştirilmesi gerektiği olmuştur. Eğitim sisteminden erken ayrılma 2012 yılı verileri incelendiğinde, 15-19 yaş arasında ilköğretim diploması olmayanların oranı Bölge'de % 27,8 (Türkiye ort.: % 8,8) iken kadınlarda bu oran % 39 (Türkiye ort.: % 10,9) olarak Düzey 2 Bölgeleri sıralamasında en son sırada yer almaktadır. Aynı şekilde 20-24 yaş arasında ortaöğretim diploması olmayanların oranı Bölge'de % 70,9 (Türkiye ort.: % 46) iken kadınlarda bu oran % 76 (Türkiye ort.: % 49,8) olarak Düzey 2 Bölgeleri sıralamasında son sıralarda yer almaktadır (Eğitim İzleme Raporu, 2013).

Tablo 9 : Örgün Eğitim Devamsızlık Oranı

2013	İlköğretimde Devamsızlık Oranları (%)			Resmi ve Genel Ortaöğretimde Devamsızlık Oranları (%)			Resmi, Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Devamsızlık Oranları (%)		
İller	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek
Bitlis	13,8	14,7	12,9	33,3	25,3	36,5	36,3	27,8	41,8
Hakkari	13,1	12,2	14	39,3	32,9	42,6	44,1	41,5	47,1
Muş	19,7	18,2	21,1	30,7	24	33,9	39,2	27,2	45,9
Van	19,8	19	20,6	29	22,1	32,8	37,7	25,5	46,3
TRB2	16,6	16,0	17,2	33,1	26,1	36,5	39,3	30,5	45,3
Türkiye	11,6	10,3	12,7	28	22,6	33,1	35,7	26,6	42,4

(Eğitim İzleme Raporu, 2013)

4.1. BİLGİ TOPLUMU

Günümüzde dünya ekonomisinde bilgi teknolojileri (BT) % 2-3'lük bir paya sahiptir ve BT harcamaları ülke ekonomilerine göre farklılık göstermektedir. Gelir seviyesi düşük ülkelerde tüketiciler donanım ihtiyaçlarını daha düşük fiyatlı, yazılımların ihtiyaçlarını ise korsan yazılımlardan sağlarken, yüksek gelirli ülkelerde tüketiciler daha yüksek teknoloji ürünlerine yönelmektedir.

1980'li yıllardan itibaren tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de teknolojiye olan ilgi ve ihtiyacın artmasıyla birlikte bilgi toplumuna yönelik çalışmalar ön planda tutulmuştur. Yapılan yatırımlara rağmen Türkiye BT pazarının mevcut büyüklüğü bakımından kişi başına gelir seviyesiyle aynı olduğu ülke grubunda BT harcamaları sıralamasında alt sıralarda yer almaktadır. BT'nin önemi ele alınırken ekonomiye direk etkisinin yanı sıra; istihdam yapısına, eğitim olanaklarına, kurum ve kuruluşların veri tabanı altyapısına ve rekabete katkısı göz ardı edilmemelidir.

Dünya genelinde telekomünikasyon sektörü % 15,6 oranında BT harcaması yaparken gelişmiş ülkelerde bu oran % 20'lere çıkmakta ve Türkiye gibi orta gelirli ülkelerde ise % 8,0 seviyelerine kadar düşmektedir. Telekomünikasyon sektörünü ortalama % 14,0 yatırım yapan sigortacılık sektörü izlemektedir.

Son yıllarda, Türkiye'de telekomünikasyon altyapısını geliştirmek amacıyla yapılan yatırımlarla birlikte bireylerin telefon, internet, TV vb. hizmetlerden faydalanabilmesi kolaylaştırılmıştır. Türkiye'de hanelerde internete erişim imkanı oranı % 47,2'dir ve TRB2 Bölgesi'nin bu ortalamanın altında kalmasına rağmen Hakkari ili mobil telefon ve internet kullanımında ülkede 1. sırada yer almaktadır (TÜİK).

BT kullanımı, geniş bant, mobil telefon ve mobil internet kullanımıyla hızlı bir şekilde artış göstermektedir. İnsanlar iletişim, alışveriş, müzik, TV vb. birçok ihtiyacını BT vasıtasıyla rahatlıkla karşılayabilmektedirler ve BT'ye olan talep her geçen gün artan bir ivme göstermektedir. Dolayısıyla, BT firmalarının kendilerini hızla yenilemesi ve geliştirmesi gerektirmektedir.

Fiber internet ve 4G'nin de kullanıma başlanması ile birlikte dijital hizmet kalitesinin her geçen gün arttığının ve artacağına göstergesidir.

TÜİK verilerine göre, Türkiye genelinde girişimlerde sabit internet kullanımı; % 92,1 genişbant, % 87,9 DSL bağlantı (ADSL, VDSL vb.), % 11,1 geleneksel modem (telefon hattı ile çevirmeli bağlantı) veya ISDN ve % 35,0 diğer sabit bağlantılar (kablo ve frame relay, metro ethernet, uydu bağlantı, wi-fi bağlantı vb.) ile gerçekleşmiştir. Mobil internet erişimi % 27,5 3G modem

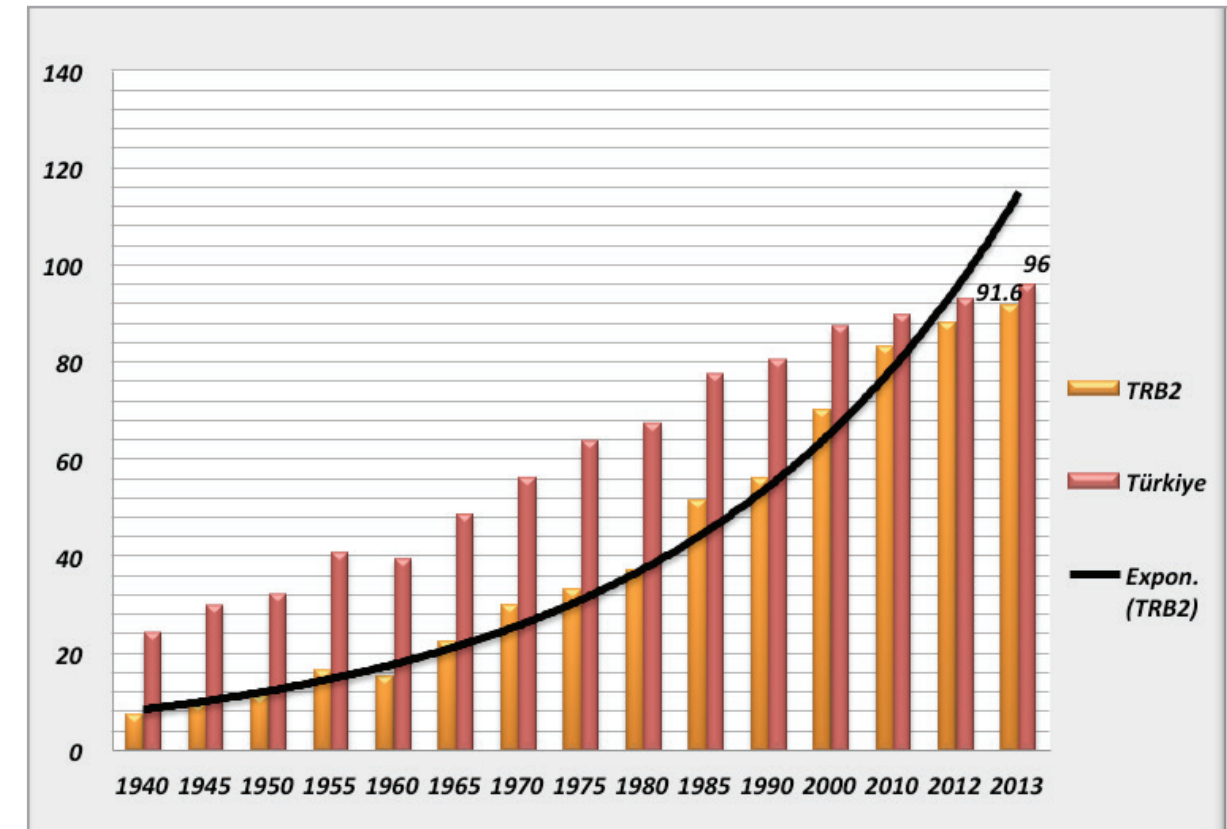
kullanan taşınabilir bilgisayar ile, % 24,3 3G telefon ile ve % 15,1 diğer mobil bağlantı (GPRS, EDGE vb.) ile sağlanmıştır. İnternet kullanımının en yüksek olduğu sektör % 100 oran ile bilgisayarların ve iletişim araç ve gereçlerinin onarımı, en düşük olduğu sektör ise konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri sektörü olarak belirlenmiştir.

Ülkemizde teknolojinin ilerlemesiyle birlikte eğitim-öğretim kurumlarında da bilgisayar ve internet kullanımı yaygınlaşmıştır. İnternet erişimi, her an her yerde bilgiye erişilebilirliği hızlandırmakta ve kolaylaştırmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı gelişen teknolojiye uyum sağlayarak Fatih Projesi'ni hayata geçirmiştir.

4.2. BÖLGEDE OKUR-YAZARLIK

Beşeri sermayenin, bilgi ve yeteneklerin artırılması ile sosyal yaşama katılımın asgari gereği olarak kabul edilen okur-yazarlık oranı, illerin genel eğitim seviyesini göstermesi açısından önemlidir. Ülke ve bölgelerin gelişmişlik durumları incelendiğinde, bu durumun o bölgede yaşayan insanların eğitim düzeyleriyle doğrudan bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Eğitim, toplumlarda gelişmenin temel araçları olan bilgi ve teknolojinin üretilmesini, nitelikli iş gücünün oluşmasını ve sosyal kalkınmayı sağlayan temel dinamiktir.

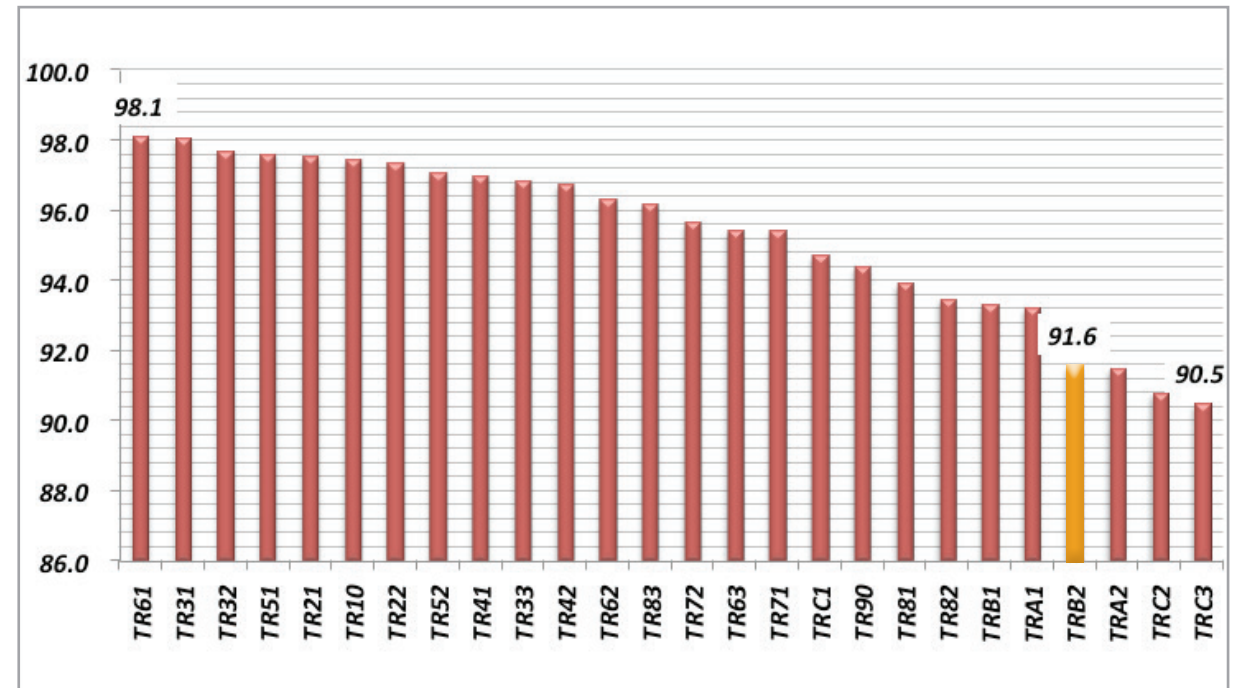
Şekil 15 : TRB2 Bölgesi ve Türkiye (6+Yaş ve Üzeri) Okuma-Yazma Bilenlerin Oranı 1940-2013

Okuma-yazma bilenlerin oranı 1940-2013 döneminde Türkiye genelinde 3,84 katına çıkarken Bölge'de 13,28 katına çıkmıştır. Bölge içinde en yüksek artışı Hakkari İli (20,9 kat) göstermiştir. Ülke genelinde okuma-yazma bilenlerin oranı irdelendiğinde, Düzey 2 Bölgeleri sıralamasında ise TRB2 Bölgesi 23. sırada yer almaktadır. 2013 yılı genel nüfus sayımı verilerine göre, TRB2 Bölgesi'nde 6 yaş ve üstü nüfusun % 8,43'ü (toplam 145.871 kişi) okuma-yazma bilmemektedir (Türkiye ort.: % 3,9). Bölge'de okuma-yazma bilmeyenlerin % 81,4'ünü kadın nüfusu oluşturmaktadır. Bu da Bölge genelinde eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin varlığına dair bir göstergedir.

TRB2 illerinin okuma-yazma durumuna bakıldığında ise yine okuma-yazma bilmeyen kadın sayısının okuma-yazma bilmeyen erkek sayısına kıyasla hayli fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 16 : Düzey 2 Bölgeleri Okuma-Yazma Bilenlerin Oranı Sıralaması (6 + yaş) - 2013

(TÜİK, ADNKS, Eğitim İstatistikleri, 2014)

Tablo 10 : TRB2 Bölgesi İlleri Okuma-Yazma Bilmeyen Nüfusun Cinsiyete göre Dağılımı 2013

İller	OKUMA-YAZMA DURUMU (6 yaş+)				
	Okuma-yazma bilmeyenlerin oranı (%)			Okuma-yazma bilmeyenlerin sayısı	
	Cinsiyete göre		Toplam		
	KADIN	ERKEK	(%)	KADIN	ERKEK
Bitlis	83	17	92,1	18447	3890
Hakkari	80	20	91,7	15394	3844
Muş	83	17	90,5	26461	5485
Van	81	19	91,8	58463	13887
TRB2	82	18	91,5	118.765	27.106
Türkiye	83	17	96	2.205.315	449.328

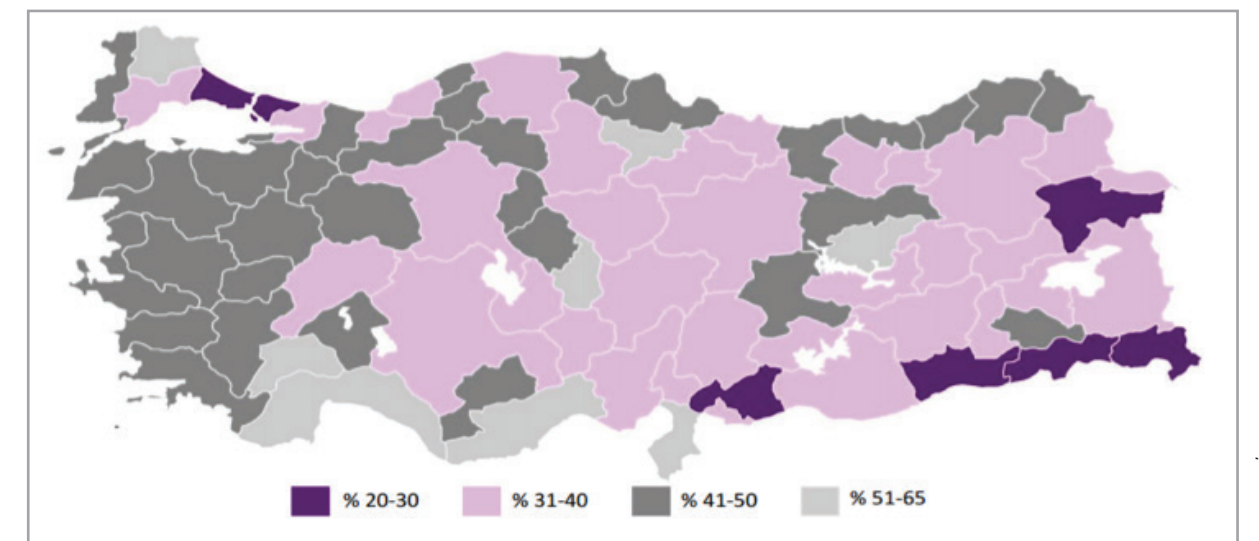
(TÜİK, ADNKS, 2014)

4.3. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM

Okul öncesi eğitim, kişilerin sosyal ve duygusal gelişimini destekleyerek yetişkinlik döneminde de daha üretici ve verimli olmalarını ve sahip oldukları potansiyeli tam olarak kullanabilmelelerini sağlar. Okul öncesi eğitim süresince çocuklar ilköğretime hazırlanırken paylaşmayı, dayanışmayı, sosyalleşmeyi ve birlikte çalışmayı öğrenirler. Okul öncesi eğitimin amacı çocuklarda öğrenmeye ilgi uyandırmak ve çocuğun var olan yeteneklerini görünür kılmaktır. Bu dönemde çocuk ne kadar profesyonel destek alırsa sosyalleşme sürecine adapte olması da o kadar daha hızlı ve sorunsuz gerçekleşir. Bu çerçevede, 2013-2014 eğitim-öğretim döneminde Bölge'nin okul öncesi okullaşma oranı % 22,27 ile ülke okul öncesi okullaşma oranı % 27,7'in (MEB 2014 yılı hedefi: % 70) gerisinde kalmıştır (MEB). Okul öncesi eğitim ile çocukların yaşama daha eşit şartlarda başlama şanslarının olduğu düşünülürse Bölge'nin okul öncesi eğitim konusunda daha yapıcı çalışmalara ihtiyaç duyduğu söylenebilir. 2013-2014 eğitimi-öğretim döneminde okul öncesi eğitim veren özel okullarda okuyan öğrencilerin toplam öğrencilere oranı % 1 olarak Bölge, Düzey 2 Bölgeleri sıralamasında en son sırada yer almaktadır (Eğitim İzleme Raporu, 2013).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 2010-2014 Stratejik Planı'nda, okulöncesi net okullaşma oranının 2014 yılında % 70'e ulaşması hedeflenmiştir. 2012-13'te güncellenen okula başlama yaşı doğrultusunda, okulöncesi eğitimde öncelikli yaş grubu 48-66 ay olarak yeniden düzenlenmiş, bu yaş grubu için hedeflenen net okullaşma oranı 2013 yılı için % 55, 2014 yılı içinse % 70 olarak belirlenmiştir. 2013 yılında yayımlanan Onuncu Kalkınma Planı'nda da okulöncesi eğitime ilişkin hedeflere yer verilmiş, 2018 yılı sonunda 4-5 yaş için % 70 okullaşma oranına ulaşılması hedeflenmiştir. Farklı politika belgeleri bir arada değerlendirildiğinde, 2009'dan bu yana okulöncesi eğitim için belirlenen hedeflerde istenen ilerlemenin kaydedilemediği göze çarpmaktadır.

Şekil 17 : Okulöncesi Eğitimde (4-5 Yaş) İllere Göre Net Okullaşma Oranları, 2013-14

(Eğitim İzleme Raporu, 2013)

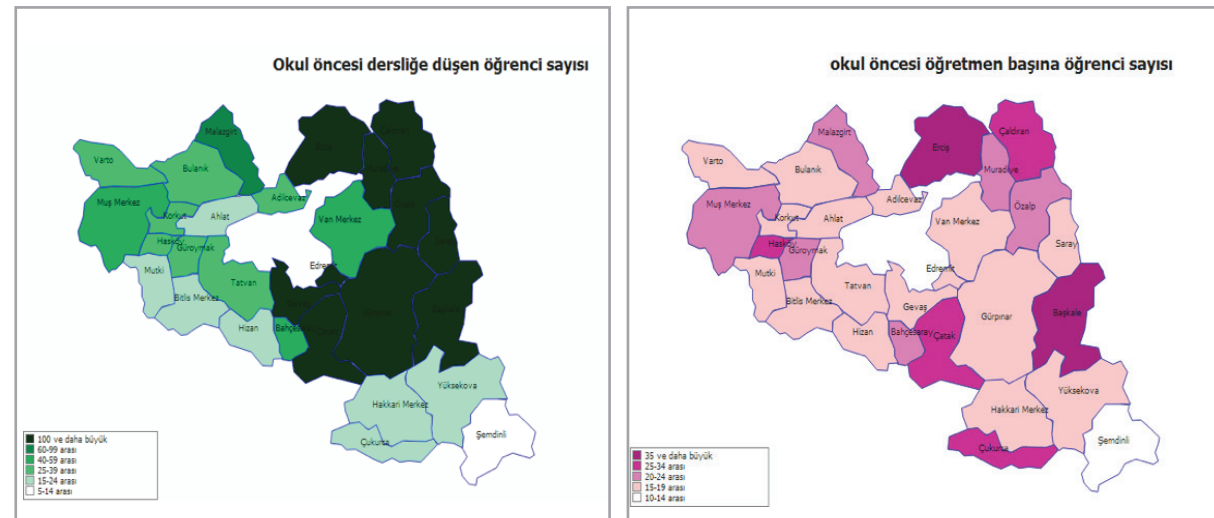
Tablo 11 : Okul Öncesi 3-5 Yaş Grubu Okullaşma Oranları ²

	Bitlis	Hakkari	Muş	Van	TRB2	Türkiye
2005-2006	35,12	8,25	13,97	15,31	18,16	-
2006-2007	36,38	14,10	16,29	17,81	21,14	-
2007-2008	29,83	17,67	19,46	19,17	21,53	-
2008-2009	26,21	14,59	25,01	26,06	22,97	-
2009-2010	32,26	20,39	33,59	43,06	32,32	26,92
2010-2011	25,05	12,92	45,31	35,35	29,65	29,85
2011-2012	29,19	15,09	37,63	26,51	27,10	30,87
2012-2013	28,37	16,19	29,17	28,41	25,54	30,93
2013-2014	24,70	15,45	22,19	26,74	22,27	27,71

(TÜİK, ADNKS, 2014)

2013-2014 dönemi verilerine göre, okul öncesinde öğretmen başına ve dersliğe düşen öğrenci sayısı bakımından en dezavantajlı il Van'dır. Diğer üç il ortalama (19) olarak birbirlerine yakın durumdadır. İlçe bazında ise dersliğe düşen en fazla öğrenci Çaldıran (442), Özalp (418), Erciş (333), Başkale (225) ve Saray (207) ilçelerindeyken en az öğrenci Şemdinli (8), Bitlis Merkez (19), Yüksekova (19), Mutki (20) ve Hizan (22) ilçelerinde eğitim-öğretime devam etmektedir.

Şekil 18 : İlçelerin Okul Öncesi Düzeyde Dersliğe ve Öğretmen Başına Düşen Öğrenci sayıları 2012 - 2013³

² Bu tablo, Milli Eğitim İl Müdürlüklerinden temin edilen ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı "Milli Eğitim İstatistikleri 2013-2014 Örgün Eğitim" kaynağından alınan veriler kullanılarak Ajans tarafından hazırlanmıştır.

³ Bu tablo, Milli Eğitim İl Müdürlüklerinden temin edilen veriler kullanılarak Ajans tarafından hazırlanmıştır.

4.4. İLKÖĞRETİM (İLKOKUL VE ORTAOKUL)

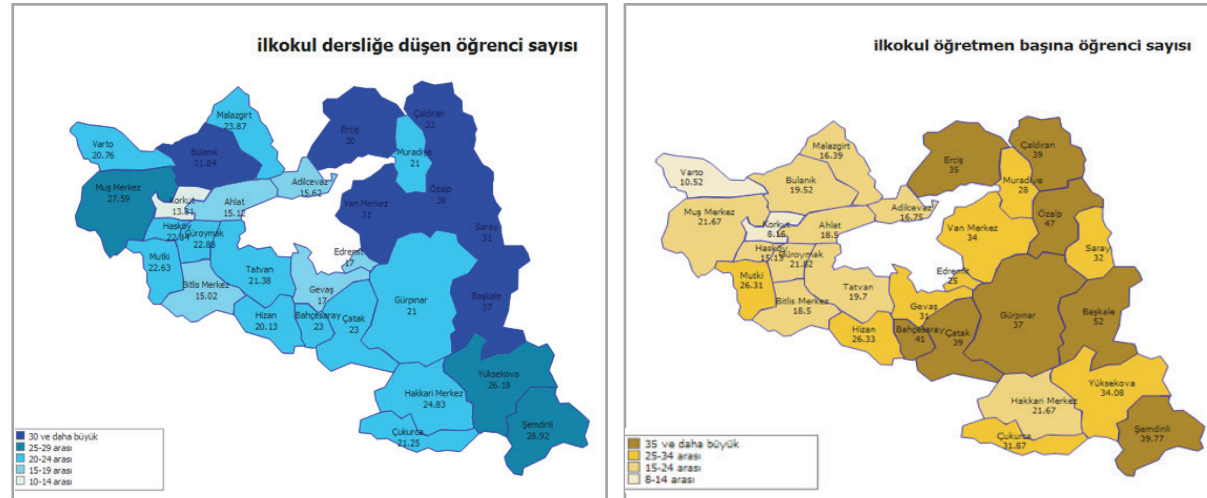
2013-2014 Eğitim-Öğretim Yılı verilerine göre, ilkökulu okullaşma oranında TRB2 Bölge ortalaması % 99,72'dur. Bölge'de bu oranın kadınların okullaşmasında % 99,6'da olduğu görülmektedir. Bilgi toplumunda iyi bir öğrenen olmak ve başarılı bir birey olmak için eğitim ve öğretim süreçlerinin katkısıyla bilgi, internet ve bilgisayar bilgi birikimine sahip olmak şarttır. Değişen çağa ayak uydurmak ne kadar da zor olsa da yüksek adaptasyon ve motivasyon içerisinde öğrenenlerin bilgiyi yapılandırma, internet ve bilgisayar kullanımı açısından donanımlı olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda, Bölge'de ilköğretimde derslik ve bilgisayar başına düşen öğrenci sayısı (33,5) ile ülke ortalamasının (29) altında yer almaktadır (Eğitim İzleme Raporu, 2013). OECD ülke ortalamaları dikkate alındığında ilköğretimde (8 yıl) derslik başına 21 öğrenci düşerken öğretmen başına düşen 16 öğrenci düşmektedir (OECD, 2010). Öğretmen başına ve dersliğe düşen öğrenci sayısı bakımından en dezavantajlı il Van ve ilçeleridir. Diğer üç il ortalama (22,6) olarak birbirlerine yakın durumdadır. İlçe bazında ise dersliğe düşen en fazla öğrenci Özalp (38), Başkale (37), Çaldıran (33), Bulanık (32), Van Merkez (İpek yolu ve Tuşba) ve Saray (31) ilçelerindeyken en az öğrenci Korkut (14), Bitlis Merkez (15), Ahlat (15,1), Adilcevaz (15,6), Edremit ve Gevaş (17) ilçelerinde eğitim-öğretime devam etmektedir.

Tablo 12 : İlkokul ve Ortaokul Okullaşma Oranı ⁴

Yıl	Bitlis			Hakkari			Muş			Van			TRB2			Türkiye		
2005-2006	94,19			90,93			99,08			100			96,05			89,77		
2006-2007	95,87			93,82			84,55			100			93,56			90,13		
2007-2008	92,6			96,59			82,58			100			92,94			97,37		
2008-2009	95,37			96,21			97,65			100			97,31			96,49		
2009-2010	100			99,56			100			100			99,89			98,17		
2010-2011	95,5			92,38			98,06			95,29			95,31			98,41		
2011-2012	97,53			95,57			98,31			86,77			94,55			98,67		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		
	İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama			İlk 4 Yıl			İkinci 4 Yıl			Ortalama		
	98,82			86,67			97,58			98,05			81,65			95,10		

⁴ Bu tablo, Milli Eğitim İl Müdürlüklerinden temin edilen ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı "Milli Eğitim İstatistikleri 2012-2013 Örgün Eğitim" kaynağından alınan veriler kullanılarak Ajans tarafından hazırlanmıştır.

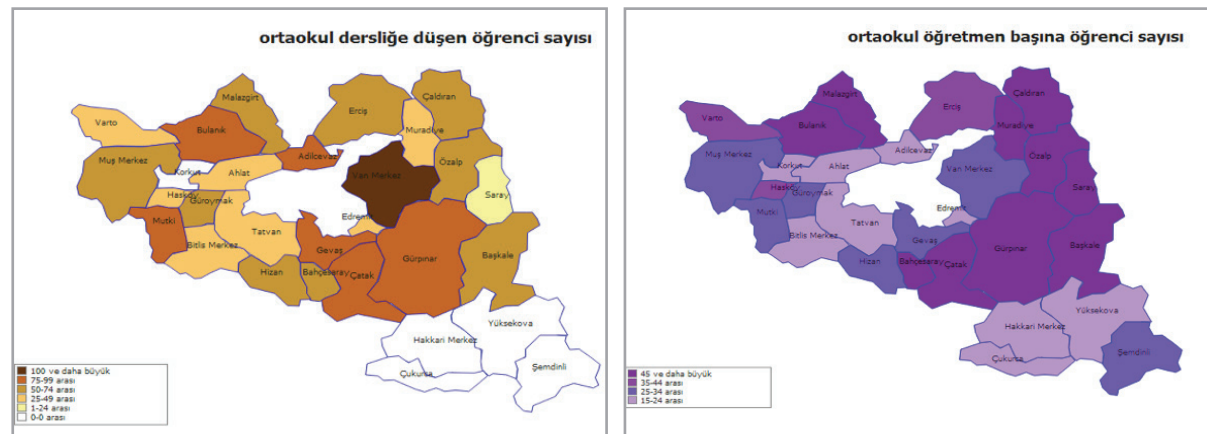
Şekil 19 : İlçelerin İlkokul Düzeyinde Dersliğe ve Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayıları 2012-2013 ⁵

2013-2014 Eğitim-Öğretim Yılı verilerine göre, ortaokul okullaşma oranında TRB2 Bölge ortalaması % 86,64'tür. Bölge'de kadın okullaşması ise % 83,15'tir. 2013-2014 eğitim-öğretim yılı verilerine göre ilköğretim eğitimi veren özel okullarda okuyan öğrencilerin toplam öğrencilere oranı, %6 olarak Bölge, Düzey 2 Bölgeleri sıralamasında en son sırada yer almaktadır (Eğitim İzleme Raporu, 2013).

Bölge'de müstakil ortaokul ve derslik sayısı çağ nüfusuna göre talebi karşılayacak düzeyde değildir. Dersliğe düşen öğrenci sayısı bakımından en dezavantajlı il, Hakkari ve ilçeleri iken öğretmen başına düşen öğrenci sayısına göre Van İli'dir. İlçe bazında ise dersliğe düşen en fazla öğrenci Van Merkez (İpekyolu ve Tuşba: 215), Gürpınar (99), Bulanık (88,9), Mutki (88,7) ve Adilcevaz (80) ilçelerindeyken en az öğrenci Saray (24), Varto (25), Hasköy (37,9), Muradiye (38), Ahlat (43) ilçelerinde görülmektedir.

Şekil 20 : İlçelerin Ortaokul Düzeyinde Dersliğe ve Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayıları 2012-2013 ⁶

⁵ Bu tablo, Milli Eğitim İl Müdürlüklerinden temin edilen veriler kullanılarak Ajans tarafından hazırlanmıştır.

⁶ Bu tablo, Milli Eğitim İl Müdürlüklerinden temin edilen veriler kullanılarak Ajans tarafından hazırlanmıştır.

4.5. ORTAÖĞRETİM (LİSE)

Milli Eğitim Bakanlığı, Stratejik Planı'nda orta öğretimin stratejik amacı olarak ortak bir genel kültür oluşturmak ve eğitime erişim bakımından cinsiyet ve bölgesel farklılıkları azaltmak ve eğitim seviyesini Avrupa Birliği düzeyine çıkarmak, öğrencileri esnek bir yapı içinde, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda, ortak bir genel kültür verilerek üst öğrenime ve geleceğe hazırlamak olarak tanımlamıştır (MEB). Ancak, Bölge'de lise eğitiminde cinsiyet farklılığından dolayı kadın okullaşma oranında (% 45,49) ciddi bir düşüş gözlemlenmektedir.

Tablo 13 : Genel Lise Okullaşma Oranı ⁷

Genel Lise %						
	Bitlis	Hakkari	Muş	Van	TRB2	Türkiye
2005-2006	18,99	56,65	23,71	33,18	33,13	56,63
2006-2007	20,39	62,73	17,92	33,29	33,58	56,51
2007-2008	57,54	68,65	16,67	31,88	43,69	58,56
2008-2009	25,24	71,84	15,79	37,3	37,54	58,52
2009-2010	20,16	80,96	14,04	42,47	39,41	64,95
2010-2011	35,69	48,02	29,63	34,38	36,93	66,07
2011-2012	39,38	52,78	33,91	26,71	38,20	67,37
2012 -2013	41,46	52,39	37,03	39,67	42,64	70,06
2013-2014	53,15	59,28	42,42	46,45	50,33	76,65

Global rekabette sektörlerin gücünü artırmak ve daha nitelikli insan gücünü yetiştirmek amacıyla sektörel işbirliği gelişmiş, esnek ve modüler program çeşitliliğine sahip, teknolojik altyapısı güçlü ve daha çok talep edilen bir mesleki teknik eğitim yapısına ulaşmak için Bölge'de eğitimin teknik altyapısını (okul, derslik, atölye, son teknolojik donanım ve bu düzeyde hazırlanmış müfredat) daha da güçlendirerek gençlerin daha hızlı ve pratik istihdam edilebilirlikleri sağlanabilir.

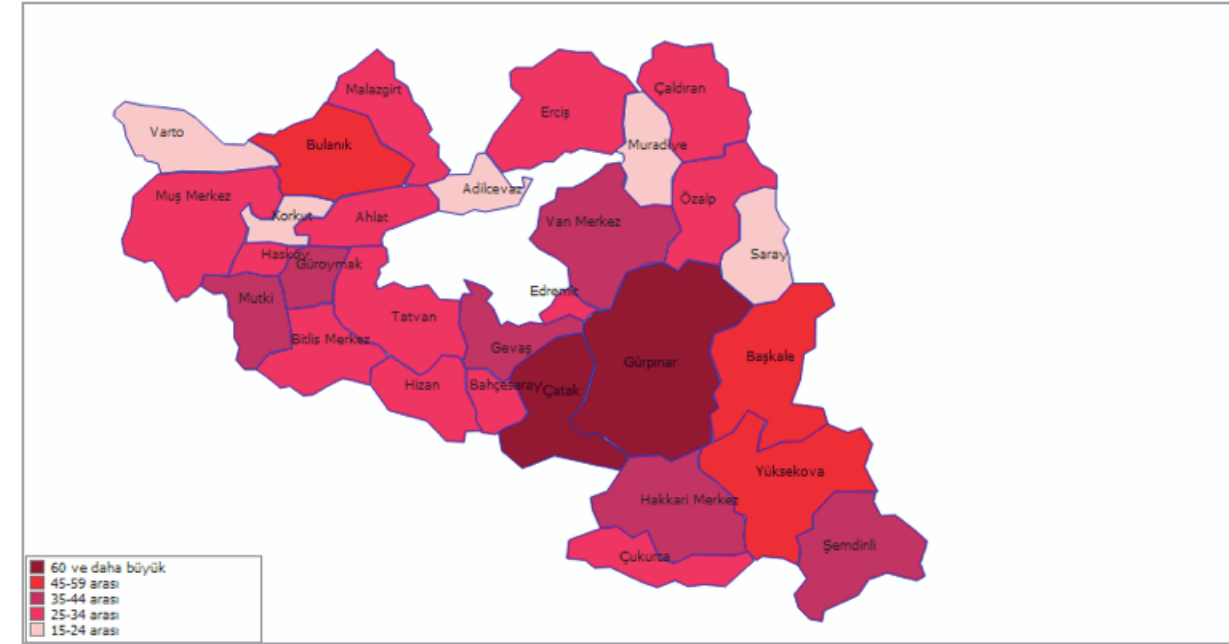
⁷ Bu tablo, Milli Eğitim İl Müdürlüklerinden temin edilen ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı "Milli Eğitim İstatistikleri 2012-2013 Örgün Eğitim" kaynağından alınan veriler kullanılarak Ajans tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 14 : Meslek Lisesi Okullaşma Oranı ⁸

Meslek Lisesi %						
	Bitlis	Hakkari	Muş	Van	TRB2	Türkiye
2005-2006	10,51	17,00	6,90	32,21	16,66	-
2006-2007	10,85	18,00	8,69	34,87	18,10	-
2007-2008	42,46	20,00	9,69	32,58	26,18	-
2008-2009	16,09	31,00	15,37	37,71	25,04	-
2009-2010	28,68	20,00	21,66	42,67	28,25	-
2010-2011	15,80	14,28	19,84	11,68	15,40	30,46
2011-2012	18,06	17,23	23,77	13,14	18,05	32,24
2012-2013	20,76	19,82	25,40	20,92	21,73	35,59
2013-2014	33,18	36,68	35,17	32,35	34,34	47,89

Bölge'nin genel lise okullaşma oranı (% 50,33) ve meslek lisesi okullaşma oranı (% 34,34) olarak ülke ortalamalarının belirgin bir şekilde altındadır. 2012 yılında genel ortaöğretim eğitimi veren özel okullarda okuyan öğrencilerin toplam öğrencilere oranı %6,5 olarak Bölge, Düzey 2 Bölgeleri sıralamasında 24. sırada yer almaktadır (Eğitim İzleme Raporu, 2013).

Ancak, Milli Eğitim Bakanlığı'nın Stratejik Planı'nın da gösterdiği hedeflere (Ortaöğretim içerisinde mesleki ve teknik eğitimin okullaşma oranını plan dönemi sonuna kadar en az % 50'ye çıkarmak) ulaşmak için eğitim altyapısına daha fazla yatırım fırsatı verilmeli ve oluşturulacak ulusal planların da bu politika ile koordinasyon içinde olması gerekmektedir. OECD ülke ortalamaları dikkate alındığında, genel ortaöğretimde derslik başına 23,7 öğrenci düşerken öğretmen başına 13,8 öğrenci düşmektedir (OECD, 2010). Lisede öğretmen başına ve dersliğe düşen öğrenci sayısı bakımından en dezavantajlı il, Hakkari ve ilçeleridir. İlçe bazında ise dersliğe düşen en fazla öğrenci Çatak (67), Gürpınar (62), Bulanık (49,6), Başkale (49) ve Yüksekova (46) ilçelerindeyken en az öğrenci Saray (15), Korkut (18), Adilcevaz (19,5), Varto (23) ve Muradiye (24) ilçelerinde görülmektedir.

Şekil 21 : İlçelerin Lise Düzeyinde Dersliğe ve Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayıları 2012-2013 ⁹

2012 yılı Lisans Yerleştirme Sınavı'nın (LYS) sonuçları incelendiğinde ise MF, TM ve TS puan türlerinin il ortalamaları alınarak elde edilen sonucun 81 il sıralaması yapıldığında sırasıyla Bitlis 66, Muş 75, Van 79 ve Hakkari 81. sırada yer almaktadır. TRB2 Bölgesi, 2013 Yükseköğretime Geçiş Sınavı'nda (YGS) iller sıralamasında sırasıyla Bitlis 66, Muş 75, Van 77 ve Hakkari 81. sıra ile 2012 LYS il sıralaması ile paralellik arz etmektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, Bölge'nin eğitim altyapısında hem nitelik hem de nicelik anlamında iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Tablo 15 : Lisans Yerleştirme Sınavı 81 İl Sıralaması ¹⁰

2012	MF	TM	TS
Bitlis	73	60	25
Hakkari	81	81	81
Muş	74	66	78
Van	78	79	71

⁸ Bu tablo, Milli Eğitim İl Müdürlüklerinden temin edilen ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı "Milli Eğitim İstatistikleri 2012-2013 Örgün Eğitim" kaynağından alınan veriler kullanılarak Ajans tarafından hazırlanmıştır.

⁹ Bu tablo, Milli Eğitim İl Müdürlüklerinden temin edilen veriler kullanılarak Ajans tarafından hazırlanmıştır.

¹⁰ Bu tablo, Milli Eğitim İl Müdürlüklerinden temin edilen veriler kullanılarak Ajans tarafından hazırlanmıştır.

4.6. YÜKSEKÖĞRETİM

Bölge'nin yükseköğrenim (yüksekokul, lisans, yüksek lisans ve doktora) mezunlarının 15 + yaş üstü nüfusa oranı % 7,72 iken (en az olan Muş ili: % 6,8) ülke ortalaması % 13,27'dir. (TÜİK, ADNKS, Eğitim İstatistikleri, 2014)

Tablo 16 : TRB2 Bölgesi 15 Yaş ve Üzeri Yüksek Öğrenim Mezun Durumu (%)

	Kadın Oranı	Erkek Oranı	Yüksek Eğitim Mezunlarının Toplam Nüfusa Oranı (%)
Bitlis	30	70	8,2
Hakkari	27	73	8,9
Muş	32	68	6,8
Van	33	67	6,9
TRB2	31	69	7,72
Türkiye	50	50	13,27

(TÜİK, ADNKS, Eğitim İstatistikleri, 2014)

Bölge üniversitelerinde eğitim-öğretime devam eden öğrencilerin yaklaşık % 59'u Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde, geri kalan öğrenciler ise Bölge'nin diğer üç üniversitesinde eğitim-öğrenim görmektedir. Yüksek eğitim gören öğrencilerin % 38'i kadın iken bu oran Türkiye ortalamasının (% 45) altında bulunmaktadır.

Bölgesel düzeydeki göç oranı, Bölge öğrencilerinin başka bölgelere kaymasına yol açmıştır. Bölge'nin genel kültür yapısı, yükseköğretimdeki okullaşma oranının düşük olmasında rol oynamaktadır. Ayrıca, yüksek puanlı öğrenciler için Bölge üniversiteleri yeterince cazip gelmemektedir. (DPT, 2000).

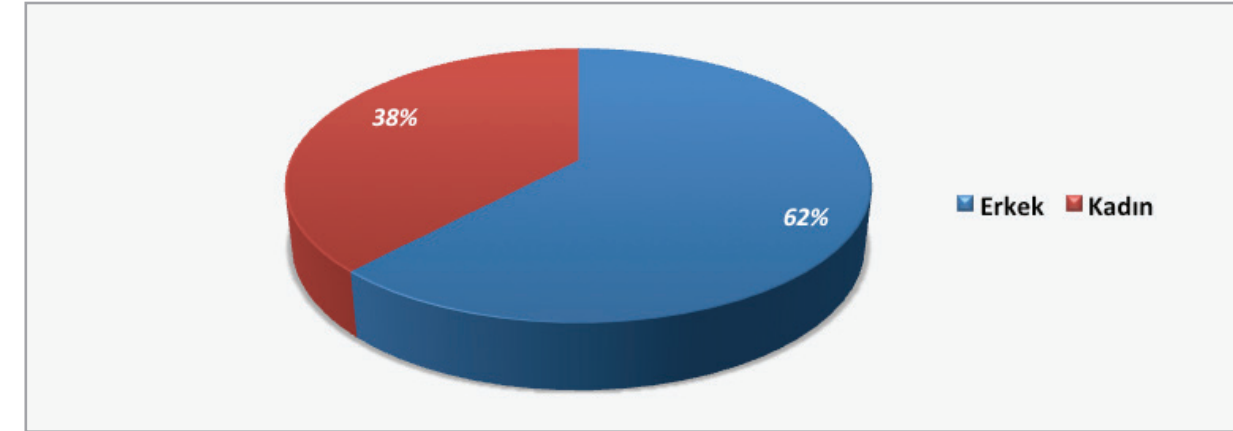
Tablo 17 : Bölgedeki Üniversitelerin Öğrenci Sayısı ¹¹

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİ SAYILARI (2013)																		
	ÖNLİSANS			LİSANS			LİSANSÜSTÜ									GENEL TOPLAM		
							YÜKSEK LİSANS			DOKTORA			TIPTA İHTİSAS					
	TOPLAM	KIZ	ERKEK	TOPLAM	KIZ	ERKEK	TOPLAM	KIZ	ERKEK	TOPLAM	KIZ	ERKEK	TOPLAM	KIZ	ERKEK	TOPLAM	KIZ	ERKEK
Bitlis Eren	1990	813	1177	589	216	373	35	7	28	-	-	-	-	-	-	2614	1036	1578
Hakkari	1383	661	722	920	357	563	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2303	1018	1285
Muş Alparslan	2142	676	1466	4204	2007	2197	61	5	56	-	-	-	-	-	-	6407	2688	3719
Yüzüncü Yıl ¹²	5296	1917	3379	9130	3394	5736	1456	412	1044	283	87	196	185	39	146	16350	5849	10501
TOPLAM	10811	4067	6744	14843	5974	8869	1552	424	1128	283	87	196	185	39	146	27674	10591	17083

¹¹ Bu tablo, Bölge üniversitelerinden temin edilen veriler kullanılarak Ajans tarafından hazırlanmıştır.

¹² Lisansüstü verileri, 2011-2012 öğretim yılı verileri olup Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nin yükseköğretim istatistiklerinden alınmıştır.

Şekil 22 : Bölge Üniversiteleri Ön Lisans, Lisans, Y. Lisans ve Doktora Öğrencisi Cinsiyete göre Dağılımı ¹³

Bölge üniversitelerinde yüksek eğitim gören öğrencilerin toplamı, Türkiye'de toplam öğrencilerinin %7,3'ünü oluşturmaktadır. Bölge üniversitelerinde hizmet veren toplam öğretim üyesi sayısı, ülke toplam öğretim üyesi sayısının % 1,3'üne tekabül etmektedir. Bölge üniversiteleri arasında öğretim üyesi ve öğrenci sayısı bakımından en dezavantajlı üniversite, Hakkari Üniversitesi'dir.

Tablo 18 : Bölge Üniversitelerinin 2014-2015 Öğretim Yılı Fakülte Dağılımı ¹⁴

Fakülteler	Bitlis Eren Üniversitesi	Hakkari Üniversitesi	Muş Alparslan Üniversitesi	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Toplam
Fen				•	1
İktisadi ve İdari Birimler	•	•	•	•	4
Mühendislik-Mimarlık	•	•	•	•	4
Diş Hekimliği				•	1
Denizcilik				•	1
Eczacılık				•	1
Edebiyat				•	1
Eğitim		•	•	•	3
Erciş İşletme				•	1
Fen-Edebiyat	•		•		2
Güzel Sanatlar	•	•		•	3
İlahiyat		•		•	2
Tıp				•	1
Su Ürünleri				•	1
Veteriner				•	1
Ziraat				•	1
İslami İlimler	•		•		2
İletişim			•		1
Toplam	5	5	6	15	31

^{13/14} Bu tablo, Bölge üniversitelerinden temin edilen veriler kullanılarak Ajans tarafından hazırlanmıştır.

4.7. FATİH PROJESİ

Fatih Projesi, eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğini sağlamak ve okullarımızdaki teknolojiyi iyileştirmek amacıyla Bilgi Teknolojileri (BT) araçlarının öğrenme-öğretme sürecinde daha fazla duyu organına hitap edilecek şekilde derslerde etkin kullanımı için uygulanmaya başlanmıştır. Bu süreçte öğretim programları BT destekli öğretime uyumlu hale getirilerek eğitsel e-çerikler oluşturulacaktır. Bu kapsamda Fatih Projesi beş ana bileşenden oluşmaktadır.

Bunlar:

- 1- Donanım ve Yazılım Altyapısının Sağlanması,
- 2- Eğitsel e-İçeriğin Sağlanması ve Yönetilmesi,
- 3- Öğretim Programlarında Etkin BT Kullanımı,
- 4- Öğretmenlerin Hizmet içi Eğitimi,
- 5- Bilinçli, Güvenli, Yönetilebilir ve Ölçülebilir BT kullanımının sağlanmasıdır.

Fatih Projesi, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmekte olup Ulaştırma Bakanlığı tarafından desteklenen bir projedir. 3 yılda tamamlanması planlanmıştır. 1. yıl ortaöğretim okulları, 2. yıl ilköğretim ikinci kademe, 3. yıl ise ilköğretim birinci kademe ve okul öncesi kurumlarının BT donanım ve yazılım altyapısı, e-çerik ihtiyacı, öğretmen kılavuz kitaplarının güncellenmesi, öğretmenler için hizmet içi eğitimler ve bilinçli, güvenli, yönetilebilir BT ve internet kullanımı ihtiyaçlarının tamamlanması hedeflenmektedir.

Amaç: e-Dönüşüm Türkiye kapsamında üretilen ve ülkemizin bilgi toplumu olma sürecindeki eylemleri tanımlayan Bilgi Toplumu Stratejisi Belgesi, Kalkınma Planları, Bakanlığımız Stratejik Planı ve Bilgi Toplumu Politika Raporunda yer alan hedefler doğrultusunda 2013 yılı sonuna kadar dersliklere BT araçları sağlanarak BT destekli öğretimin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır (MEB).

EBA (Eğitim Bilişim Ağı) Projesi e-İçerik (EBA - Eğitim Bilişim Ağı)

Eğitim-öğretim sürecinde bilişim teknolojisi donanımlarını kullanarak etkin materyaller kullanmanız amacıyla Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü tarafından tasarlanan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) sınıf seviyelerine uygun, güvenilir ve incelemeden geçmiş doğru e-çerikleri bulabileceğiniz sosyal bir platformdur. Öğretmen ve öğrenciler başta olmak üzere eğitimin tüm paydaşları için tasarlanan EBA;

- Farklı, zengin ve eğitici içerikler sunmak,
- Bilişim kültürünü yaygınlaştırarak eğitimde kullanılmasını sağlamak,
- İçerikle ilgili ihtiyaçlarınıza cevap vermek,
- Sosyal ağ yapısıyla bilgi alışverişinde bulunmak,

- Zengin ve gittikçe büyüyen arşiviyle derslere katkı sağlamak,
- Bilgiyi öğrenirken aynı zamanda yeniden yapılandırabilmek ve bilgidan bilgi üretmek,
- Farklı öğrenme stillerine (sözel, görsel, sayısal, sosyal, bireysel, işitsel öğrenme) sahip öğrencileri de kapsamak,
- Bütün öğretmenleri ortak bir paydada buluşturarak eğitime el birliğiyle yön vermelerine ön ayak olmak,
- Teknolojiyi bir amaç olarak değil bir araç olarak kullanmak amacıyla tasarlanan sosyal bir eğitim platformudur.

TRB2 Bölgesi'nde iller bazında Fatih Projesi uygulaması şu şekildedir

BİTLİS	Bitlis İl'inde projenin uygulanmaya başlandığı 13 okul ve uygulanması planlanan toplam 555 okul bulunmaktadır. Şu ana kadar öğrencilere toplam 556 adet tablet PC dağıtılmış ve 94.464 adet tablet PC dağıtılması planlanmaktadır. İlde toplam 74 bilgisayar öğretmeni görev yapmaktadır.
HAKKARİ	Hakkari İl'inde projenin uygulanmaya başlandığı 13 okul bulunmaktadır. Şu ana kadar öğrencilere toplam 152 tablet PC dağıtılmıştır. İlde toplam 70 bilgisayar öğretmeni görev yapmaktadır.
MUŞ	Muş İl'inde projenin uygulanmaya başlandığı 15 okul ve uygulanması planlanan toplam 878 okul bulunmaktadır. Şu ana kadar öğrencilere toplam 911 adet tablet PC dağıtılmıştır. İlde toplam 81 bilgisayar öğretmeni görev yapmaktadır.
VAN	Van İl'inde projenin uygulanmaya başlandığı 27 okul ve uygulanması planlanan toplam 1.337 okul bulunmaktadır. Şu ana kadar öğrencilere toplam 449 adet tablet PC dağıtılmıştır. İlde toplam 242 bilgisayar öğretmeni görev yapmaktadır.

TRB2 Bölgesi Yerel Yönetimler Bilgi Teknolojileri Araştırması

TRB2 Bölgesi'nde bulunan 69 belediyede yapılan araştırmalarda 16 soru sorulmuştur. Bu soruların cevapları doğrultusunda, 53 belediyenin internet sitesi olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer 16 belediye ise henüz internet sitesi kullanımına başlamamıştır.

16 belediyenin internet sitesinin olmayışının sebepleri şu şekilde tahmin edilmektedir.

1. İnternet sitesine ihtiyaç ya da talep olmamıştır.
2. Bölgelerinde internet erişimi bulunmamaktadır.
3. İnternet sitesi kurulumu ve yönetimi ile ilgilenecek personel bulunmamaktadır.

Aynı araştırma sonucuna göre 29 belediyenin kullandıkları program ve yazılımlar, “e-dönüşüm Türkiye Projesi ile Çalışabilirlik Esasları Rehberi”ne uygun, 40 belediyenin ise uygun değildir. 69 belediyenin yalnızca 2'sinde GIS (Coğrafi Bilgi Sistemi) kullanılmaktadır. Belediyelerin 1'i mobil imza kullanmakta, 68 belediye ise ne mobil imza ne de e-imza kullanmamaktadır.

4.8. YÜKSEK EĞİTİM KURUMLARININ AKADEMİK PERFORMANSI

Akademik Performansa göre Üniversite Sıralaması (URAP) Araştırma Laboratuvarı, 2009 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Enformatik Enstitüsü bünyesinde kurulmuştur. URAP'ın temel amacı, bilimsel yayınların nitelik ve nicelik tarafından belirlenen akademik performanslarına göre dünya üniversiteleri için bir sıralama sistemi geliştirmektir.

Tablo 19 : Bitlis Eren Üniversitesi Türkiye ve Dünya Sıralaması (Alan Bazlı) - 2014

Bitlis Eren Üniversitesi	Türkiye Sıralamasındaki Yeri	Dünya Sıralamasındaki Yeri
Kimya	74	1733
Fizik	78	1764
Çevre Bilimleri	80	1837
Ziraat ve Veterinerlik	80	1892
Biyoloji	81	1963
Yer Bilimleri	81	1957
Bilgisayar ve Enformatik	91	2019
Tıp ve Sağlık Bilimleri	94	2158
Matematik	102	2042
Teknoloji	108	2152
Multidisipliner	109	2346
Mühendislik	111	2179

(ODTÜ, 2014)

Tablo 20 : Hakkari Üniversitesi Türkiye ve Dünya Sıralaması (Alan Bazlı) - 2014

Hakkari Üniversitesi	Türkiye Sıralamasındaki Yeri	Dünya Sıralamasındaki Yeri
Yer Bilimleri	71	1850
Çevre Bilimleri	77	1761
Ziraat ve Veterinerlik	88	2010
Psikoloji ve Bilişsel Bilimler	96	2236
Biyoloji	98	2186
Fizik	104	2050
Kimya	111	2254
Tıp ve Sağlık Bilimleri	123	2469
Mühendislik	124	2359

(ODTÜ, 2014)

Tablo 21 : Muş Alparslan Üniversitesi Türkiye ve Dünya Sıralaması - (Alan Bazlı) 2014

Muş Alparslan Üniversitesi	Türkiye Sıralamasındaki Yeri	Dünya Sıralamasındaki Yeri
Biyoloji	87	2066
Fizik	91	1882
Kimya	92	1957
Ziraat ve Veterinerlik	93	2037
Eğitim	95	1711
Tıp ve Sağlık Bilimleri	95	2167
Psikoloji ve Bilişsel Bilimler	98	2271
Matematik	100	2038
Mühendislik	100	2038
Çevre Bilimleri	102	2159
Multidisipliner	103	2274
Bilgisayar ve Enformatik	111	2330
Teknoloji	114	2216

(ODTÜ, 2014)

Tablo 22 : Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türkiye ve Dünya Sıralaması - (Alan Bazlı) 2014

Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Türkiye Sıralamasındaki Yeri	Dünya Sıralamasındaki Yeri
Ziraat ve Veterinerlik	17	649
Felsefe ve Dini Çalışmalar	17	924
Biyoloji	18	1033
Tıp ve Sağlık Bilimleri	19	945
Hukuk	21	1321
Kimya	23	1125
Teknoloji	26	1051
Yer Bilimleri	26	1139
Çevre Bilimleri	28	1003
Eğitim	32	1005
Multidisipliner	34	1437
Mühendislik	34	1173
Tarih ve Arkeoloji	36	1297
Psikoloji ve Bilişsel Bilimler	37	1426
Matematik	40	1201
Bilgisayar ve Enformatik	52	1498
Dil, İletişim ve Kültür	54	1738
Güzel Sanatlar, Müzik ve Basın Yayın	55	1539
Beşeri Bilimler	64	1694
Fizik	65	1671
Kentsel Planlama ve Mimarlık	79	1559
İktisat	85	2020
Ticaret, Yönetim, Turizm ve Hizmetler	90	1928

(ODTÜ, 2014)

URAP : ODTÜ Enformatik Enstitüsü bünyesinde kurulan URAP Araştırma Laboratuvarı 2010'dan bu yana sıralama yapmaktadır. URAP, dünyanın 2 bin üniversitesini son yıl SCI, SSCI ve AHCI tarafından taranan makale sayısı kriterine (% 21), son 5 yılda yayımlanan toplam bilimsel doküman sayısı kriterine (% 10), son 5 yılda yayımlanan makalelere son yıl verilen atıf sayısı kriterine (% 21), son 5 yılda yayımlanan makale sayılarının basıldıkları dergilerin etki faktörleri ile çarpımının toplamı kriterine (% 18), son 5 yılda yayımlanan makalelere son yılda gelen atıf sayılarının atıf yapan makalelerin dergilerinin etki faktörleri ile çarpımının toplamı kriterine (% 15) ve son 5 yılda ülkelerarası ortak yayın sayısı kriterine (% 15) göre değerlendirmektedir. Bu bağlamda, Bölge üniversitelerinin Bölgenin kalkınmasında öncü rol oynayabilmeleri ve Bölgenin rekabet gücünü artırmak adına üniversite-sanayi işbirliklerini geliştirebilmeleri için öncelikle bilimsel bilgi üretmede oldukça fazla yol kat etmeleri gerekmektedir.

WEBOMETRICS: İspanya'da Cybermetrics Laboratuvarı 2004'ten bu yana üniversitelerin alan adlarına (web) dayalı sıralama yayımlamaktadır. Dünyanın 11.997 üniversitesi, Google motorundan elde edilen tarama sonucuna dayanan boyut kriteri (% 20), ilgili üniversitenin sitesine verilen tekil bağlantı (link) sayısına dayanan görünürlük kriteri (% 50), ilgili üniversitenin sitesinde bulunan akademik dosya sayısına dayanan dosya zenginliği kriteri (% 15) ve en çok atıf alan % 10'luk dilime giren yayın sayısı kriteri (% 15) ile sıralanmıştır.

Bu sıralamaya göre, Bitlis Eren Üniversitesi **10.165**, Hakkari Üniversitesi **13.140**, Muş Alparslan Üniversitesi **10.726** ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi **1892**. sırada yer almaktadır (Webometrics, 2014).

4.9. HAYAT BOYU ÖĞRENME

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yaşam boyu eğitimin temelde üç amaç taşıdığı belirtilmektedir. Bunlardan biri yaşam boyu öğrenmede fırsatlar yaratarak bireylerin kişisel gelişmelerini sağlamak, bir diğeri toplumsal bütünleşmeyi sağlamak ve son olarak da ekonomik büyümeyi sağlamaktır. Burada kişisel gelişim, birey merkezli aktif öğrenmenin yaşam boyu devam ettirilmesi anlamına gelmektedir. Toplumsal bütünleşme ise yaşam boyu öğrenme açısından eşit fırsatlara sahip, demokratik bir toplumda bütünleşmeyi sağlamak anlamındadır. Aynı fırsat eşitliğinin becerilerini geliştirmek isteyen bireylere de sunulması gerekmektedir. Böylelikle yetişen nitelikli elemanlarla verimin artırılması da ekonomik büyümenin sağlanmasında büyük bir etki yaratacaktır (DPT, 2001). İşsizlik, tüm dünyada sosyal gelişmeyi engelleyen nedenlerden biri olarak görülmektedir. Bireylerin iş bulması onların işgücü piyasasının gereksinim duyduğu niteliklere sahip olmasına da bağlıdır. Çünkü küreselleşme, işin niteliğinde bir değişime neden olmuş ve böylece her alanda nitelikli elemana gereksinim duyulmuştur. Avrupa, bireylere bu nitelikleri kazandırmanın yolunun yaşam boyu öğrenme faaliyetlerinden geçtiğini savunmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda bu konuda yapılacak harcamaların artırılmasından, ilgili diğer kurumlarla oluşturulacak ortaklıklara ve çalışmalara kadar birçok konuya değinilmiş, politikalar belirlenmiştir (DPT, 2006). Bununla birlikte Avrupa Komisyonu'na göre sosyal, kültürel ve iktisadi kalkınmanın temelinde örgün eğitim kurumlarından sonra yaygın eğitim kurumları ile eğitimin devam ettirilmesi düşüncesi yaygın bir kanıdır. Bilginin katlanarak arttığı bilgi toplumunda yaşam boyu öğrenme, öğrenmeyi sürdürmek ve kendi öğrenme sürecini organize etmek gibi belli başlı beceriler olarak da bilinen bağımsız öğrenme ve bilgi okuryazarlığı becerilerine gereksinim duyulmaktadır (Commission, 2007). OECD de aynı düşüncüyü benimsemiş ve yaşam boyu öğrenmeyi sonu olmayan, insanın gelişiminde önemli rol alan etkinlik olarak ifade etmiştir.

Onuncu Kalkınma Planı'nda; "Eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki uyum; hayat boyu öğrenme perspektifinden hareketle iş yaşamının gerektirdiği beceri ve yetkinliklerin kazandırılması, girişimcilik kültürünün benimsenmesi, mesleki ve teknik eğitimde okul-işletme ilişkisinin orta ve uzun vadeli sektör projeksiyonlarını dikkate alacak biçimde güçlendirilmesi yoluyla artırılacaktır" (Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), 2014) şeklinde ifade edilmektedir.

TRB2 Bölgesi'nde 6 yaş ve üstü nüfusun % 8,43'ü (toplam 145.871 kişi) okuma-yazma bilmemektedir (Türkiye ort.: % 3,9). Aynı zamanda lise okullaşma oranları da istenilen düzeyde değildir. Okuma yazma bilemeyenlerin 4/5'ini kadınların oluşturduğu Bölge'de durum daha karmaşık hale gelmektedir. Bu durum, birçok sosyal sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu doğrultuda, hayatının bir döneminde yeterli düzeyde eğitim almamış veya alamamış bireylerin sosyalleşmelerini sağlamak, mesleki beceri kazandırarak gelir getirici faaliyetlerde bulunmalarına katkı sağlayabilmek için Bölge illerinde yüksek donanıma sahip yaşam boyu eğitim merkezlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

2012 yılında, Bölge'de Halk Eğitim Müdürlükleri aracılığı ile verilen okuma-yazma kurslarına toplam 9.955 kişi katılım sağlamıştır. Bölge'de okuma-yazma bilmeyenlerin toplam sayısı dikkate alındığında bu kursların (bu sayı Bölge'de okuma-yazma bilmeyenlerin % 6,8'ine karşılık gelmektedir) oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Ajans tarafından yapılan saha çalışmalarında halk eğitim merkezlerinde verilen eğitimlerin niteliğinin yeterli olmaması, gelen eğitimcinin alana yeterince hakim olmaması, hayat boyu öğrenmede öne çıkan problemler olarak sıralanabilir.

4.10. EĞİTİM SEKTÖRÜ KAMU YATIRIMLARI (1984-2014 DÖNEMİ)

Bölgede 2014 yılı sonuna kadar yapılması planlanan eğitim yatırımları, Tablo 13 ve Tablo 14'te gösterilmektedir.

Tablo 23 : Eğitim (Milli Eğitim Bakanlığı) Sektörü Kamu Yatırımları 2010-2014

Yapılan İşin Adı	Yer	İş Tanımı	Dönemi
İmam Hatip Lisesi (DAP)	Bitlis-Tatvan	16 Derslik (5691 m2)	2010-2013
Anadolu İmam Hatip Lisesi (DAP)	Bitlis-Ahlat	16 Derslik + 100 Öğr.Pan.	2012-2014
Rehberlik Araştırma Merkezi (DAP)	Hakkari-Merkez	Hizmet Binası	2012-2014
Ticaret Meslek Lisesi (DAP) (TOKİ)	Hakkari-Merkez	24 Derslik	2012-2014
Halk Eğitim Merkezi (DAP)	Hakkari - Merkez	8 Derslik	2012-2014
Sabri Özel Lisesi Spor Salonu (DAP)	Hakkari-Şemdinli	İnş. (699 m2)	2012-2014
Hakkari Lisesi Spor Salonu (DAP)	Hakkari	İnş. (699 m2)	2012-2014
Anadolu Lisesi (DAP) (TOKİ)	Hakkari-Merkez	24 Derslik	2011-2013
Anadolu Lisesi DAP) (TOKİ)	Hakkari-Yüksekova	24 Derslik	2011-2013
MP Liseleri	Hakkari-Yüksekova	40 Derslik + 300 öğr. Pan.	2012-2013
Kız Meslek Lisesi (DAP)	Hakkari-Merkez	24 Derslik + Anaokulu	2011-2013
Anadolu İmam Hatip Lisesi (DAP)	Muş-Malazgirt	24 Derslik	2012-2014
Anadolu İmam Hatip Lisesi (DAP)	Muş-Merkez	24 Derslik + 200 Öğr. Pan.	2012-2014
Ortaöğretim Pansiyonu (DAP)	Muş-Hasköy	300 Öğrenci (4734 m2)	2010-2013
Endüstri Meslek Lisesi (DAP) (TOKİ)	Muş-Bulanık	24 Derslik (6292 m2)	2011-2013
Kız Meslek Lisesi (DAP)	Muş-Bulanık	24 Derslik + Anaokulu	2010-2013
MP Meslek Lisesi	Muş	12 Derslik + 180 öğr.	2012-2013
Mesleki Eğitim Merkezi (DAP)	Muş-Merkez	8 Derslik (3968 m2)	2010-2013
Öğretmenevi (DAP)	Muş-Malazgirt	100 Yataklı (5201 m2)	2010-2013
Atatürk Anadolu Lisesi (DAP)	Van-Merkez	40 Derslik + 300 Öğr. Pan.	2012-2014
Mehmet Akif Ersoy Lisesi (DAP)	Van-Merkez	32 Derslik	2012-2014
Cumhuriyet Lisesi (DAP)	Van-Merkez	32 Derslik	2012-2014
Anadolu Lisesi (DAP)	Van-Erciş	32 Derslik	2012-2014
Anadolu Lisesi (DAP) (TOKİ)	Van-Çatak	16 Derslik	2012-2014
Anadolu İmam Hatip Lisesi (DAP)	Van-Çaldıran	24 Derslik	2012-2014
Anadolu İmam Hatip Lisesi (DAP)	Van-Özalp	24 Derslik	2012-2014
Anadolu İmam Hatip Lisesi (DAP)	Van-Gürpınar	24 Derslik	2012-2014
Endüstri Meslek Lisesi (DAP)	Van-Erciş	24 Derslik + 2 Atölye	2012-2014
Kız Teknik ve Meslek Lisesi (DAP)	Van-Merkez	24 Derslik + Anaokulu	2012-2014
Ticaret Meslek Lisesi (DAP)	Van-Merkez	32 Derslik + 200 Öğren.	2012-2014
Ticaret Meslek Lisesi (DAP)	Van-Erciş	24 Derslik +200 Öğren.	2012-2014
Anadolu Sağlık Meslek Lisesi (DAP) (TOKİ)	Van-Özalp	16 Derslik	2012-2014
Akdamar Lisesi (DAP) (TOKİ)	Van-Merkez	32 Derslik (7107 m2)	2011-2013
Anadolu Lisesi (DAP) (TOKİ)	Van-Erciş	32 Derslik (7107 m2)	2011-2013
İlköğretim Okulları (TOKİ)	Van-Merkez	1 A. MEB 24 Ders I.O.	2010-2013
İlköğretim Okulları (TOKİ)	Van-Merkez	1 A. MEB 32 Ders I.O.	2011-2013
İlköğretim Okulları (TOKİ)	Van-Merkez	1 A. MEB 32 Ders I.O.	2011-2013
İlköğretim Okulları (TOKİ)	Van-Merkez	1 A. MEB 32 Ders I.O.	2011-2013
İlköğretim Okulları (TOKİ)	Van-Erciş	1 A. MEB 32 Ders I.O.	2011-2013
İlköğretim Okulları (TOKİ)	Van-Erciş	1 A. MEB 32 Ders I.O.	2011-2013

(İl Bazında Kamu Yatırımları, 2013)

Tablo 24 : Eğitim (Yüksek Öğrenim Kurumları) Sektörü Kamu Yatırımları 1984-2014

Yapılan İşin Adı	Yer	İş Tanımı	Dönemi
Bitlis Eren Üniversitesi			
Derslik ve Merkezi Birimler (DAP)	Bitlis	İnş. + Don.	2009-2014
	Bitlis	Merkezi Derslik (26003 m2)	
	Bitlis	Oditoryum (5000 m2)	
	Bitlis	Merk. Kütüphane (4750 m2)	
	Bitlis	Tatvan MYO Binası (1008 m2)	
	Bitlis	Ens.Bin. (1500 m2)	
Lojman ve Sosyal Tesis (DAP)	Bitlis	İnş. (44 Dai. 60-120 m2) + 400m2 +Don.	2009-2014
Merkezi Araştırma Laboratuvarı	Bitlis	İleri Araşt., Mak-Teçh. İnş. (1000 m2)	2010-2012
Hakkari Üniversitesi			
Kampüs Altyapısı (DAP)	Hakkari	KnI., El., Su, Çev.D., D.Gaz,	2009-2014
	Hakkari	Yol, Isı Mrk., Art., Trf, Tlf.	
Derslik ve Merkezi Birimler (DAP)	Hakkari	İnş. + Don.	2009-2014
	Hakkari	TOKİ Prot. (49800 m2)	
Lojman ve Sosyal Tesis (DAP)	Hakkari	İnş. (104 Dai. 60-120 m2) + Don.	2009-2014
Açık ve Kapalı Spor Tesisleri (DAP)	Hakkari	İnş. (Antren.Spor S.)	2011-2013
Muş Alparslan Üniversitesi			
Açık ve Kapalı Spor Tesisleri (DAP)	Muş	İnş. (1000 Sey.Sp.S.+	2010-2014
Muş Eğitim Fak. (DAP)	Muş	İnş. (28300 m2) + Don.	2007-2013
Kampüs Altyapısı (DAP)	Muş	KnI., El., Su, Çev.D., D.Gaz,	2009-2013
	Muş	Yol, Isı Mrk., Art., Trf, Tlf.	
Derslik ve Merkezi Birimler (DAP)	Muş	İnş. + Don. Kütüp. + Yapı İş.(10000 m2)	2009-2013
	Muş	Mer. Lab. (4000 m2)	
	Muş	Mer. Kaf. (6000 m2)	
Lojman ve Sosyal Tesis (DAP)	Muş	İnş + Don. Y. Olp. Kap. Yüz. Hav.)	2009-2013
Yüzüncü Yıl Üniversitesi			
Kampüs Altyapısı (DAP)	Van	Yol, Su, El., KnI. Isı, Çev.	1984-2013
	Van	Van Gölü Kıy. Kor. İh. Duv.	
	Van	D.gaz Dön., Çev. Düz.	
Derslik ve Merkezi Birimler (DAP)	Van	İnş. + Don.	1994-2013
	Van	Müh. Mim. Fak. (10541 m2)	
	Van	İİBF (16475 m2)	
	Van	Yem. Bin. (5000 m2)	
	Van	Pref. Ders. Bin. (5000 m2)	
	Van	Pref. Dış Hek.Bn. (10000 m2)	
	Van	Mer. Kütüp. (6000 m2)	
Lojman ve Sosyal Tesis (DAP)	Van	İnş. (500 Dai. 60-100 m2)	2011-2013
	Van	+ Don.	
Muhtelif İşler (DAP)	Van	B.On-Tad., Mak.Teç., Bil	2011-2013
	Van	Don.Yaz.Alt.Bak.On., İd.	
	Van	Yen., Küt.Yay.Al., Taşıt	
Açık ve Kapalı Spor Tesisleri (DAP)	Van	İnş. (Kapalı Alan Kayak	1998-2013
	Van	Pisti + Tesis. Örtülmesi)	
Yurt İnşaatı	Van (1500 + 3500)	5000 öğrenci	2011-2012
Yurt İnşaatı	Van	750 öğrenci	2010-2013
Yurt İnşaatı	Van/Erciş	600 öğrenci	2011-2013

(İl Bazında Kamu Yatırımları, 2013)

5. GENÇLİK-SPOR

TRB2 Bölgesi'nde lisanslı sporcu sayısı Türkiye toplamının sadece % 2,7'si kadar bir orana sahiptir. Bölge'de son dönemde spor aktiviteleri anlamında önemli gelişmeler yaşanmaktadır.

Tablo 25 : İllere Göre Lisanslı ve Sezon Sonu İtibariyle Faal Sporcu Sayıları

2014	Lisanslı Sporcu			Faal Sporcu		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Bitlis	10581	21425	32.006	6915	10373	17.288
Hakkari	3416	8622	12.038	699	1127	1.826
Muş	3248	9569	12.817	644	1936	2.580
Van	6581	22354	28.935	2143	7046	9.189
TRB2	23.826	61.970	85.796	10.401	20.482	30.883
Türkiye	976.435	2.206.804	3.183.239	272.491	500.650	773.141

Tablo 26 : Spor Kulüplerinin Sayısal Dağılımı

2013	İHTİSAS	MÜESSESE	OKUL	SPOR KULÜBÜ	TOPLAM
Bitlis	-	4	11	41	56
Hakkari	-	7	21	27	55
Muş	-	7	2	51	60
Van	4	13	90	60	167
TRB2	4	31	124	179	338
Türkiye	562	1.179	1.354	9.305	12.411

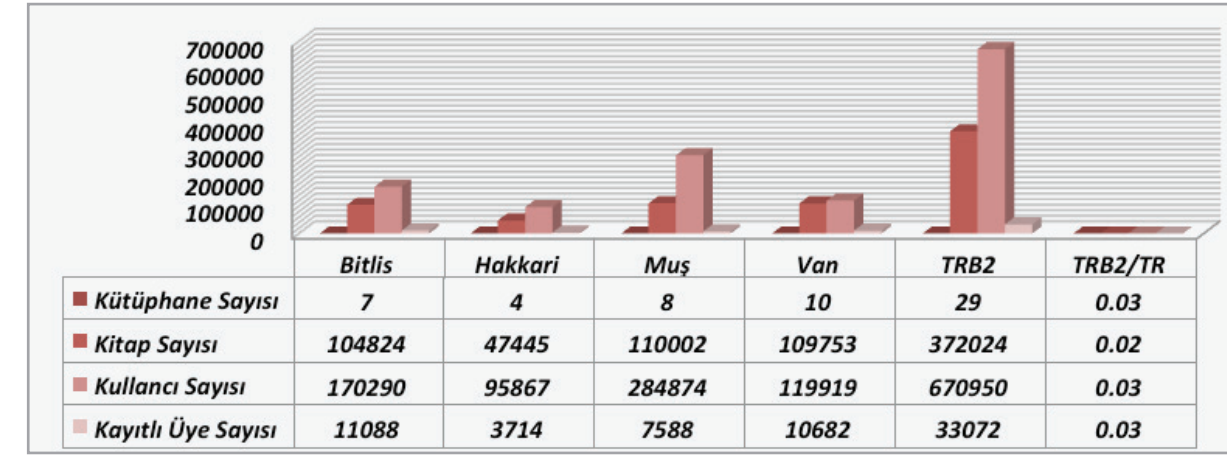
(İllere Göre Lisanslı ve Sezon Sonu İtibariyle Faal Sporcu Sayıları, 2014)

6. KÜLTÜR

6.1. KÜTÜPHANELER

2013 Yılında Bölge'de toplam 29 halk kütüphanesinde 372.024 kitap bulunmakta olup bu kütüphanelerden 670.950 kişi yararlanmıştır. İllerin nüfus büyüklüğü dikkate alındığında, halk kütüphanelerinden yararlanma oranı en düşük olan il Van'dır.

Şekil 23 : TRB2 Bölgesi Kütüphane İstatistikleri

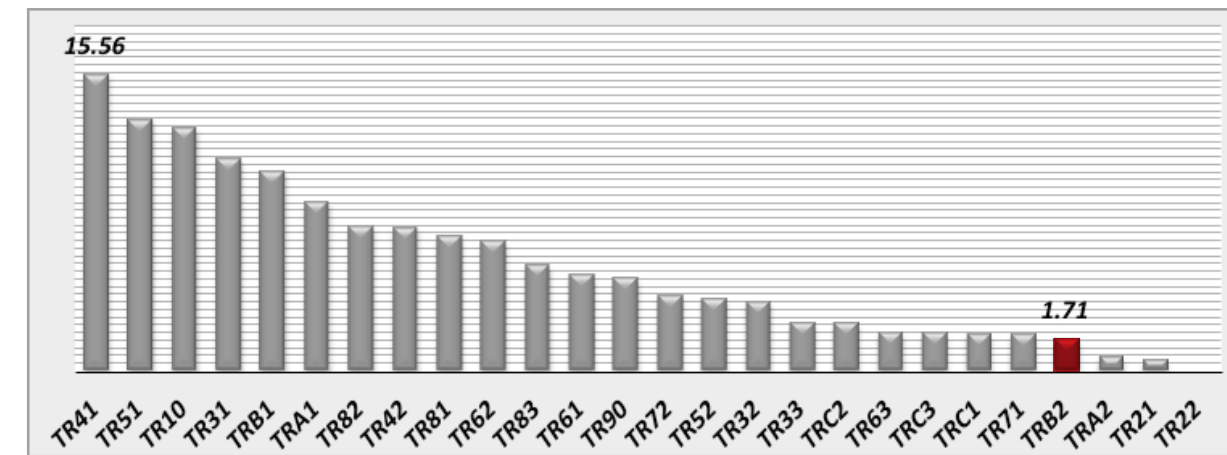

(TÜİK, Kültür İstatistikleri, 2013)

6.2. TİYATROLAR

2013 yılında Bölge, toplam 13 tiyatro salonuyla Düzey 2 Bölgeleri sıralamasında seyirci sayısının toplam il nüfusuna oranına göre 23. sırada yer almaktadır. 2013 yılında Bölge'de toplam 2999 koltuk kapasitesi ile 13 tiyatro salonunda yaklaşık 50.000 kişi tiyatro oyunu izlemiştir. Ancak, bu tiyatro salonlarından sadece bir tanesi (Van Devlet Tiyatrosu) devlet tiyatrosu olup diğerlerinde düzenli bir şekilde oyunlar sergilenmemektedir.

Şekil 24 : Tiyatro Seyirci Sayısının İl Nüfusuna Oranı (Düzey2 Sıralaması)

(TÜİK, Kültür İstatistikleri, 2013)

Tablo 27 : Tiyatro İstatistikleri

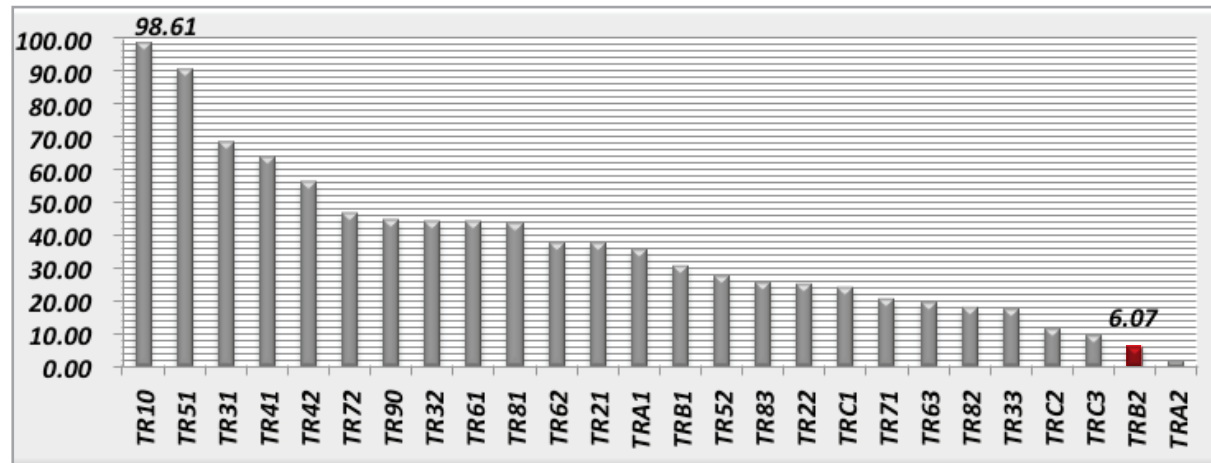
2013	Tiyatro salonu sayısı	Koltuk sayısı	Toplam oynanan eser sayısı	Yerli eser sayısı	Yabancı eser sayısı	Toplam gösteri sayısı
Bitlis	6	1178	18	18	0	56
Hakkari	1	300	3	3	0	3
Muş	4	960	7	7	0	21
Van	2	561	25	21	4	186
TRB2	13	2999	53	49	4	266
Türkiye	678	253.811	6219	5301	918	28.359

(TÜİK, Tiyatro İstatistikleri, 2013)

6.3. SINEMALAR

2011 yılında Bölge, toplam 12 sinema salonuyla Düzey 2 Bölgeleri sıralamasında seyirci sayısının toplam il nüfusuna oranına göre 25. sırada yer almaktadır. Bölge’de toplam 1451 koltuk kapasitesi ile 14 sinema salonunda yılda yaklaşık 222.000 kişi film izlemiştir.

Şekil 25 : Sinema Seyirci Sayısının İl Nüfusuna Oranı (%) (Düzey2 Sıralaması)

(TÜİK, Kültür İstatistikleri, 2013)

Tablo 28 : Sinema İstatistikleri

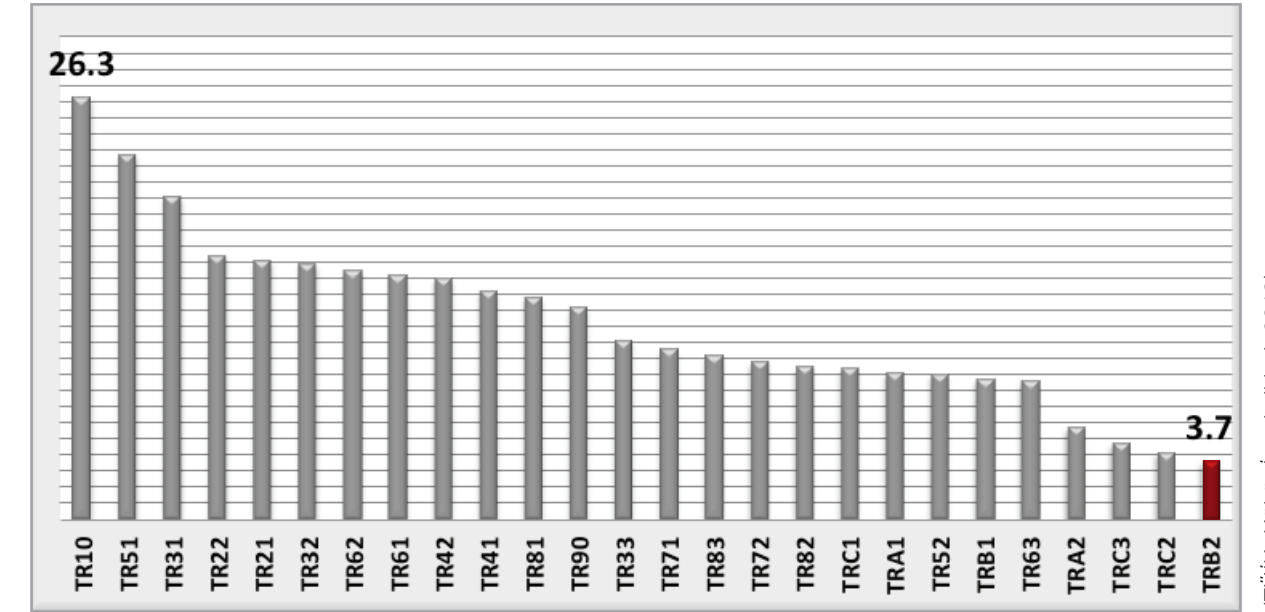
2013	Salon sayısı	Koltuk sayısı	Toplam film sayısı	Gösterilen yerli film sayısı	Gösterilen yabancı film sayısı	Toplam seyirci sayısı	Yerli film izleyen seyirci sayısı	Yabancı film izleyen seyirci sayısı
Bitlis	3	241	61	55	6	25.300	25.000	300
Hakkari	0	0	0	0	0	0	0	0
Muş	3	412	97	60	37	42.000	30.000	12.000
Van	8	798	80	46	34	154.054	92.053	62.001
TRB2	14	1451	238	161	77	221.354	147.053	74.301
Türkiye	2102	293.025	40.406	15.545	24.861	45.077.509	24.963.870	20.113.639

(TÜİK, Tiyatro İstatistikleri, 2013)

6.4. YAZILI BASIN

2012 yılında Bölge, kişi başına düşen yıllık gazete ve dergi tirajı ile Düzey 2 Bölgeleri sıralamasında 25. sırada yer almaktadır. Bölge’ye bir yılda dağıtımı yapılan gazete ve dergi sayısı, Türkiye toplamının % 1’inden daha az bir orana sahiptir.

Şekil 26 : Kişi Başına Düşen Gazete/Dergi Sayısı Düzey 2 Bölge Sıralaması

(TÜİK, Kültür İstatistikleri, 2013)

Bölge’de 2012 yılında yerelde günlük olarak yayımlanan gazete sayısı Bitlis’te 10, Hakkari’de 11, Muş’ta 3 ve Van’da 11’dir. Bunun haricinde Hakkari’de ve Van’da 6 tane haftalık, 1 tane aylık yerel gazete yayımlanmaktadır. Okuma-yazma bilen (6+ yaş) nüfus dikkate alındığında, Türkiye’de kişi başına yılda 6,4 gazete düşerken Bölge’de bu sayı 3’te kalmıştır.

Tablo 29 : Günlük Çıkan Yerel Gazete Sayısı ve Tirajı¹⁶

İL	GÜNLÜK ÇIKAN YEREL GAZETE SAYISI	GÜNLÜK TİRAJ
Bitlis	10	1280
Hakkari	11	4050
Muş	3	1250
Van	13	6250
TRB2	37	12830

¹⁶ Bu tablo, Bölgede hizmet veren yerel basın kuruluşlarından temin edilen veriler kullanılarak Ajans tarafından hazırlanmıştır.

7. SAĞLIK

Sağlık Sektörü sağlığa dolaylı, doğrudan veya asıl etkileri olan mal ve hizmet nitelikli her türlü ürünü üretmek, talep etmek, tüketmek üzere çok farklı üretim alanlarında kurulmuş sistem ve alt sistemler ile bunların içerdiği kişi, kurum, kuruluş, statü, ürün ve benzerlerinin tümünü belirtmek için kullanılan, genel ve kapsayıcı bir kavramdır. Sağlık Bakanlığı ise, **ideal sağlık sistemini** erişilebilir, kaliteli, verimli ve sürdürülebilir, insan odaklı yaklaşımı esas alıp finansal hakkaniyeti gözetken, bireylerin ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerine yerinde ve zamanında hakkaniyetli şekilde erişimleri sağlayan bir sistem olarak tanımlamıştır (2013 -2017 Stratejik Plan). Bir yandan insanın yaşam koşulları; hijyen, beslenme, ekonomik refah, eğitim ve hatta içinde bulunulan yönelim biçimi insan sağlığını doğrudan etkilerken bir yandan da insanın kendini sağlıklı ya da sağlıklı olmayan olarak algılamasına yol açan subjektif değerlendirmeler sağlık tanımında önem taşımaktadır.

Türkiye’de 16 Kasım 2002 tarihinde açıklanan 58. Hükümet Acil Eylem Planı’nda Herkese Sağlık başlığı altında Sağlıkta Dönüşüm Programı’nın uygulanma aşamasına geçilmiştir. 2003 yılında Sağlıkta Dönüşüm Programı’nın temel gerekçelerini de kamu sağlık harcamalarının karşılanması mümkün olmayan bir düzeye ulaşması ve sunulan sağlık hizmetlerinin kalitesinin düşük ve verimsiz olduğu tespitleri oluşturmaktadır. Buna paralel olarak, kamu sağlık sektörünün verimsiz ve nitelsiz olarak etiketlenmesi, hizmet sunumu ile finansmanın ayrıştırılarak devletin hizmet sunumundan çekilmesi, hizmet satın alma ve hastanelerin özleştirilmesi gibi “ademi merkezîyetçi” politikaları ile sağlık alanının tümüyle piyasa aktörlerinin rekabetine açılması biçiminde özetlenebilecek olan çözüm önerileri de aynı şekilde dünyadaki küresel dönüşüm ile uyumludur. Ancak, Bölge’de yapılan saha çalışmalarında en fazla dile getirilen sorun, Bölge’de uzmanlaşmış sağlık personelinin yetersizliği ve bu personelde de özellikle hemşire ve bayan doktorların sayıca yetersizliğidir. Bu sebeple, özellikle bayanların sağlık ihtiyaçlarını gidermek için tedavi olma taraftarı olmaması, kontrolsüz gebelikler yaşanması, aile planlamasının yetersiz oluşu gibi birçok sorunu da beraberinde getirmektedir.

Tablo 30 : Sağlık Personel Sayısı

2013	Uzman Hekim	Pratisyen Hekim	Asistan Hekim	Toplam Hekim	Diş Hekimi	Eczacı	Sağlık Memuru	Hemşire	Ebe
Bitlis	153	191	-	344	44	52	580	510	194
Hakkari	115	120	-	235	38	34	369	339	95
Muş	160	232	-	392	40	47	526	559	198
Van	627	598	216	1441	132	153	1370	1577	457
TRB2	1055	1141	216	2412	254	286	2845	2985	944
Türkiye	73886	38572	21317	133775	22295	27012	134488	139544	53427

(TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2013)

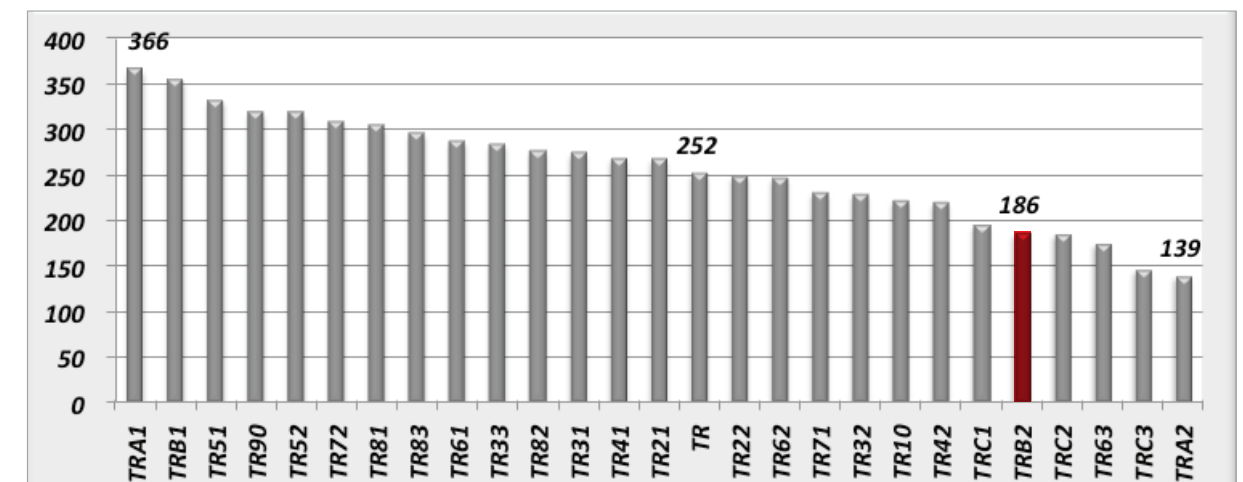
Tablo 31 : Sağlık Kurumları Sayısı

2013	Toplam		Sağlık Bakanlığı		Üniversite		Özel		Diğer Kamu		Yüzbin kişi başına toplam hastane yatak sayısı
	Hastane sayısı	Yatak sayısı	Hastane sayısı	Yatak sayısı	Hastane sayısı	Yatak sayısı	Hastane sayısı	Yatak sayısı	Hastane sayısı	Yatak sayısı	
Bitlis	9	795	7	699	-	-	1	46	1	50	236
Hakkari	4	398	3	368	-	-	-	-	1	30	146
Muş	7	756	6	711	-	-	1	45	-	-	183
Van	16	2442	10	1325	1	606	4	447	1	64	228
TRB2	36	4391	26	3103	1	606	6	538	3	144	198
Türkiye	1517	202031	854	121269	69	36056	550	37983	44	6723	264

(TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2013)

Bölge nüfusunun ülke nüfusuna oranla daha hızlı bir şekilde artması, sağlık sektöründe yapılan altyapı hizmetlerini (niteliği ve niceliği açısından) yetersiz kılmaktadır. Bölge, Düzey 2 Bölgeleri sıralamasına göre yüz bin kişiye düşen hemşire ve ebe sayısında 24. sıradayken eczacı ve diş hekiminde 26. sırada yer almaktadır. AB (27) ortalamalarına bakıldığında ise yüz bin kişiye 340 hekim düşerken 800 hemşire hizmet sunmaktadır. Bölge’nin % 50 kentleşme oranı dikkate alındığında kırsal nüfusumuz ülke ortalamasının oldukça üstünde yer almaktadır. Özellikle sağlıkta Aile Hekimliği uygulamasına geçildikten sonra kırsalda yaşayan nüfusun sağlık hizmetlerine erişimi daha da güçleşmiştir. Bölge’de yapılan saha çalışmalarında da hem hizmet sunanlar hem de alanlar aynı sorunun varlığından söz etmişlerdir. Yapılan saha çalışmalarında özellikle aile hekimliği sisteminin henüz yeterince bilinmemesinin, hastaların çözüm arayışında birinci basamağı atlayarak 2. ve 3. basamaklarda çözüm arayışına girmesine neden olduğu tespit edilmiştir. Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda da sağlık hizmetleri sunumunun bölgesel ve kent-kır düzeyindeki dengesizliğinin devam ettiğinden bahsedilmiştir (Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013).

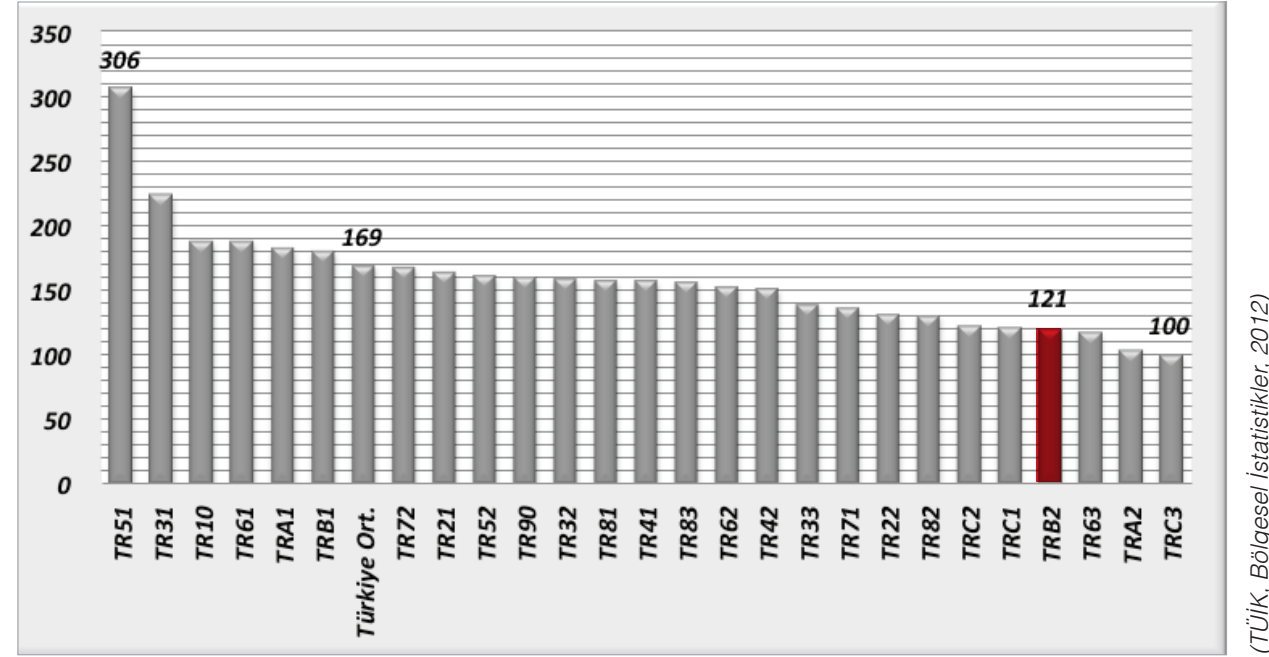
Şekil 27 : Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı

(TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2012)

Sağlık sektörünün altyapısının en önemli göstergelerinden olan (26 Düzey 2 Bölge) yüz bin kişiye düşen yatak sayısında AB (27) ortalaması 530, Bölge (186) 22. iken hekim sayısında ise 24. sırada yer almaktadır.

Şekil 28 : Yüz Bin Kişiye Düşen Toplam Hekim Sayısı

(TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2012)

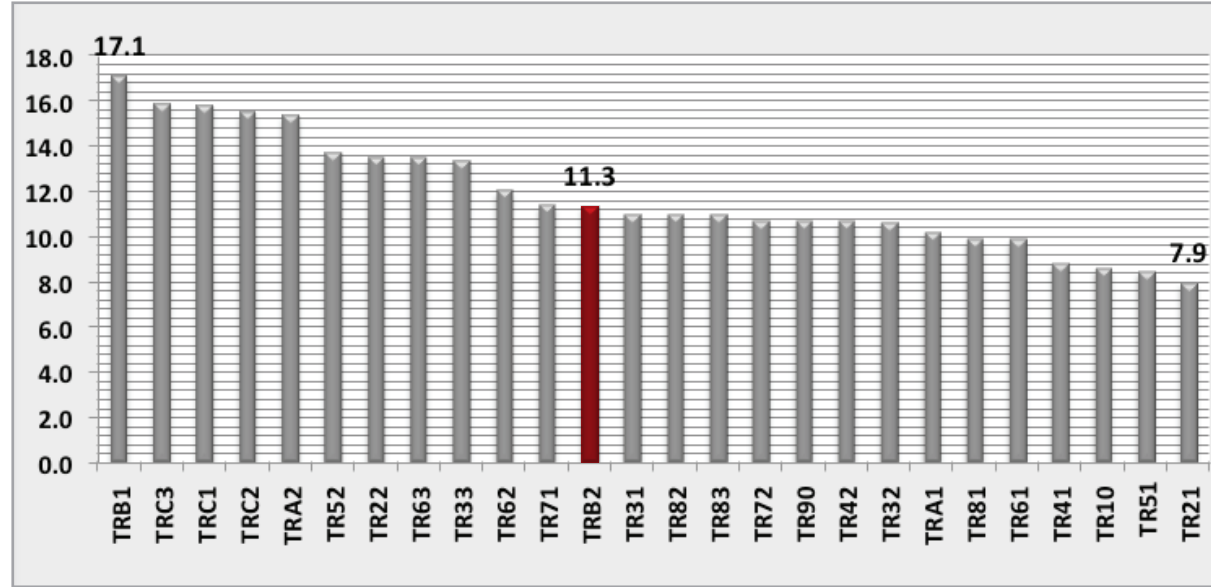
Sağlık altyapısının ve teknolojilerinin kapasitesine bakıldığında; 2012 yılında Bölge’de toplam 7 adet MR, 9 adet BT (bilgisayarlı tomografi) ve 6 adet mamografi cihazı bulunurken kalp-damar hastalıklarının önemli bir tanı yönteminin aracı olan anjiyo cihazı Bölge’de sadece Van’da (4 adet) hizmet sunmaktadır. Yine saha çalışmalarında tespit edilen sorunlardan bir diğeri ise Bölge sağlık kurumlarına gelen tıbbi malzemenin kalitesiz ve yetersiz oluşu ile ilgilidir. Bu yüzden verilen sağlık hizmetlerinin de tam olarak etkinliği sağlanamadığı hizmet sunanlar tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca, sağlık altyapısı ve teknolojilerinin önemli sacayaklarından olan yüksek ihtisas hastanesi de Bölge illerinde bulunmamaktadır.

7.1. HİJYEN VE SANİTASYON

Toplumda sağlıklı birey sayısı ne kadar fazla ise, o toplum iktisadî açıdan o kadar güçlü hale gelir. Tüm toplum ve bireyler için sağlıklı yaşamak temel bir amaçtır. Bu temel amaç, bireylerin sağlığının korunması için öncelikle kişisel hijyen kurallarına uyulması ve yaşanılan ortamlarda alanların hijyen kuralları çerçevesinde oluşturulması ile gerçekleştirilebilir. Çünkü hastalıklar sadece insan yapısındaki eksikliklerden veya vücutta kendiliğinden oluşan bozukluk sonucu ortaya çıkmamaktadır. Bireyin yaşadığı ve etkileşim halinde olduğu çevre de hastalıkların ortaya çıkmasında önemli bir etkidir. Sağlık için uygun koşulların oluşturulması ve sürdürülmesi işlemine “sanitasyon” denir. Sanitasyon geniş anlamda insan sağlığının iyileştirilmesi, korunması ve sağlığın tekrar kazanılmasında uygulanacak kuralları içermektedir. Bu bağlamda, TRB2 Bölgesi’nde sağlık kuruluşlarına yapılan başvurular incelendiğinde en sık karşılaşılan hastalıkların nedenleri arasında ilk sırayı hijyen şartlarının yetersizliği almaktadır. Ayrıca, Bölge’de en çok karşılaşılan ve en fazla ölüme neden olan hastalık türleri ile ilgili ciddi bir çalışma bulunmamaktadır.

Bölge’de son yıllarda sağlık hizmetleri konusunda önemli yatırımlar yapılmakta ve sağlık hizmetlerinin verilmesinde dikkate değer ilerlemeler gerçekleştirilmektedir. Ancak, özellikle kadınların eğitim seviyelerinin düşük olması, erken ve geç yaşta gebelik (19 yaş ve altı gebelik sıralamasında 26 Düzey 2 Bölgesi içinde TRB2 Bölgesi 3. sıradayken 45 yaş ve üzeri gebelik sıralamasında 1. sırada yer almaktadır) çocuk gelişimi, beslenme, hijyen ve aşılama konularında bilgi eksikliği ve hizmetlere ulaşım yollarının doğru ve etkin kullanılamaması bebek ve çocuk ölümleri oranlarının artmasına neden olmaktadır. Kritik sağlık göstergeleri açısından Türkiye’nin bir değerlendirmesi yapıldığında ise, Türkiye’de bebek ölüm oranlarının gelişmiş ülkelere oranla kıyaslandığında çok yüksek olduğu görülmektedir. 2012 yılı verilerine göre Türkiye’de her 1000 doğumda ortalama 11,6 bebek hayatını kaybederken, AB (27) ülkelerinde bu oran 2011 yılı rakamlarına göre 3,9 seviyesindedir (Eurostat, 2011). Bölge bebek ölüm oranlarında ülke ortalamasının üstünde bir orana sahip olarak 26 Düzey 2 Bölgesi içinde 12. sırada yer almaktadır. Bölge içinde bebek ölüm oranları incelendiğinde ise en dezavantajlı iller, Muş (% 13,94) ve Hakkâri’dir (% 13,3).

Şekil 29 : Bebek Ölüm Oranı Sıralaması - 2013

(TÜİK, Ölüm İstatistikleri, 2013)

Tablo 32 : Bebek Ölümü Sayısı

2013	Toplam Bebek Ölümü	Toplam Günlük Bebek Ölümü	Toplam Aylık Bebek Ölümü
Bitlis	135	75	60
Hakkari	94	43	51
Muş	147	82	65
Van	518	333	185
TRB2	894	533	361
Türkiye	13.900	8987	4913

(TÜİK, Ölüm İstatistikleri, 2013)

Tablo 33 : Bebek Ölüm Hızı 2009- 2012

Bebek Ölüm Hızı 2009-2012(‰)	2009	2010	2011	2012
Bitlis	12,8	12,2	11,9	13
Hakkari	20,5	16,9	16,2	13,3
Muş	21,4	15,1	15,8	13,9
Van	15,1	12,7	13	9,4
TRB2	17,45	14,22	14,22	12,4
Türkiye	13,8	12	11,7	11,6

(TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2013)

Bölge, çocuk ölüm hızı sıralamasında ülke ortalamasının iki katından fazla bir orana sahip olarak Düzey 2 Bölgeleri sıralamasında 1. sırada yer almaktadır.

15-49 yaş grubu kadın nüfus içerisinde bin kadına düşen doğum sayısını ifade eden genel doğurganlık hızı (‰) 2013 yılı doğum verilerine göre Türkiye ortalaması 71,6 iken TRB2 ortalamasının 119,5 doğum ile ülke ortalamasının hayli üzerinde olduğu, Düzey 2 sıralamasına

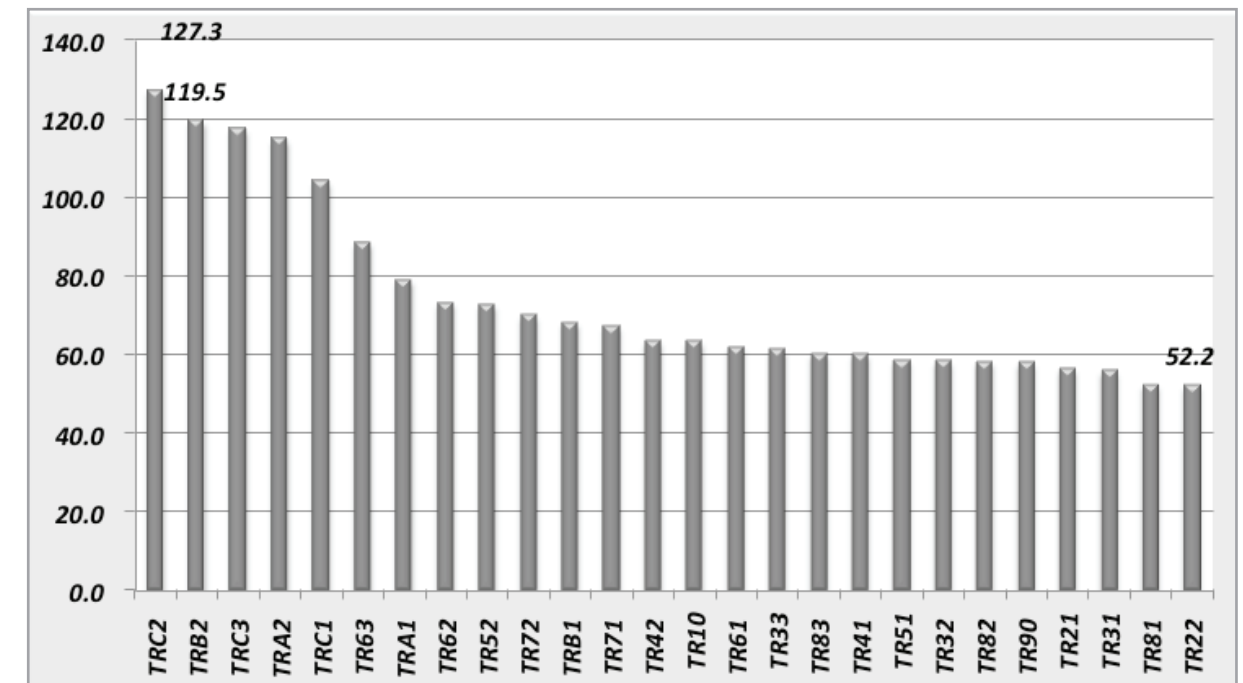
bakıldığında da yine TRB2'nin 26 bölge arasında genel doğurganlık hızı en yüksek 2. bölge olduğu görülmektedir. 15-49 yaşları arasındaki bir kadın doğurabileceği ortalama çocuk sayısını ifade eden toplam doğurganlık hızına baktığımızda ise Türkiye ortalamasının 2,07 çocuk iken Bölge 3,36 çocuk ile bu ortalamanın üzerindedir. Belirli bir alanda her 1000 kişilik nüfus başına o yıl içerisinde gerçekleşen doğum sayısını ifade etmektedir. Kaba doğum hızı, tıpkı yıllık nüfus artış hızı gibi nüfusun gelişmişlik düzeyiyle ilgili önemli bir göstergedir. Kaba doğum hızı yani toplam nüfus içerisinde 1000 kişiye düşen doğum ülke ortalaması yaklaşık 17, Bölge ortalaması ise 27'dir. Genel olarak annelerin doğum ortalama yaşı 26,9 olup Bölge ve ülke genelinde çok farklılık göstermemektedir. Ancak, doğum ile ilgili tüm bu kıstaslar ele alındığında Bölge'nin bu konuda yapılacak olan çalışma ve yatırımlara ülke genelinden daha fazla ihtiyaç duyduğu söylenebilir.

Tablo 34 : Temel Doğurganlık Göstergeleri

2013	Doğum Sayısı	Genel Doğurganlık Hızı (‰)	Toplam Doğurganlık Hızı (Çocuk Sayısı)	Annenin Ortalama Yaşı	Kaba Doğum Hızı (‰)
Bitlis	8856	117,4	3,40	26,8	26,2
Hakkari	6131	98,0	2,91	28,2	21,3
Muş	11.274	122,1	3,51	26,5	27,2
Van	30.215	124,8	3,61	26,9	28,6
TRB2	56.476	119,5	3,36	26,9	27
Türkiye	1.283.062	71,6	2,07	27,7	16,9

(TÜİK, Doğum İstatistikleri, 2013)

Şekil 30 : Genel Doğurganlık Hızı

(TÜİK, Doğum İstatistikleri, 2013)

7.2. SAĞLIK SEKTÖRÜ KAMU YATIRIMLARI (2009-2014 DÖNEMİ)

Tablo 35 : Sağlık Sektörü Kamu Yatırımları

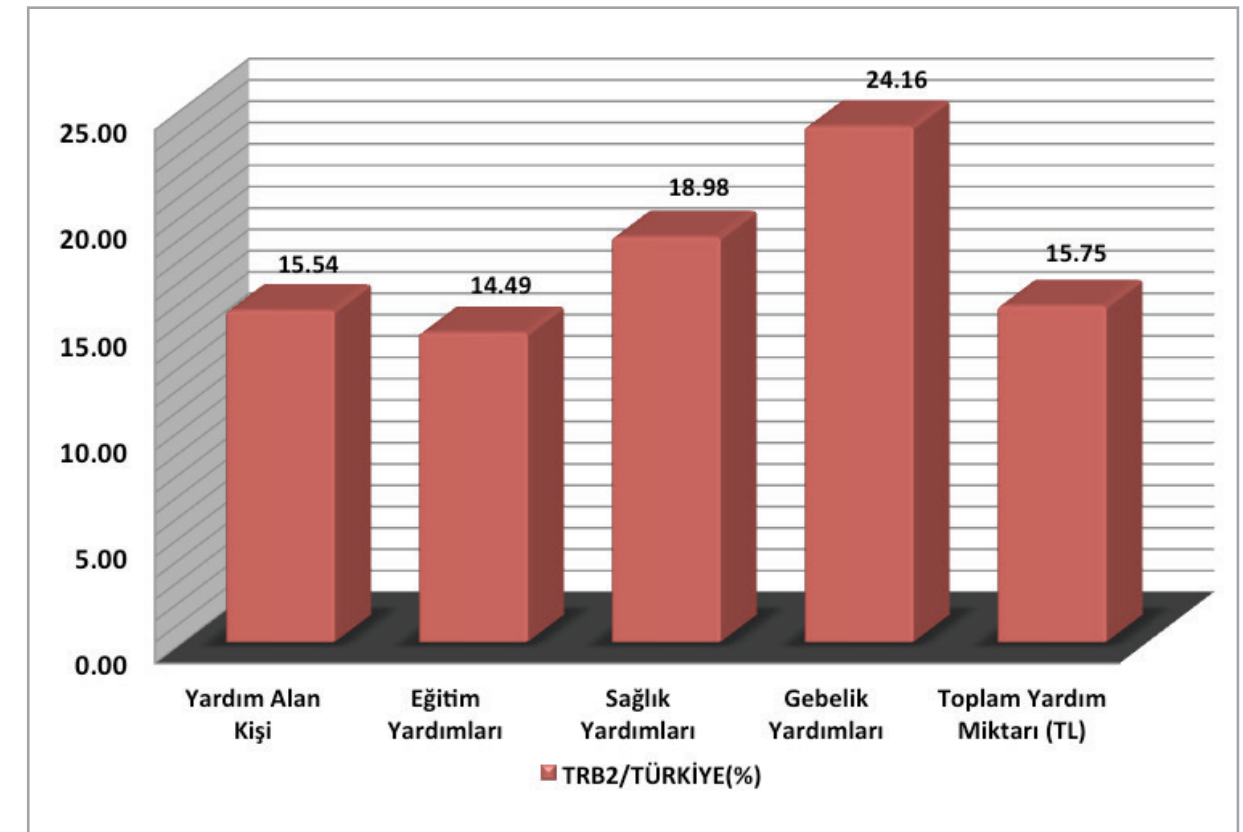
Yapılan İşin Adı	Yer	İş Tanımı	Dönemi
2 Nolu Aile Sağlığı Merkezi (DAP)	Bitlis-Tatvan	1-2 Hekimlik ASM	2012-2013
Güncü Aile Sağlığı Merkezi (DAP)	Bitlis-Güroyamak	1-2 Hekimlik ASM	2012-2013
112 Komuta Kontrol Merkezi (DAP)	Bitlis-Merkez	112 Komuta Kont. Merk.	2012-2013
Devlet Hastanesi (DAP)	Bitlis-Tatvan	400 Yt. (55.946 m2)	2011-2014
Devlet Hastanesi (DAP)	Hakkari-Şemdinli	50 Yt. (8.225 m2)	2010-2014
Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi (DAP)	Hakkari	Ek B. (10 ünit+Sağ.Md. Hiz.Bin.) 6.140 m2	2009-2013
Devlet Hastanesi (DAP)	Muş-Varto	50 Yt.+10 D.Lj. (8.600 m2)	2011-2014
Devlet Hastanesi (DAP)	Muş-Merkez	300 Yt. (55.625 m2)	2010-2014
Entegre İlçe Hastanesi (DAP)	Muş-Korkut	4 Daireli Lojman	2009-2012
Uzgörür Aile Sağlığı Merkezi (DAP)	Muş-Bulanık	1-2 Hekimlik ASM	2012-2013
Devlet Hastanesi (DAP)	Van-Muradiye	75 Yt. (5.786 m2)	2011-2014
Devlet Hastanesi (DAP)	Van-Erciş	150 Yt. (21.829 m2)	2010-2014
Kadın Doğum ve Çocuk Hastanesi (DAP)	Van-Merkez	300 Yt. (53.600 m2)	2011-2014
Devlet Hastanesi (DAP)	Van-Özalp	Ek B. (50 Yt.-6 D.Loş. 9.330 m2)	2009-2013
Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi (DAP)	Van-Merkez	Ek B (60 ün.+5 Yt) 9000 m2	2012-2013
Mrk.Alaköy Aile Sağ. Mrk.+Top.Sağ.Merk. (DAP)	Van-Merkez	3-4 Hekimlik ASM+TSM	2012-2013
9 Nolu Top.Sağ.Merk.+Aile Sağ.Merk. (DAP)	Van-Merkez	3-4 Hekimlik ASM-TSM	2012-2013
Örenburç Aile Sağ. Merk.+Top.Sağ.Merk. (DAP)	Van-Saray	3-4 Hekimlik ASM-TSM	2012-2013
Eğitim Tipi Sağlık Ocağı (DAP)	Van-Merkez	Eğt.Tipi Sağ Oc. 4 000 m2	2012-2013

(Kalkınma Bakanlığı, 2013)

8. SOSYAL İÇERME VE SOSYAL DIŞLANMA

Sosyal içerme, bazı kişi, grup ya da toplulukların koşullarını başkalarının koşullarıyla kıyaslayarak kanaate varılan rölatif bir kavramdır. Aynı zamanda, bireylerin kendi topluluklarının yaşamına katılım hakkına vurgu yapan normatif bir kavramdır. Sosyal dışlanma, bireylerin, grupların ya da toplulukların toplumun kıyasına itildikleri, topluluk ağlarıyla ve faaliyetleriyle bağlarının koparıldığı, yoksullukları, sağlıksızlıkları, eğitimsizlikleri ve diğer dezavantajları dik-kate alındığında, tam katılımdan yoksun kaldıkları bir süreçtir. Yoksulluk ve sosyal dışlanma sorununu yalnızca gelir yetersizliği ile ilişkilendirmek, iktisadi büyüme ile ortadan kalkacağını tahayyül etmek sorunun çok boyutlu niteliğini göz ardı etmek anlamına gelmektedir. Avrupa Sosyal Dışlanmayla Mücadele Stratejisi temel olarak toplumdaki dezavantajlı grupları (işsizler, eğitimsizler veya yeterli eğitim alamayanlar, kadınlar, çocuklar, yaşlılar, evsizler, özürllüler, madde bağımlıları vb.) kapsamakta ve bu grupları projeler vasıtasıyla topluma entegre etmeyi hedeflemektedir (European Year for Combating Poverty and Social Exclusion , 2010). Bu çerçevede, Sosyal Dışlanmayla Mücadele Stratejisi'nde "istihdam, gelir dağılımı ve parasal yoksulluk, eğitim, konut, sağlık ve ulaşım politikaları, emeklilik sistemi dahil olmak üzere sosyal güvenlik sistemi, sosyal hizmet ve sosyal yardım politikaları" gibi alt başlıklar yer almaktadır.

Şekil 31 : TRB2 Bölgesi/Türkiye Sosyal Yardım Oranları (%)

(Sosyal Yardım İstatistikleri, 2012)

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu kaynağı kullanılarak, 3294 sayılı Kanun kapsamında yer alan yurttaşlara yönelik çeşitli sosyal yardım programları uygulanmaktadır. TRB2 Bölgesi'nde bu kapsamda yapılan yardımlardan yararlananların Türkiye toplamına oranı % 15,54'tür. Yapılan yardımların 2/3'ünü eğitim yardımları oluştururken, 1/3'ü sağlık alanında gerçekleşmiştir (Sosyal Yardım İstatistikleri, 2012).

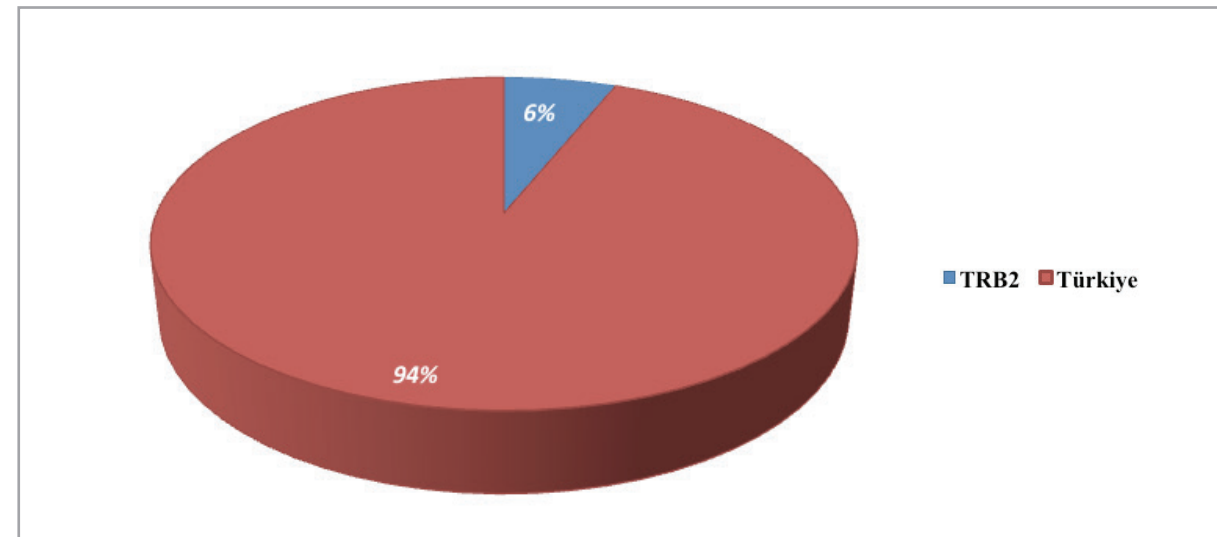
Tablo 36 : TRB2 Bölgesi Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP) Durumu

KASDEP (2012)	Proje Sayısı	Aile Sayısı	Toplam Miktar (TL)
Bitlis	2	135	2.935.202
Hakkari	2	160	750.000
Muş	2	110	2.233.086
TRB2	6	405	5.918.288
Türkiye	88	4438	90.288.867,78

(Sosyal Yardım İstatistikleri, 2012)

2003 tarihinde başlatılan Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP) ile kırsal alanda ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan şahıs ve ailelerin en uygun düzenlemeyle üretime katılmaları, üretilen tarımsal ürünleri mahallinde değerlendirme ve pazarlamaları, kazanç düzeylerini yükseltmeleri ve üretimde sürekliliklerinin sağlanması amaçlanmıştır. 2012 yılı verilerine göre Bölge'de KASDEP Projesi'nden yararlanan aile sayısı, Türkiye toplamının yaklaşık 1/10'u kadardır. TRB2 Bölgesi'nde 2012 yılında KASDEP Projesi'nden destek almayan tek il Van'dır.

Şekil 32 : KASDEP Projesi'nden Sağlanan Toplam Destek Miktarı (TRB2/Türkiye)

(Sosyal Yardım İstatistikleri, 2012)

8.1. İLLER ARASI REKABETTE BEŞERİ VE SOSYAL SERMAYE

Bölgelerin rekabet etme güçlerini artırmaya katkıda bulunmak, yatırım alanlarına ve değiştirilmesi gereken politikalara dikkat çekmek amacı ile gerek dünyada gerekse ülkemizde bir takım çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmalarda uluslararası rekabetçiliği ölçebilecek göstergeler hesaplanmaktadır. Ülkemizde bu anlamda yapılan çalışmalardan bir tanesi Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu'nun (URAK) "İller Arası Rekabetçilik Endeksi" çalışması, diğeri ise Ekonomi ve Dış Politikalar Araştırma Merkezi'nin (EDAM) "Türkiye İçin Rekabet Endeksi" çalışmasıdır (Kurumu, 2010).

URAK'ın çalışmasında illerin birçok yönden güvenilir bir biçimde değerlendirilmesi amaçlanmış, bu anlamda yapılan en son çalışma olan 2009-2010 yılındaki çalışmada 42 değişken ile endeks hesaplanmış, ancak bu endeksin 4 ana değişkenden oluşması benimsenmiştir:

1. Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi (BSYK)
2. Markalaşma Becerisi ve Yenilikçilik (MBY)
3. Ticaret Becerisi ve Üretim Potansiyeli (TBÜP)
4. Erişilebilirlik (E)

Bu 4 alt endeksin her biri farklı sayıda alt değişkeni içermekte, alt değişkenlerin belirlenmesinde ise endeksin düzenli olarak yenilenebilmesi ve illerin kat ettiği mesafenin yıllar içinde düzenli bir şekilde ölçülebilmesi göz önünde bulundurulmuştur.

Sosyal yapının en önemli faktörlerinden olan beşeri sermaye için hesaplanan Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi alt endeksine ait değişkenler:

- İlde kişi başına düşen öğretim üyesi sayısı
- İldeki bir yükseköğretim programından mezun olan kişi sayısı (yüksek lisans dâhil)
- İldeki bir doktora-tıpta ihtisas programından mezun olan kişi sayısı
- Kişi başına düzen uzman hekim sayısı
- İlde mesleki ve teknik okul mezun sayısı
- ÖSS-YGS başarı yüzdesi
- Kişi başına düşen hastane yatağı sayısı
- Kişi başına düşen otomobil sayısı
- Kişi başına düşen mevduat miktarı
- İlde işlenen suç sebebiyle kişi başına ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı
- Şehirleşme oranı
- İlde 1000 kişi başına düşen alışveriş merkezi büyüklüğü
- İldeki beş yıldızlı otel yatak kapasitesi
- Kişi başına düşen mesken elektrik tüketim miktarı

şeklinde.

Beşeri sermaye ve yaşam kalitesi endeksine göre TRB2 Bölgesi illeri sıralaması şu şekildedir:

Tablo 37 : Beşeri Sermayesi ve Yaşam Kalitesi Alt Endeksi Sıralaması

İL	2009-2010 Beşeri Sermayesi ve Yaşam Kalitesi Alt Endeksi Sıralaması	2008-2009 Beşeri Sermayesi ve Yaşam Kalitesi Alt Endeksi Sıralaması	2007-2008 Beşeri Sermayesi ve Yaşam Kalitesi Alt Endeksi Sıralaması
Bitlis	72	73	75
Hakkâri	77	79	81
Muş	78	78	79
Van	67	69	67

Bu durumda, TRB2 Bölgesi illeri arasında beşeri sermaye ve yaşam kalitesi anlamında en rekabetçi il Van olmakla beraber yine de ülke geneli sıralamada 4 il de oldukça geride kalmıştır, ancak Hakkari'nin yıllar içerisinde ilerleme kaydettiği de göz ardı edilmemelidir.

EDAM'ın çalışmasındaki bulgular, yerel düzeydeki rekabetçiliğe etki eden politikaların hangi alanlarda yoğunlaştırılması gerektiğine dair bir yol haritası niteliğindedir. Bu çalışmada Türkiye'nin illeri arasında çeşitli kıstaslara dayanarak bir rekabetçilik sıralaması oluşturulmuştur, ancak bunu yaparken tek bir endeksle oluşturulabilecek özeti ayrıntıları gizleme olasılığı da göz önünde bulundurularak önce 6 farklı alt endeks oluşturulmuş ve bu endekslerden yola çıkarak toplam rekabet endeksine ulaşılmıştır. Oluşturulan alt endeksler:

1. Ekonomik canlılık ve etkinlik
2. Emek piyasası
3. Yaratıcılık
4. İnsan sermayesi
5. Fiziki altyapı
6. Sosyal sermaye

şeklinde.

Sosyal yapıyı oluşturan faktörlerden,

Sosyal sermaye alt endeks değişkenleri:

- HH (Herfindahl-Hirschman) büyüklüğü
- 100.000 kişi başına doktor
- 100.000 kişi başına sinema sayısı
- 1000 kişi başına gazete tirajı
- Kız okullaşma oranı
- 1000 kişi başına STK sayısı

- Kişi başına konut elektrik tüketimi
- Net göç oranı
- Okuma-yazma oranı

ve İnsan sermayesi alt endeks değişkenleri:

- Öğretmen başına öğrenci, anaokulu
- Öğretmen başına öğrenci, ortaöğretim
- Öğretmen başına öğrenci, ilköğretim
- Öğretmen başına öğrenci, üniversite
- Ortalama bitirilen okul yılı
- Okuma-yazma oranı
- ÖSS başarıları

değişkenleridir.

Sosyal sermaye ve insan sermayesi alt endeksine göre 2009 yılı TRB2 Bölgesi illeri sıralaması şu şekildedir:

Tablo 38 : Sosyal Sermaye ve İnsan Sermayesi Sıralaması

İL	Sosyal Sermaye Sıralaması	İnsan Sermayesi Sıralaması
Bitlis	78	75
Hakkari	72	80
Muş	81	79
Van	73	72

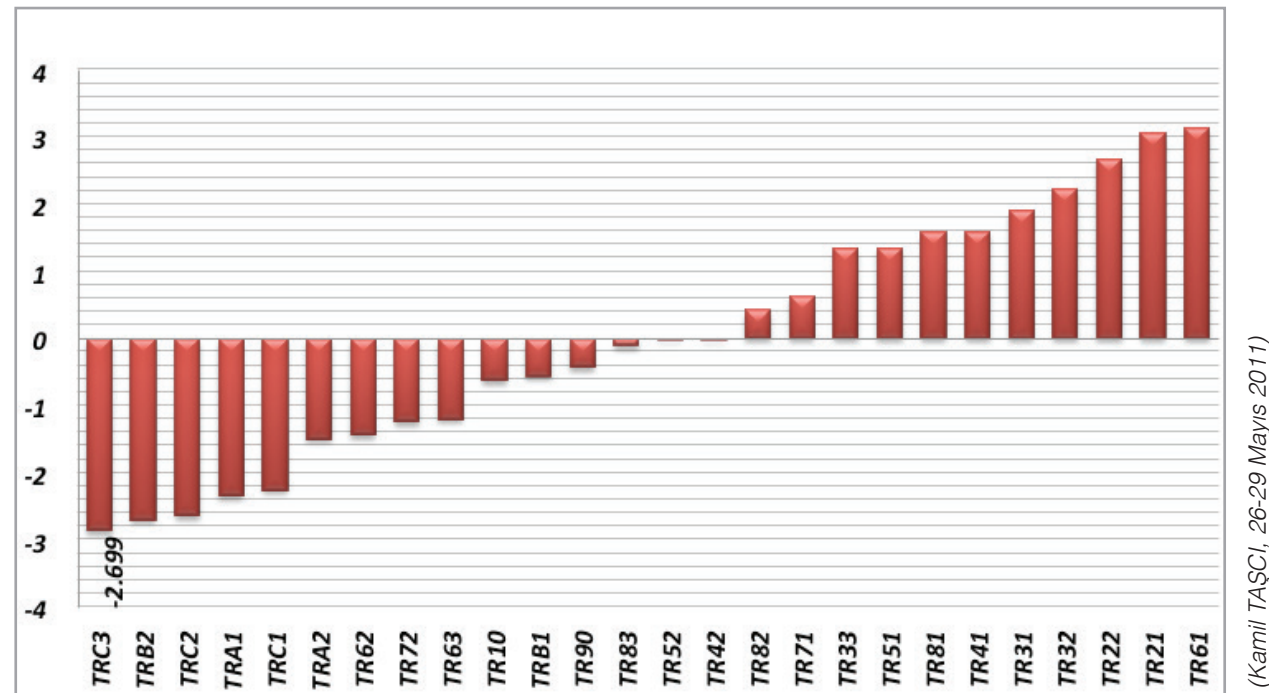
Bu durumda, Bölge illeri arasında Hakkari sosyal sermaye bakımından en rekabetçi il iken insan sermayesi bakımından da en son sırada yer almaktadır. Genel olarak bakıldığında da Bölge illeri hem sosyal sermaye hem de insan sermayesi bakımından ülke sıralamasında son sıralarda yer almaktadır.

8.2. BÖLGESEL HOŞNUTSUZLUK ENDEKSİ

Bu çalışmanın amacı, temel bileşenler analizi tekniği kullanarak, Sefalet Endeksi'ni sosyal değişkenler eklemek suretiyle geliştirerek Düzey 2 Bölgelerinin 2007 ve 2010 dönemleri için sosyo-ekonomik hoşnutsuzluk düzeyini Bölgesel Hoşnutsuzluk Endeksi sıralaması oluşturmak suretiyle karşılaştırmalı olarak tespit etmektir. Çalışmada, istatistiki yöntem olarak Temel Bileşenler Analizi tekniği ile 26 Bölge için iktisadi hoşnutsuzluk göstergeleri olarak, enflasyon ve işsizlik oranları; sosyal hoşnutsuzluk göstergeleri olarak net göç hızı, kaba boşanma oranı, kaba intihar oranı, suç oranları ve genel seçimlere katılım oranı kullanılmıştır. 2007-2010 döneminde Türkiye'de hoşnutsuzluk düzeyi en yüksek bölgelerdeki sıralama değişmemiş, TRC3 (Batman,

Mardin, Siirt ve Şırnak), TRB2 (Bitlis, Hakkari, Muş ve Van) ve TRC2 (Diyarbakır ve Şanlıurfa) bölgeleri, iktisadi ve sosyal olarak hoşnutsuzluk düzeyi en yüksek bölgeler olmuştur. Söz konusu bölgelerin DPT Müsteşarlığı tarafından yapılan İllerin ve Bölgelerin Gelişmişlik Sıralaması (SEGE) araştırmasında da son sıraları paylaşması dikkat çekmektedir. 2007 ve 2010 döneminde 8 bölgenin sıralaması değişmezken, 18 bölgenin sırası değişmiştir. Türkiye’de daha fazla sayıda bölgenin hoşnutsuzluğundaki negatif artışın temel nedeni olarak seçilen değişkenlere bağlı olarak 2009 yılının küresel kriz dönemi olması gösterilebilir (Kamil TAŞCI, 26-29 Mayıs 2011).

Şekil 33 : Bölgesel Hoşnutsuzluk Endeksi Sıralaması 2010

(Kamil TAŞCI, 26-29 Mayıs 2011)

8.3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Sivil toplum “sosyal meselelere etkili ve uzun dönemli çözüm bulma sürecine aktif olarak katılım sağlayan ve bu temelde de politik aktörleri bu çözümleri yaşama geçirecek politikalar üretmeye yönlendirmek için çalışan farklı gönüllü kuruluşların devletin dolaysız müdahalesi dışında oluşturduğu ortak alan” olarak tanımlanabilir. Sivil Toplum Kuruluşları, farklı ve parçalı bir toplumu değil toplumda farklı alanları temsil eden, bilinen bir amaç veya amaçlar etrafında kişiler üzerinde birleştirici tesir eden topluma ve kendi üyelerine hizmet üreten ve kişilerin kamu dışı alanda talep ettiği çalışmalarını kolektif bilinçle bir sistem içinde gerçekleştirmeye çalışan toplumun öznesi niteliğini taşıyan kuruluşlardır. Kolektif Bilinç terimi ise; Fransız sosyolog Emile Durkheim’in **İşbölümü**’nde şöyle tanımlanmaktadır: Aynı toplumun ortalama

rının ortak inançlar ve duygular bütünü, kendine ait bir hayata sahip özel bir sistem oluşturur; bu sistem kolektif veya ortak bilinç olarak tanımlanabilir. Kolektif bilinç oluşturmak, bireyleri paylaştıkları benzer değer ve/veya değerler etrafında bir araya getirmek manasına gelir ve STK’ların teşekkül edilmesinde birincil derecede önemlidir. Üreten, katılan ve yöneten bir demokratik toplum oluşturmak ve sürdürülebilir bir kalkınma sağlamak için, sivil toplum örgütlerinin etkinliklerinin artırılması gereklidir.

Bilindiği gibi, sürdürülebilir kalkınma sağlayabilmek için, ekonomi, toplum ve çevre arasında uyumlu bir denge oluşturulmalıdır. Sivil toplum kuruluşlarının etkin farkındalığını topluma hissettirmenin yolu, toplumun gereksinimlerine cevap vermekle eşdeğerdir. Bölge’de toplam 1820 dernekten; % 3’ü kadın, % 1’i de engelli derneklerinden oluşmaktadır. Kadın ve engelli derneklerinin % 50’den fazlası Van İl’inde bulunmakta olup Bitlis’te 2, Hakkari’de 9, Muş’ta 4, Van’da 6 tane engelli derneği bulunmaktadır.

Tablo 39 : TRB2 Bölgesi Faal Dernek Sayısı (2014)

Faal Dernek Sayısı	Kurum Sayısı	Oran (‰)
Bitlis	471	5
Hakkari	197	2
Muş	313	3
Van	839	8
TRB2	1820	18
Türkiye	103.363	100

(Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2014)

8.4. SOSYAL HİZMETLER

Sosyal hizmetler, “fert, grup ve toplulukların yapı ve şartlarından doğan ya da kendi denetimleri dışında oluşan fiziksel, zihinsel ve ruhsal eksikliği, yoksulluk ve eşitsizliği gidermek veya azaltmak, toplumun değişen şartlarından doğan sosyal sorunları çözümlmek, insan kaynaklarını geliştirmek, hayat standartları iyileştirmek ve yükseltmek, fertlerin birbirleriyle ve sosyal çevresi ile uyum sağlamasını kolaylaştırmak maksadıyla insan onura uygun eğitim, danışmanlık, bakım, tıbbi ve psiko-sosyal rehabilitasyon alanlarında devlet veya gönüllü-özel kuruluşlar tarafından sistematik bir şekilde icra edilen hizmet programlarının bütünü olarak tanımlanabilir.

Ancak, Bölge’de sadece il merkezlerinde olmak üzere (Bitlis: 2, Hakkari: 1, Muş: 1 Van: 3) toplam yedi adet toplum merkezi bulunmaktadır. Bu merkezlere destek sağlayacak olan bakım ve rehabilitasyon merkezleri, Muş ve Van illerinde hizmet vermektedir. Van ili hariç diğer üç ilde engelli hizmet merkezi ve aile danışma merkezi bulunmamaktadır. Ancak, Bitlis’e 2014’te biti-

rilmesi planlanan “Engelsiz Yaşam Merkezi” yapılması çalışmaları sürmekte olup DAP kapsamında da Bitlis’e 50 kişilik, Van’a 40 kişilik kapasiteye sahip Sevgi Evleri yapılması planlar arasındadır.

Tablo 40 : TRB2 Bölgesi Sosyal Hizmet Veren Kurum Sayısı ¹⁷

Kurum Sayısı	Çocuk/Gençlik Evi	Yetiştirme Yurdu	Toplum Merkezi	Aile Danışma Merkezi	Çocuk Yuvası	Bakım ve Reh. Merkezi	Kreş ve Gündüz Bakım Evi	Engelli Hizmet Merkezi
Bitlis	0	1	2	0	1	0	0	0
Hakkari	2	0	1	0	0	0	0	0
Muş	2	1	1	0	1	1	1	0
Van	12	1	3	1	0	2	5	2
TRB2	16	3	7	1	2	3	6	2

Aşağıdaki tablo incelendiğinde, Bölge illerinde genel nüfusa ve göç ile oluşan yerleşim yerlerinin nüfusuna oranına bakıldığında sosyal hizmetlerden yararlanma oranı çok düşük seviyelerde kaldığı görülmektedir.

Tablo 41 : Sosyal Hizmet Kurumlarından Yararlanan Kişi Sayısı ¹⁷

	Çocuk/Gençlik Evi	Yetiştirme Yurdu	Toplum Merkezi	Aile Danışma Merkezi	Çocuk Yuvası	Bakım ve Reh. Merkezi	Kreş ve Gündüz Bakım Evi	Engelli Hizmet Merkezi
Bitlis	0	0	4000	0	0	0	0	0
Hakkâri	11	0	3350	0	0	0	0	0
Muş	12	85	500	0	70	20	34	0
Van	207	78	300	3	0	43	319	150
TRB2	230	163	8150	3	70	63	353	150

8.5. ÖNCELİKLİ YAŞAM KALİTESİ GÖSTERGELERİ

Bölge nüfusunun % 11,26’sı sosyal güvenlik kapsamında aktif çalışırken % 97’si (Aktif + Pasif + Gelir testi yapılan) sosyal güvenlik kapsamında bulunmaktadır. Bölge’de gelir tespiti yapılanların (Yeşil kart sahibi olanların) sayısı toplam nüfusun % 37’sine denk gelirken (Türkiye ortalaması % 15) bu oran sosyal güvenlik kapsamı dışında olan nüfusun % 89,2’si kadardır.

Not: 1- Sosyal güvenlik kapsamında aylık alan kişi sayısına haksahibi kişi sayısı dahildir. 2- Sosyal güvenlik kapsamında bakmakla yükümlü tutulanların (yararlanıcıların) sayısı tahmini olarak verilmiştir. 3-Yeşil Kartlılar “Yeşil kart devri ve genel sağlık sigortası tescil işlemleri” konulu 17/1/2012 tarih – 2012/2 sayılı Genelge ile 2012 Ocak ayından itibaren gelir tespiti yaptırılanlar ifadesi ile kullanılacaktır. 2022 Sayılı Yasa: 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun.

¹⁸ Bu tablo, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüklerinden temin edilen veriler kullanılarak Ajans tarafından hazırlanmıştır.

¹⁷ Bu tablo, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüklerinden temin edilen veriler kullanılarak Ajans tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 42 : Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Kişi Sayısı ve Türkiye Nüfusuna Oranı

Öncelikli Yaşam Kalitesi Göstergeleri	İllerin toplam nüfusu 2014	Toplam Sosyal Güvenlik Kapsamı (Aktif + Pasif + Gelir testi yapılan) İl Nüfusu Oranı (%)	Sosyal Güvenlik Kapsamının (Gelir Testi Yapılanlar Hariç) İl Nüfusuna Oranı (%)	Sosyal Güvenlik Kapsamı Dışında Kalanların İl Nüfusuna Oranı (%)	Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Bakmakla Yükümlü Tutulanların İl Nüfusuna Oranı (%)	Gelir Tespiti Yapılanların İl Nüfusuna Oranı % (Yeşil Kart Sahibi Olanlar)
Bitlis	337.156	98,7	62	1,3	44	36,4
Hakkari	273.041	97,6	59,2	2,3	43,9	38
Muş	412.553	97,9	57	2	48	33
Van	1.070.113	99	58,8	0,9	44,7	40,3
TRB2	2.092.863	98,3	59,3	1,6	45	37

(SGK, 2014)

8.6. DOĞU ANADOLU KALKINMA PROGRAMI (DAKP)

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde AB-Türkiye Mali İşbirliği kapsamında katılım öncesi fonlardan yararlanmak üzere, ülke politikalarına uyumlu olarak hazırlanan Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP), TRB2 İstatistikî Bölge Birimi Düzey 2 Bölgesini oluşturan Bitlis, Hakkari, Muş ve Van illerini kapsamaktadır. Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen Program; yenilikçi bölgesel politika ve planlama yaklaşımlarını uygulamaya yönelik olarak merkezde ve Bölge’de kapasite oluşturmak üzere ve Bölge’nin sürdürülebilir kalkınması için yenilikçi bölgesel yaklaşımlara örnek oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır.

Avrupa Birliği MEDA fonundan desteklenen Programın Spesifik Finansman Anlaşması 5 Ağustos 2003 tarihinde Avrupa Komisyonu ve Türkiye Cumhuriyeti arasında imzalanmış olup AB, söz konusu Programa 45 milyon Euro hibe kaynak tahsis etmiştir.

Programın uygulanmasına 16 Şubat 2004 tarihinde başlanmıştır. Ağustos 2006 itibarıyla kazanan projeler belli olmuş, başarılı bulunan toplam 309 proje ile sözleşme imzalanmıştır. Sözleşmelerin imzalanma süreci Tarım ve Kırsal Kalkınma bileşeninde 1 Eylül 2006 tarihinde, diğer bileşenlerde ise 1 Ekim 2006 tarihinde sona ermiş, ardından proje uygulamalarına başlanmıştır. Uygulamasına başlanan projelerin ilk izleme ziyaretleri tamamlanmıştır.

Programda belirlenen öncelik alanları şunlardır:

- Tarım ve Kırsal Kalkınma
- KOBİ’ler
- Turizm ve Çevre
- Sosyal Kalkınma

Sosyal Kalkınma, öncelik alanının genel amacı, mevcut yaklaşımların ve yeni etkin hizmet ve yönetim tekniklerinin geliştirilmesi suretiyle sosyal hizmetler alanında kapasite kullanımının artırılmasıdır. DAKP Sosyal Kalkınma Hibe Programı çerçevesinde mağdur/dezavantajlı grupların sosyal koşullarının iyileştirilmesine yönelik projeler desteklenmektedir:

- Kadınlar, gençler ve çocuklar
- Engelliler
- Kırsal alanda ya da büyük kentlerin gecekondualarında yaşayan yoksullar

Kar amacı gütmeyen tüzel kişiler, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve birlikleri, sendikalar, odalar, üniversiteler, okullar, toplum merkezleri vb. kuruluşlar Sosyal Kalkınma Hibe Programı'ndan yararlanabilen kuruluşlardır.

Sosyal Kalkınma bileşeninde 110 proje başvurusu yapılmış, başarılı bulunan 44 proje sahibi ile sözleşme imzalanmıştır ve proje sahiplerine proje yönetim ve uygulaması konusunda eğitim verilmiştir.

Tablo 43 : Sosyal Kalkınma Bileşeni Projelerin İllere göre Dağılımı

İller	Başvuru Sayısı	Kazanan Proje Sayısı
Bitlis	25	5
Hakkari	15	7
Muş	23	8
Van	47	24
TOPLAM	110	44

(DAKB, 2004-20079)

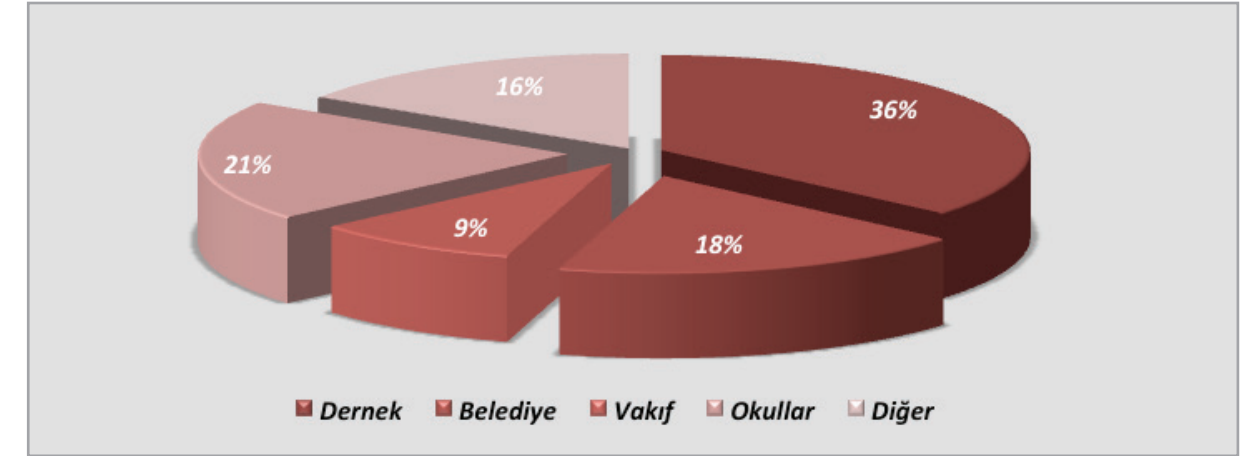
Tablo 44 : Sosyal Kalkınma Bileşeni Hibe Miktarının İllere göre Dağılımı

İller	Hibe Miktarı
Bitlis	350.021,25
Hakkari	471.860,63
Muş	393.207,21
Van	1.604.777,80
TRB2	2.819.866,90

(DAKB, 2004-20079)

Sosyal Kalkınma bileşeninde sözleşme imzalanan proje sahiplerinin yasal statülerini gösteren Şekil 3'e göre, bu bileşenden en çok dernekler ve belediyeler pay almıştır. Okullar grubu eğitim merkezlerini, meslek yüksekokullarını, meslek liselerini, okul aile birliklerini ve diğer okulları kapsamaktadır. Diğer olarak belirtilen grubun içerisinde odalar, birlikler, kooperatifler, araştırma merkezleri ve toplum merkezleri yer almaktadır.

Şekil 34 : Sosyal Kalkınma Bileşeninde Proje Sahiplerinin Yasal Statüleri

(DAKB, 2004-20079)

Sosyal Kalkınma bileşeninin Proje Döngüsü Yönetimi (PDY) eğitimi, 15 Mayıs 2005'te DAKP kapsamında 4 il ve 2 ilçe merkezinde aynı tarihte başlamıştır. Bileşen kapsamında 4 il merkezinde toplam 79 günlük 22 adet kurs açılmıştır. Bu eğitimler proje döngü yönetimi (4 gün), izleme (3 gün) ve son kontroller (2 gün) olarak üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu kurslara 286 kursiyer iştirak etmiş ve eğitim materyalini almış, ancak bunlardan 200 tanesi 4 gün ve 25 tanesi 3 gün süreyle devam ederek toplam 225 kursiyer en az % 75 oranında devamlılık sağlayarak sertifika almaya hak kazanmışlardır. Kursiyerlerin eğitime en fazla ilgisi Van (102) ve Muş (98) illerinden olmuştur.

Eğitime asgari 3 gün boyunca katılan 225 katılımcı 53 kadın ve 172 erkekten oluşmuştur. Kursiyerlerin 62'si STK'ları, 161'i kamu kurumlarını temsilen eğitime katılmışlardır. Birinci etap eğitimlerde kadınların en fazla katılım sağladığı iller Van ve Muş olmuştur. Kadınların toplam katılanlara oranı % 23, STK'ların ise % 27'de kalmıştır.

15 Mayıs 2005 tarihinde başlamış olan DAKP Sosyal Kalkınma Bileşeni Eğitimleri 3 etap şeklinde gerçekleştirilmiş olup projelerin son kontrolü 2 Temmuz 2005 tarihinde sona ermiştir. Eğitimler, Sosyal Kalkınma bileşeni paydaşları arasında önemli bir etkileşim ortamı yaratmıştır. Grup dinamiklerini harekete geçirerek birlikte çalışmanın sağlayacağı katkıların farkındalığı STK ve kamu temsilcileri arasında oluşturulmuştur. DAKP başlamadan önce Bölge'de proje kavramı hakkında net bir bilgi birikimi yokken eğitimler ile projenin ne olduğu ve nasıl yazılacağına bilgisi paydaşlara aktarılmıştır. STK'lar hibe programlarından nasıl yararlanabileceklerini öğrenmişlerdir. Sosyal Kalkınma bileşeninin hedef kitlesi içerisinde bulunan kadınlar, PDY eğitimleri vasıtasıyla kendilerini sosyal hayata ilişkin projeler ile ifade edebileceklerini öğrenmiş ve kendi sorunlarına kendilerinin çözüm bulabileceklerine dair algılama düzeyleri yükselmiştir.

Bu eğitimlerde DAKP Sosyal Kalkınma bileşenine STK ve kamu kuruluşlarından gelen yaklaşık 100 projenin kontrolü yapılmıştır. Eğitimlerde herhangi bir problem yaşanmadan süreç tamamlanmıştır.

Sosyal Kalkınma Bileşeni: Toplamda 41 proje uygulanmıştır. 15 proje genel bilgi, danışmanlık, yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve 13'ü modern teknik becerilerin geliştirilmesi ile ilgili olarak uygulanmış projelerdir.

Mobil Sağlık Birimleri: Bitlis, Hakkari, Muş ve Van illerinde kullanılmak üzere birer adet tam donanımlı “gezici sağlık birimi” alınmıştır. Gezici sağlık birimleri, sağlık hizmetlerinin ulaştırılamadığı kırsal alanlarda ve yoksul kentsel mahallelerde sağlık hizmetleri ve sağlık eğitimi verilmesi amacı ile kullanılacaktır. Her birimin her ilde yılda yaklaşık 15.000, dört il genelinde ise 60.000 kişiye hizmet sunması beklenmektedir. Dört gezici sağlık birimi tedarikine ilişkin olarak 26 Aralık 2006 tarihinde sözleşme imzalamış olup Haziran ayında illere teslim edilmiştir. Sözleşmenin toplam bedeli yaklaşık 700,000 Avro'dur.

Tarım ve Kırsal Kalkınma Bileşeni: Sadece kadınlara yönelik olarak, meyve-sebze koruma ve işleme teknikleri konusunda 10 köyde ikişer günlük kurslar açılmıştır. Bu kurslara toplam 286 kadın çiftçi katılmıştır.

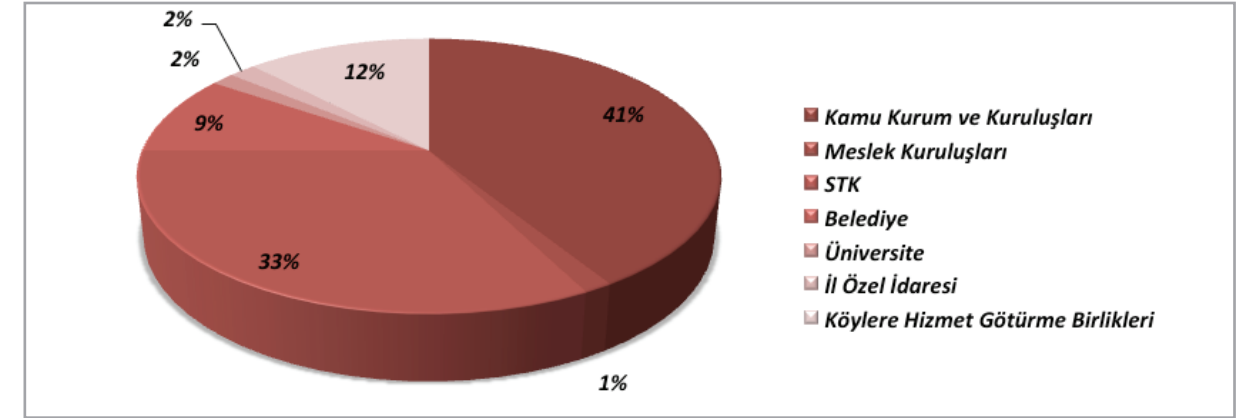
8.7. SOSYAL DESTEK PROGRAMI (SODES)

SODES kapsamındaki çalışmalar toplumsal hayata etkin biçimde katılmakta güçlüklerle yüzleşen bu kesimler için yeni fırsatlar oluşturmakta ve bu kesimin kendine olan güvenini artırarak toplumsal yaşamın daha sağlıklı bir şekilde işlemesine yardımcı olmaktadır. SODES bu yönüyle uygulandığı illerden başlayarak ulusal düzeyde sosyal restorasyonun gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır.

SODES istihdam, sosyal içerme, kültür, sanat ve spor olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır.

- **İstihdam Bileşeni:** Bu bileşen kapsamındaki projeler ile istihdam edilebilirliğin artırılması, ildeki ve bölgedeki ihtiyaçlara uygun alanlarda nitelikli işgücünün ve mesleki bilgi ve birikimin geliştirilmesi, toplumun dezavantajlı kesimlerinin istihdama erişiminin kolaylaştırılması ve kendi işini kurabileceklere destek olunması hedeflenmektedir.
- **Sosyal İçerme Bileşeni:** Bu bileşen kapsamındaki projeler ile yoksulluğun azaltılması, sosyal yardım alan yoksul kesimin kendi geçimini temin edecek duruma getirilmesine destek olunması, yaşlı, özürlü, kadın ve çocuklar gibi toplumun öncelikli kesimlerinin yaşam standartlarının yükseltilmesi ve bunlara götürülen hizmetlerin kalitesinin artırılması beklenmektedir.
- **Kültür, Sanat ve Spor Bileşeni:** Bu bileşen kapsamındaki projeler ile toplumun ihtiyaç duyduğu kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlerin geliştirilmesi, özellikle çocukların ve gençlerin bu tür faaliyetlere yönlendirilerek yeteneklerinin açığa çıkartılması ve kendilerine ve topluma yararlı alışkanlıklar edinmelerine yardımcı olunması beklenmektedir.

Şekil 35 : SODES – TRB2 Bölgesi Kuruluş Türüne göre Proje Dağılımı

(Kalkınma Bakanlığı, 2012)

İllerin nüfus büyüklüğü dikkate alındığında, yürütülen proje sayısı bakımından TRB2 Bölgesi'nin en başarılı il Hakkari'dir. SODES kapsamında desteklenen projelerin yalnızca % 33'ü sivil toplum örgütleri tarafından yürütülmektedir. Bölge'de sosyal içerme, kültür, sanat, spor ve istihdam başlıklarında toplam 961 proje (Toplam Hibe Miktarı:128.230.241 TL) uygulanmıştır. 2010-2013 döneminde SODES kapsamında olan tüm iller içinde en fazla hibe desteği alan il Van'dır.

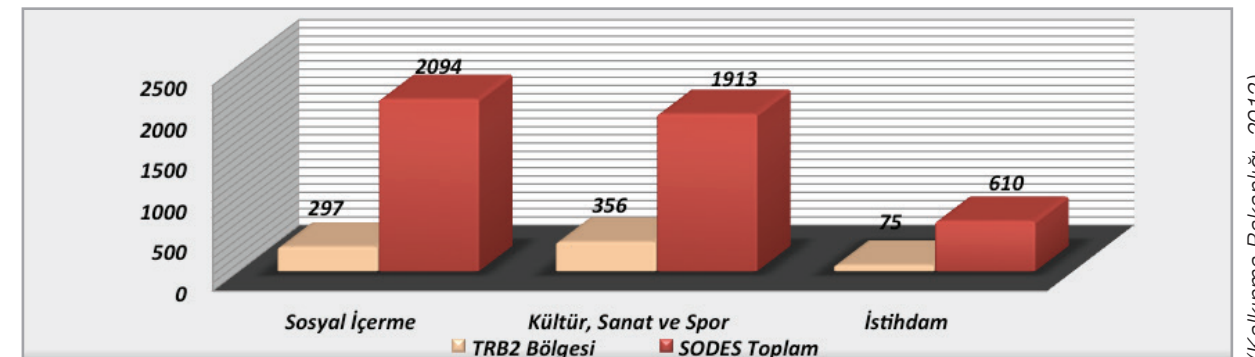
Tablo 45 : SODES Proje Sayısı ve Hibe Miktarı 2010 - 2013

SODES	2010		2011		2012		2013	
	Proje Sayısı	Hibe	Proje Sayısı	Hibe	Proje Sayısı	Hibe	Proje Sayısı	Hibe
Bitlis	63	4.337.968	55	7.002.650	54	7.743.756	46	7.859.887
Hakkari	45	5.092.000	72	6.178.478	63	5.830.779	51	4.276.120
Muş	38	5.998.000	63	7.418.203	60	7.192.400	43	6.040.000
Van	66	11.461.000	89	12.428.000	78	17.243.000	75	12.128.000
TRB2	212	26.888.968	279	33.027.331	255	38.009.935	215	30.304.007

(Kalkınma Bakanlığı, 2012)

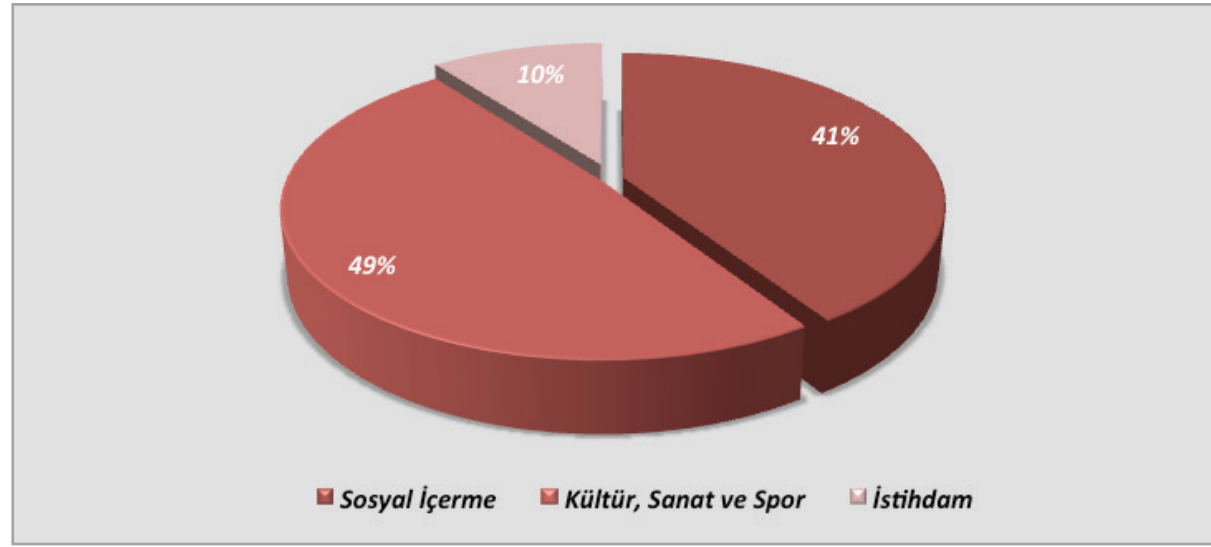
SODES kapsamında en fazla desteklenen proje türü sosyal içerme olurken, Bölge'de en fazla destek alan toplam 356 proje ile kültür, sanat ve spor proje türü olmuştur.

Şekil 36 : SODES – TRB2 Bölgesi Kuruluş Türüne göre Proje Dağılımı (2010-2012)

(Kalkınma Bakanlığı, 2012)

Şekil 37 : SODES – TRB2 Bölgesi Proje Türüne göre Dağılım (2010-2012)

(Kalkınma Bakanlığı, 2012)

8.8. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Türkiye, Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği (Gender Inequality Index-GII) endeksinde 68. sırada (2012), Dünyengellia Ekonomi Forumu 2013 Cinsiyet Ayrımcılığı Raporu'nda (Global Gender Gap Report) ise 136 ülke içinde 120. sırada yer almaktadır. Kadınlara karşı ayrımcılığı önlemenin yolu, toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar geliştirmekten geçmektedir. Kamunun hem merkez hem de yerel düzeyde oluşturduğu politikaların toplumsal cinsiyete duyarlı bir biçimde, kadınlara etkisinin göz önünde bulundurularak yapılandırılması, kadınlara yönelik politikalara ve hizmetlere öncelik verilmesi cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından gereklidir. Gündelik hayatın biçimlenmesinde yerel düzeyde gerçekleştirilen müdahaleler ve uygulanan politikalar belirleyici önemdedir. Bu nedenle yerelerde üretilen politikaların ve sunulan hizmetlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetip gözetmediğini ölçmek, değerlendirmek ve izlemek önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği karnesinin amacı kadın erkek eşitliğini il düzeyinde ölçmek ve illerin durumunu kadınlar açısından değerlendirmektir. Karne kapsamında iki endeks oluşturulmuş ve iller kadınlara sundukları belirli hizmetler açısından karşılaştırılmıştır.

Karnede kadınların durumunu kentle birlikte değerlendirmek için kent düzeyinde hizmet verilerine de yer verilmiştir. Kentsel alanların izlenmesi için Birleşmiş Milletler tarafından İnsan Yerleşimleri Programı, Habitat çerçevesinde Kentsel Göstergeler Programı oluşturulmuştur. Program dâhilinde 42 gösterge belirlenmiştir.

Göstergeler aşağıdaki temalara ilişkindir.

- Barınma
- Sosyal kalkınma ve yoksulluğu ortadan kaldırma
- Çevre yönetimi
- Ekonomik kalkınma
- Yönetişim

Karnede il düzeyinde var olan eğitim ve sağlık alanındaki öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, doktor başına kişi sayısı ile ekonomik durumu gösteren yeşil kart kullanan nüfus oranına yer verilmiştir. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi daha öncede ifade edildiği üzere sadece il düzeyinde var olan veriler kullanılarak oluşturulmuştur. Endekste belediye meclisinde kadın temsili, lise ve üniversite mezunu kadın oranı, çocuk anneliği ve kayıtlı kadın istihdamı kullanılmıştır. İl düzeyinde anne ölüm oranına ulaşamadığı için bu gösterge endekse dâhil edilmemiştir. Birleşmiş Milletler tarafından kullanılan Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği (GII) endeksinden yola çıkılarak;

- 1- Yereller için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi oluşturulmuş ve 81 il bu endekse göre sıralanmıştır.
- 2- İlleri sadece il düzeyindeki verileri kullanarak karşılaştırmak için Yereller için Toplumsal Cinsiyet Güçlenme Endeksi hazırlanmıştır (TEPAV, 2014).

Tablo 46 : Yereller için Toplumsal Cinsiyet Güçlenme Endeksi

Kadın Güçlenme Endeksi (81 İl Sıralaması)	İl Adı	İllerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması	Ergen doğum(en iyiden en kötüye)	Temsil	İstihdam	Eğitim	Toplumsal Cinsiyet Güçlenme Endeksi (81 İl Sıralaması)
1	İstanbul	1	5	47	1	2	1
2	Tunceli	58	1	2	27	9	2
3	Bolu	11	4	23	11	24	7
4	Düzce	35	34	11	5	40	8
5	Eskişehir	7	6	36	10	3	5
48	Hakkâri	80	31	8	79	70	65
64	Van	75	73	5	76	77	72
74	Muş	81	77	42	78	78	79
80	Bitlis	76	72	66	77	76	80

8.9. İNSANİ YOKSULLUK

Yoksulluk ekonomik, sosyal ve politik boyutları olan karmaşık yapısı sebebiyle tanımlanması güç bir kavramdır ve üzerinde uzlaşılmış tek bir yoksulluk tanımı bulunmamaktadır. Genel anlamda yoksulluk, toplumun yaşam standartlarının belirlenen bir düzeyinin altında kalma durumu olarak tanımlanır. Ancak yoksulluğun kapsamı, mekândan mekâna ve dönemden döneme refah düzeyindeki farklılıklara bağlı olarak değişiklik gösterir. Bu bakımdan, örneğin, farklı ülkelerde yoksul kabul edilen kişiler arasında önemli farklar bulunmaktadır. Bu bölümde Türkiye’de insani yoksulluğun ölçülmesi amacıyla il bazında insani yoksulluk endeksi hesaplanmıştır. Bu amaçla, seçilen gösterge listesi kullanılarak il bazında bir insani yoksulluk endeksi hesaplanacak ve illerin endekse göre sıralamaları sunulmuştur. Analiz sonucunda elde edilen endeks ve sıralama, illerin göstergeler itibarıyla durumları göz önünde bulundurularak değerlendirilecektir. Son olarak, insani yoksulluk endeksi gelir yoksulluğu verileriyle birlikte değerlendirilmiştir (Eda Doğan, 2014). Yoksulluğu belirleyen temel faktörler genel olarak bölgesel ve toplumsal faktörler ile hane ve fertlere ilişkin faktörler olarak sınıflandırılabilir. Yoksulluğu etkileyen birçok bölgesel faktör bulunmaktadır ve bu faktörlerin yoksullukla ilişkisi ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Söz konusu faktörler genel olarak coğrafi izolasyon, iklim, toprak özellikleri ve pazarlara yakınlık, çevre ve hava koşulları, bölgenin yönetimi, bölge içindeki eşitsizlikler olarak özetlenebilir. Bu hususlara göre olumsuz koşullara sahip olan bölgelerde yoksulluk riski daha fazla olmaktadır (Eda Doğan, 2014).

Altyapı eksikliği en önemli toplumsal faktör olarak gösterilmektedir. Buna örnek olarak borulu suyun veya asfalt yolun bulunmaması verilebilir. Altyapının yanı sıra arazi dağılımı, eğitim, sağlık gibi temel kamu hizmetlerine erişim, beşeri kaynaklar diğer toplumsal faktörler arasındadır. Hanehalkı ve bireylerin özellikleri ise demografik, ekonomik ve sosyal özellikler olmak üzere üç grupta incelenebilir. Demografik özellikler arasında hanehalkı büyüklüğü, hanehalkı üyelerinin yaş yapısı, bağımlılık oranı ve hanehalkı reisinin cinsiyeti yoksulluğu etkileyen faktörler arasındadır (Eda Doğan, 2014).

Yoksul hanehalkları çoğunlukla daha kalabalık olmakta ve daha fazla bağımlı nüfus barındırmaktadır. Hanehalkı reisinin kadın olması durumu da yoksulluk riskini artıran faktörlerden biri olmaktadır. Ekonomik özellikler istihdam durumu ve hanenin serveti gibi faktörleri; sosyal özellikler ise eğitim, beslenme ve sağlık durumu ile barınma gibi faktörleri barındırmaktadır (Eda Doğan, 2014).

Yoksulluğu Belirleyen Temel Faktörler

Bölgesel Özellikler	İzolasyon, daha az altyapı ile piyasa ve hizmetlere ulaşım zorlukları Doğal kaynaklar, elverişli arazi Çevre ve hava koşulları Bölgesel yönetim Eşitsizlik
Toplumsal Özellikler	Altyapı Arazi dağılımı Kamu hizmetlerine erişim Sosyal yapı ve sosyal sermaye
Hanehalkı Özellikleri	Hanehalkı büyüklüğü Bağımlılık oranı Hanehalkı reisinin cinsiyeti Mallar İstihdam ve gelir yapısı Hanehalkı fertlerinin eğitim ve sağlık durumları
Bireysel Özellikler	Yaş Eğitim İstihdam durumu Sağlık durumu

(Dünya Bankası, 2005:132)

Tablo 47 : İllerin İnsani Yoksulluk Endeks Değerleri ve Sıralaması

Sıra	İl Adı	Endeks Değeri	Grup
1	Şanlıurfa	16,856	1. Grup
2	Muş	16,514	1. Grup
3	Ağrı	16,507	1. Grup
4	Şırnak	15,505	1. Grup
5	Hakkâri	13,236	2. Grup
6	Mardin	12,980	2. Grup
7	Van	12,275	2. Grup
10	Bitlis	10,891	2. Grup

(Eda Doğan, 2014)

Birinci Derecede Yoksul İller (1. Grup)

İlk grupta yer alan Ağrı, Şanlıurfa, Muş ve Şırnak insani yoksulluğun en yüksek olduğu grubu oluşturmaktadır. Demografik göstergelerden kırsal nüfus oranı, genç bağımlılık oranı, anne ve bebek ölüm hızları dört ilde de Türkiye ortalamasının üzerindedir. Nüfus yoğunluğu ve yaşlı bağımlılık oranı ise dört ilde de Türkiye ortalamasının altında değer almaktadır. Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı ve okul öncesi okullaşma oranı dışındaki eğitim göstergeleri bakımından tüm iller ülke ortalamasına göre yoksul durumdadır. Okul öncesi okullaşma oranı Muş'ta Türkiye ortalamasının üzerinde, öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı ise dört ilde de ülke ortalamasının altında değer almaktadır. Sağlık göstergelerinin tamamı, dört il için de Türkiye ortalamasının altında değer almaktadır. Sosyal güvenlik kapsamının dışında kalan nüfus oranı ise ülke ortalamasının oldukça üzerindedir.

Kültür başlığı altındaki göstergelerden halk kütüphaneleri dışındaki göstergelere göre tüm iller yoksul durumdadır. Halk kütüphanelerinden on bin kişi başına yararlanma sayıları ise dört ilde de Türkiye ortalamasının üzerindedir. Konut göstergelerinden kiracı durumundaki hanehalklarının oranı dört ilde de Türkiye ortalamasının altında değer almaktadır. Konutun içinde banyo, tuvalet ve borulu su bulunmayan hanehalkı oranları ise dört ilde de Türkiye ortalamasının üzerinde değer almaktadır.

Kişi başına düşen GSM abone sayısı Şırnak'ta Türkiye ortalamasının üzerindeyken diğer üç ilde altında kalmaktadır. Geniş bant internet abone sayısının oranı ise tüm illerde ülke ortalamasının oldukça altındadır. Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı ile atık hizmeti verilen nüfusun oranı ise dört ilde de Türkiye ortalamasının altındadır. Son olarak, km başına düşen il ve devlet yol uzunluğu Şanlıurfa'da Türkiye ortalamasının üzerinde, diğer üç ilde ise altında değer almıştır.

Buna göre, göstergelerin neredeyse tamamı söz konusu illerdeki yoksulluk durumunu desteklemektedir. Yalnızca nüfus yoğunluğu ve ev sahipliğine ilişkin veriler söz konusu illerdeki görece yüksek yoksulluk düzeyini açıklamamaktadır. Bu gruba ait illerin tamamının eğitim, sağlık, konut, altyapı gibi temel göstergeler itibarıyla yoksul durumda olduğu görülmektedir (Eda Doğan, 2014).

İkinci Derecede Yoksul İller (2. Grup)

İkinci derecede yoksul olan grupta bulunan 13 ilden en yüksek endeks değerine sahip olan il Hakkâri, en düşük endeks değerine sahip olan il ise Bingöl'dür. Birinci grupta olduğu gibi kırsal nüfus oranı, genç bağımlılık oranı, anne ve bebek ölüm hızları bu grupta da yoksulluk durumunu desteklemektedir. Sadece Gaziantep'te kırsal nüfus oranı, Van ve Iğdır'da ise bebek ölüm hızı ülke ortalamasının altında değer almaktadır. Yaşlı bağımlılık oranı ise tüm illerde ortalamanın altında değer almaktadır.

Okuma yazma bilmeyen nüfus oranı tüm illerde Türkiye ortalamasının üzerindedir. Okul öncesi okullaşma oranı, Siirt ve Ardahan dışında tüm illerde birinci grup iller arasında yüksek değer alan Muş ve Şanlıurfa'nın da gerisindedir. İlköğretim ve ortaöğretimde derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları ise illerin çoğunda Türkiye ortalamasının üzerinde değer almaktadır. Yüksekokul ve fakülte mezunu oranı ise tüm illerde ülke ortalamasının altındadır. Öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı tüm illerde ülke değerinin altındadır. Yani, öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı dışındaki tüm eğitim göstergelerine göre ikinci grup iller yoksul durumdadır.

Sağlık göstergelerinin tamamı, ikinci grup illerin çoğunda yoksulluk durumunu desteklemektedir. Yüz bin kişi başına düşen hekim, diş hekimi ve eczacı sayısı tüm ikinci grup iller için Türkiye ortalamasının altındadır. Hatta bazı iller birinci grup illerden de düşük değer almaktadır. Örneğin, yüz bin kişi başına eczacı sayısının Hakkâri ve Van'da aldığı değer Şanlıurfa'dan düşüktür. Ya da yüz bin kişi başına düşen diş hekimi sayısına göre Bitlis ve Hakkâri birinci grup illerle aynı seviyelerdedir.

Söz konusu illere ait değerler birinci grup illerin aldığı değerlerin üzerindedir. Sosyal güvenlik kapsamının dışında kalan nüfusun oranı tüm illerde ülke ortalamasından yüksektir. Bunun yanında tüm iller için sinema ve tiyatro seyirci ve gösteri sayıları Türkiye ortalamasının altındadır. Konutun içinde borulu su bulunmayan hanehalkı oranları tüm illerde, tuvalet bulunmayan hanehalkı oranı ise Siirt ve Hakkâri dışındaki tüm illerde Türkiye ortalamasının üzerindedir. Konutun içinde banyo bulunmayan hanehalkı oranı ise Hakkâri hariç tüm illerde Türkiye değerinin üzerindedir. Kişi başına düşen geniş bant internet abone sayısı ikinci grup illerin tamamında ülke ortalamasının altında kalmıştır. Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı, Hakkâri, Van, Bitlis, illerinde Türkiye ortalamasının altındadır. Söz konusu değer özellikle Hakkâri'de oldukça düşük seviyede olup birinci grup illerin de gerisinde kalmaktadır.

İkinci derecede yoksul olan illere genel olarak bakıldığında, birinci gruba benzer şekilde, göstergelerin çoğunda çoğu ilin yoksul durumda olduğu görülmektedir. Özellikle eğitim ve sağlık göstergelerinde çoğu il Türkiye ortalamasının gerisinde kalmaktadır. Atık hizmeti verilen nüfusun toplam nüfusa oranı, öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı, halk kütüphaneleri bin kişi başına yararlanma sayısı gibi göstergelere göre ise illerin neredeyse tamamı ortalamaya göre daha iyi durumdadır.

İkinci grup iller, birinci grup illerle kıyaslandığında genç bağımlılık oranı, yüksekokul veya fakülte mezunu oranı, yüz bin kişi başına hekim sayısı, sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfus oranı gibi göstergeler bakımından daha iyi durumdadır. Bunun yanında, bazı göstergelere göre birinci grup illere yakın ya da daha düşük gösterge değerine sahip illeri de barındırmaktadır. Örneğin, kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun oranı Hakkâri’de çok düşük bir değer alarak birinci grup illerin de gerisinde kalmıştır. Aslında, ikinci grup illerin birinci grup illere kıyasla; okuma yazma bilmeyen nüfus oranı, yüz bin kişi başına düşen hastane yatak, diş hekimi, eczacı ve ebe sayıları ile konutun içinde tuvalet ve banyo bulunmayan hanehalkı sayısının toplam hanehalkı sayısı içindeki oranı açısından beklenenin tersi yönde değerler almaktadır (Eda Doğan, 2014).

8.10. İNTİHARLAR

TÜİK’in “İntihar İstatistikleri” Veri Tabanı’ndan alınan 2013 yılı verilerine göre, Türkiye’de gerçekleşip kayıtlara geçen intihar eden kişi sayısı 3189’dır. İntiharların nedenlerine bakıldığında % 53,8’i bilinmeyen sebeplerden, % 16’sı hastalık, % 9’u aile içindeki geçimsizlik, % 7’si ekonomik geçim zorlukları, % 2’si ticari başarısızlık, % 6’sı hissi ilişki ve istediği kişi ile evlenememe, % 1’i öğrenim başarısızlığı ve % 8’i de diğer sebeplerden kaynaklı olduğu görülmektedir. Bölge’de ise 2013 yılında 92 vakası gerçekleşmiş bunların % 68’inin sebebi bilinmemekte geri kalanları ise hastalık, aile içindeki geçimsizlik, ekonomik geçim zorlukları ve diğer sebeplerden kaynaklıdır.

Tablo 48 : Nedenlerine göre İntiharlar

	İntihar Nedeni 2013	Toplam	Hastalık	Aile geçimsizliği	Geçim zorluğu	Ticari başarısızlık	Hissi ilişki ve istediği ile evlenememe	Öğrenim başarısızlığı	Diğer	Bilinmeyen
Bitlis	Toplam	10	2	2	0	0	1	0	1	4
	Erkek	4	0	2	0	0	0	0	0	2
	Kadın	6	2	0	0	0	1	0	1	2
Hakkari	Toplam	13	1	0	0	0	0	0	1	11
	Erkek	7	1	0	0	0	0	0	1	5
	Kadın	6	0	0	0	0	0	0	0	6
Muş	Toplam	23	2	3	0	0	0	0	1	17
	Erkek	13	2	1	0	0	0	0	1	9
	Kadın	10	0	2	0	0	0	0	0	8
Van	Toplam	46	3	5	1	0	4	0	2	31
	Erkek	28	3	3	1	0	4	0	2	15
	Kadın	18	0	2	0	0	0	0	0	16
TRB2	Toplam	92	8	10	1	0	5	0	5	63
	Erkek	52	6	6	1	0	4	0	4	31
	Kadın	40	2	4	0	0	1	0	1	32
Türkiye	Toplam	3.189	515	296	220	62	104	16	260	1.716
	Erkek	2.319	373	199	204	59	76	9	178	1.221
	Kadın	870	142	97	16	3	28	7	82	495

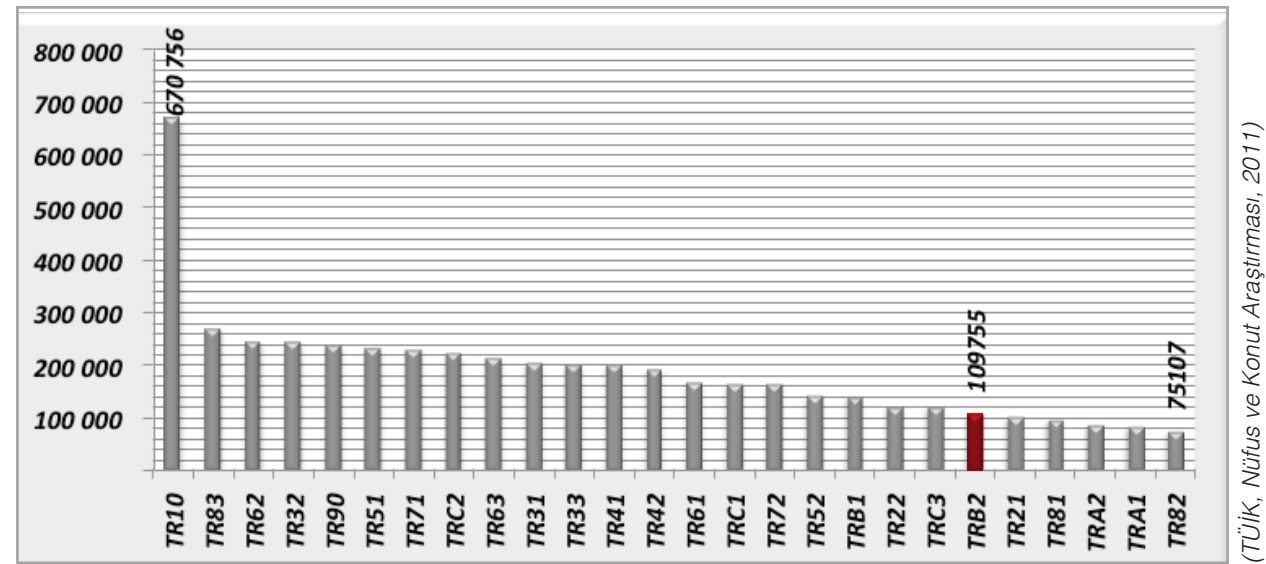
(TÜİK, İntihar İstatistikleri, 2013)

Bölge’de intihar edenlerin % 43’ü kadın nüfus oluşturmaktadır. İntihar eden kadınların yarısından çoğu da 24 yaş ve altı kadınlardır.

8.11. ENGELLİLER

Engelliler toplumla bütünleşik yaşama konusunda çok ciddi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu durumun belki de en temel sebeplerinden birisi engellilerin hayatlarını kolaylaştırmak için düzenlenen yasa ve yönetmeliklerin yeterince anlatılamaması ve/veya anlaşılabilmesi dolayısıyla bu yasalardan doğan hakların faydaya dönüşmemesidir. Ülkemizdeki engelli profiline baktığımızda okur-yazarlığı olmayan, eğitim seviyesi düşük, okuyamadığı için istihdam edilemeyen, sosyal güvencesi olmayan, maddi yetersizlikler içerisinde bir engelli profili görülmektedir (Türkiye’de Engelli Gerçeği Raporu). Sayısal olarak baktığımızda ise TÜİK verilerine göre Türkiye’de en az 1 engeli olan kişi sayısı yaklaşık 4 milyon 883 bin kişidir ve Türkiye’nin yaklaşık % 7’sidir. Bölge’de ise en az 1 engeli olan kişi sayısı 109 bin 755 kişi olup Bölge nüfusunun % 5,3’ünü oluşturmaktadır.

Şekil 38 : En Az 1 Engeli Olan Kişi Sayısı

(TÜİK, Nüfus ve Konut Araştırması, 2011)

Tablo 49 : En Az 1 Engeli Olan Kişi Durumu

	Sayı	Oran (%)					
	En az bir engeli olan kişi sayısı	Görmede zorluk yaşayanlar	Duyumada zorluk yaşayanlar	Konuşmada zorluk yaşayanlar	Yürümde, merdiven çıkmada/inmede zorluk yaşayanlar	Taşımada/tutumada zorluk yaşayanlar	Yaşlılarına göre öğrenmede/basit dört işlem yapmada/hatırlamada/dikkatini toplamada zorluk yaşayanlar
Bitlis	24.019	1,7	1,1	0,9	3,3	4,5	3,1
Hakkari	18.635	1,6	0,9	0,8	2,8	3,5	4
Muş	16.533	0,7	0,5	0,5	2	2,5	2
Van	50.568	0,7	0,7	0,6	2,3	2,7	2,3
TRB2	109.755	1	0,8	0,7	2,6	3,3	2,9
Türkiye	4.882.841	1,4	1,1	0,7	3,3	4,1	2

(TÜİK, Nüfus ve Konut Araştırması, 2011)

8.12. ÇOCUKLAR

“Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri Veritabanı”ndan alınan TÜİK 2012 verilerine göre, TRB2 Bölgesi’nde 17 ve altı yaş grubu çocuklardan öldürme, yaralama, cinsel suçlar, tehdit, kişiyi hürriyetinde yoksun kılma, konut dokunulmazlığı ihlali, hakaret, hırsızlık, gasp, mala zarar verme, aile düzenine karşı işlenen suçlar, çevreye karşı suçlar, görevli memura mukavemet, adliyeye karşı suçlar, sahtecilik, uyuşturucu ve uyuşturucu madde kullanmak/satmak/satın almak, toplumsal olaylar, 5682 sayılı Kanun’a muhalefet, 6136 sayılı Kanun’a muhalefet ve diğer suçlardan dolayı güvenlik birimine gelen veya getirilen 2107 çocuk olmuştur. 2107 çocuğun % 93,7’sini erkek, % 6,3’ünü ise kız çocukları oluşturmakta ve % 42’si eğitime devam etmekte iken suçu işlemiş, % 9,8’i ise ilköğretim veya lise terktir. İşlenen suçların % 90’ı kent merkezlerinde, % 10’u ise kırsaldadır. Bu çocuklardan da %53,6’sı bağımlılık yapan sigara, esrar, eroin, hap ve ucu/çözücü/yapıştırıcı maddelerden en az birini kullanmaktadır. Suç işleyen çocuklar güvenlik birimine getirilip gerekli işlemler yapıldıktan sonra ise % 78,9’u acil mercilere (adli birimlere, sağlık kuruluşuna vb.) sevk edilmiştir. Suçların işlenme sayılarına bakıldığında ise en fazla yaralama, hırsızlık, mala zarar verme ve toplumsal olaylardan kaynaklı olduğu görülmektedir.

Tablo 50 : Bitlis İli İsnat Edilen Suç Türüne ve Yaş Grubuna göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen 17 Yaş ve Altı Çocuklar

2013	Uyuşturucu madde Kullanıyor		Uyuşturucu madde Kullanmıyor		Toplam
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Bitlis					
Öldürme	1	-	5	-	6
Yaralama	48	-	168	18	234
Cinsel suçlar	1	-	3	12	16
Tehdit	5	-	5	-	10
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma	1	-	3	1	5
Konut dokunulmazlığının ihlali	6	-	4	-	10
Hakaret	-	-	2	2	4
Hırsızlık	74	-	143	2	219
Yağma (Gasp)	4	-	1	1	6
Mala zarar verme	11	-	29	-	40
Yangın çıkarma	1	-	-	-	1
Trafik suçları	1	-	1	-	2
Genel ahlaka karşı suçlar	1	-	-	-	1
Aile düzenine karşı suçlar	1	-	1	2	4
Görevli memura mukavemet	3	1	1	-	5
Adliyeye karşı suçlar	-	-	1	-	1
Sahtecilik	5	-	1	2	8
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak, satın almak	13	-	6	1	20
Toplumsal olaylar	-	-	1	1	2
6136 Sayılı Kanun’a muhalefet	2	-	5	-	7
Bilişim suçları	1	-	-	-	1
Diğer	2	-	1	-	4
Toplam	182	1	381	42	606

(TÜİK, Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2013)

Tablo 51 : Hakkari İli İsnat Edilen Suç Türüne ve Yaş Grubuna göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen 17 Yaş ve Altı Çocuklar

2013	Uyuşturucu madde Kullanıyor		Uyuşturucu madde Kullanmıyor		Toplam
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Hakkari					
Cinsel suçlar	2	-	5	3	10
Tehdit	-	-	2	-	2
Hırsızlık	12	-	17	1	30
Mala zarar verme	-	-	4	-	4
Görevli memura mukavemet	1	-	-	-	1
Adliye karşı suçlar	1	-	-	-	1
Sahtecilik	4	-	1	-	5
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak, satın almak	1	-	2	-	3
Toplumsal olaylar	9	-	17	6	32
6136 Sayılı Kanun'a muhalefet	4	-	3	-	7
Diğer	1	-	1	1	3
Toplam	39	0	78	14	131

Tablo 52 : Muş İli İsnat Edilen Suç Türüne ve Yaş Grubuna göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen 17 Yaş ve Altı Çocuklar

2013	Uyuşturucu madde Kullanıyor	Uyuşturucu madde Kullanmıyor		Toplam
		Erkek	Kadın	
Muş				
Öldürme	-	2	-	2
Yaralama	31	132	12	175
Cinsel suçlar	2	6	5	13
Tehdit	2	2	-	4
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma	-	1	-	1
Hakaret	2	-	3	5
Hırsızlık	109	76	6	191
Yağma (Gasp)	4	-	-	4
Mala zarar verme	7	15	-	22
Yangın çıkarma	-	1	-	1
Trafik suçları	-	2	-	2
Genel ahlaka karşı suçlar	1	-	-	1
Aile düzenine karşı suçlar	1	2	2	5
Çevreye karşı suçlar	-	2	-	2
Görevli memura mukavemet	9	2	-	11
Adliye karşı suçlar	1	-	-	1
Sahtecilik	6	7	-	13
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak, satın almak	16	2	-	18
Toplumsal olaylar	5	-	-	5
6136 Sayılı Kanun'a muhalefet	1	1	-	2
Diğer	5	2	1	8
Toplam	202	255	29	486

(TÜİK, Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2013)

Tablo 53 : Van İli İsnat Edilen Suç Türüne ve Yaş Grubuna göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen 17 Yaş ve Altı Çocuklar

2013	Uyuşturucu madde Kullanıyor		Uyuşturucu madde Kullanmıyor		Toplam
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Van					
Öldürme	1	-	3	-	4
Yaralama	98	4	159	20	281
Cinsel suçlar	8	-	19	3	30
Tehdit	7	-	12	1	20
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma	1	-	1	-	2
Konut dokunulmazlığının ihlali	1	-	2	-	3
Hakaret	2	-	1	1	4
Hırsızlık	160	2	85	4	251
Yağma (Gasp)	3	-	3	-	6
Mala zarar verme	15	-	29	-	44
Yangın çıkarma	7	-	-	-	7
Trafik suçları	1	-	-	-	1
Aile düzenine karşı suçlar	1	-	3	-	4
Görevli memura mukavemet	1	-	1	-	2
Adliye karşı suçlar	2	-	1	1	4
Sahtecilik	48	-	32	1	81
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak, satın almak	41	1	3	1	46
Toplumsal olaylar	5	-	8	1	14
5682 Sayılı Kanun'a muhalefet	-	-	1	-	1
6136 Sayılı Kanun'a muhalefet	9	-	20	-	29
Bilişim suçları	-	-	-	3	3
Diğer	33	-	11	3	47
Toplam	444	7	394	39	884

(TÜİK, Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2013)

9- SOSYAL YAPI

2014

🏠 Şerefiye Mah. Cumhuriyet Cad. 943. Sok. No:1 65140 İpekyolu / Van

☎ Tel : (0432) 215 65 55 (pbx) / Faks : (0432) 215 65 54 - (0212) 381 79 93

🌐 E-mail : bilgi@daka.org.tr / Web : www.daka.org.tr

www.facebook.com/doguanadolukalkinmaajansi
www.twitter.com/DAKA_org_tr